T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

1950'Lİ VE 60'LI YILLARDA BURSA'DA KONUT YAPILARININ OLUŞUMU: ÇEKİRGE-ALTIPARMAK AKSININ BİR İNCELEMESİ

GÜLŞAH YAĞIZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

GEBZE
2023

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

1950'Lİ VE 60'LI YILLARDA BURSA'DA KONUT YAPILARININ OLUŞUMU ÇEKİRGE-ALTIPARMAK AKSININ BİR İNCELEMESİ

GÜLŞAH YAĞIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ EZGİ YAVUZ

GEBZE
2023

T.R.

GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

THE MAKING OF DWELLING IN BURSA DURING 1950S AND 1960S: AN OVERVIEW OF ÇEKİRGE-ALTIPARMAK AXIS

GÜLŞAH YAĞIZ

A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF

MASTER OF SCIENCE

DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

THESIS SUPERVISOR

ASST. PROF. EZGİ YAVUZ

GEBZE

2023

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	**YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU**

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 08/06/2023 tarih ve 2023/32 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 22/06/2023 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Gülşah YAĞIZ'ın tez çalışması Mimarlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI)	: Dr. Öğr. Üyesi Ezgi YAVUZ
ÜYE	: Dr. Öğr. Dicle KIZILDERE GÖKYER
ÜYE	: Dr. Öğr. Üyesi Baharak TABİBİ

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

…..…/…..…/..…… tarih ve ……/…….. sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

Bursa’nın tarihi kent merkezi Hisar ve çevresini ifade etmektedir. Osmanlı Döneminden sonra yapılaşma hisar çevresinde başlayarak genişleme göstermektedir. Altıparmak Caddesi Hisar’ın kuzeyinde Atatürk Caddesi’nin devamında bulunmaktadır. Bu çalışmada 1950’li ve 60’lı yıllarda Çekirge ve Altıparmak Caddesinde yapılan konutlar incelenmektedir. Seçilen konut örneklerinin geleneksel-modern ikilemi bağlamında söz edilen güçlü aks ile nasıl bir iletişim içerisinde olduğu çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Bu doğrulta çalışma, savaş sonrası dönemde hakim olan mimari anlayış çerçevesinde, geleneksel olanın değişimi, bu değişimin plan, cephe ve sınır kararlarına yansımalarının incelenmesine dönüşmektedir.

Tezin giriş bölümünde, belirlenen dönem aralığında Çekirge ve Altıparmak Caddesi'ndeki konutların incelenmesinin amacı belirtildikten sonra ikinci bölümde Türkiye'nin mimarlık ortamını etkileyen toplumsal ve siyasi ortam anlatılmış ve ardından o döneme ait genel mimari anlayış sunulmuştur. Üçüncü bölümde ise aks oluşumunda etkili olduğu düşünülen Cumhuriyet sonrasında hazırlanan kent planları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde belirlenen dönem aralığında Türkiye’de uygulanan konut politikalarının Bursa’ya yansımalarına değinilmiştir. Beşinci ve son bölümde seçilen konut yapılarının plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve belirlenen akslarla iletişim biçimi bağlamında analizi yapılarak geleneksel-modern ikilemi ve sınır kavramlarıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Kent Planı, Modern Mimarlık, Konut, Sınır.

SUMMARY

The historical city center of Bursa, known as Hisar, and its surrounding area are referred to as the subject of this study. Urbanization began around Hisar and expanded after the Ottoman period. Altıparmak Avenue is located north of Hisar and continues as Atatürk Avenue. This study focuses on the examination of the houses built in Çekirge and Altıparmak Avenues during the 1950s and 1960s. The main focus of the study is to analyze how the selected examples of housing interact with the strong axis mentioned, within the context of the traditional-modern dichotomy.

In line with this, the study aims to examine the transformation of the traditional aspects within the framework of the architectural understanding dominant in the post-war period and the reflections of this transformation on the decisions regarding the plan, facade, and boundaries.

After introducing the purpose of examining the houses in Çekirge and Altıparmak Avenues during the defined period in the introduction section of the thesis, the second section discusses the social and political context that influenced Turkey's architectural environment, followed by an overview of the general architectural understanding of that period. The third section discusses the city plans prepared after the Republician period, which are thought to be influential in the formation of the axis. The fourth section focuses on the reflections of the housing policies implemented in Turkey during the defined period on Bursa. In the fifth and final section, the selected housing structures are analyzed in terms of their spatial layout, surface analysis, mass formation, and their communication with the defined axes, while being evaluated in relation to the traditional-modern dichotomy and the concept of boundaries.

Key Words: Bursa, City Plan, Modern Architecture, Dwelling, Border.

TEŞEKKÜR

Tez dönemi boyunca, beni yönlendiren, çalışmamın olgunlaşmasını sağlayan, desteklerini esirgemeyen sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ezgi YAVUZ'a, canım Selinay KILIÇ'a, beni destekleyen ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Cem YAĞIZ'a, babam Ali Sami UYSAL ve annem Selma UYSAL'a tüm katkıları ve içtenliği için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLOLAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği	2
2. TÜRKİYE'DE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE MİMARLIK	4
2.1. Dönemin Genel Bağlamı	4
2.2. Kent ve Kentleşme	8
2.3. Modernleşme ve Konut Politikaları	11
3. BURSA'DA KENTLEŞME VE KONUT POLİTİKALARI	25
3.1. Erken Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme	27
3.1.1. Lörcher Planı (1924-1940)	27
3.1.2. Prost Planı (1940-1960)	29
3.2. 1960-1970 Aralığında Bursa'da Kentleşme	34
3.2.1. Piccinato Planı (1960-70)	34
3.3. Bursa'da Konut Politikaları	41
3.3.1. 1950-60 Arası Konut Politikaları	42
3.3.2. 1960-70 Arası Konut Politikaları	43
4. ÇEKİRGE VE ALTIPARMAK CADDESİNDE KONUT GELİŞİMİ	44
4.1. Altıparmak Caddesinde Apartmanlaşma	44
4.2. Çekirge Caddesinde Müstakil Konutlar	63
4.3. Geleneksel-Modern İkilemi	78
4.4. Sınırlar	85
5. SONUÇ	88

KAYNAKLAR 91
ÖZGEÇMİŞ 97
EKLER 98

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No:		Sayfa
2.1:	Villa Savoye, Le Corbusier, 1929.	13
2.2:	Villa Savoye Plan, Le Corbusier, 1929.	13
2.3:	İstanbul Adalet Binası Proje Müsabakası, 1948.	16
2.4:	Turistik Otel (Hilton Oteli), 1952.	17
2.5:	İstanbul Belediye Binası, Nevzat Erol, 1953.	17
3.1:	Karl Lörcher Planı, 1924.	28
3.2:	Karl Lörcher Planı, 1924.	29
3.3:	Prost Planı, 1940.	30
3.4:	Prost Planı-Çekirge Caddesi, 1940.	31
3.5:	Prost Planı-Altıparmak Caddesi, 1940.	32
3.6:	Çelik Palas Otel, 1940.	32
3.7:	Piccinato Planı,1960.	35
3.8:	Piccinato Planı,1960.	36
3.9:	Organize Sanayi Bölgesi, Piccinato Bursa Nazım Planı,1960.	39
4.1:	a) 1862 Suphi Bey Haritası, b)1924 Lörcher Planı.	44
4.2:	a) 1939 Hava Fotoğrafı, b) 1940 Prost Planı.	45
4.3:	1960 Piccinato Planı- Altıparmak Caddesi.	45
4.4:	a) 1940'lı Yıllar b) 1951 Yılı c) 1962 Yılı d) 1980'li Yıllar.	46
4.5:	Altıparmak Caddesi Örneklerinin Konumu.	46
4.6:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	50
4.7:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	52
4.8:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	54
4.9:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	56
4.10:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	58
4.11:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	60

4.12:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	62
4.13:	a) Şekil 4.13: a) Çelik Palas Otel, b) Çekirge Caddesi.	63
4.14:	a) 1862, b) 1924, c) 1939, d) 1940.	64
4.15:	1960-Çekirge Caddesi.	65
4.16:	Çekirge Caddesi Örneklerinin Konumu.	65
4.17:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	68
4.18:	a) Mavi Seramik Pano, b) Sarı Seramik Pano.	70
4.19:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş.	71
4.20:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	73
4.21:	a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.	75
4.22:	a) Lejant, b) İkinci Bodrum Kat Planı, c) Birinci Bodrum Kat Planı.	77
4.23:	a) Normal Kat Planı, b) Kesit, c) Ön Görünüş, d) Yan Görünüş.	78

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No:		Sayfa
4.1:	Altıparmak Caddesi Konut Örnekleri	47
4.2:	No.1 Sarıoğlu Apartmanı	49
4.3:	No.2 Bay Mehmet Ali Büyükçakmak Apartmanı	51
4.4:	No.3 Tahsin Yılmaz Apartmanı	53
4.5:	No.4 Hüsniye Gürel Apartmanı	55
4.6:	No.5 İsmail Solakoğulları Apartmanı	57
4.7:	No.6 Oya Apartmanı	59
4.8:	No.7 Bay Enver Ekşi Apartmanı	61
4.9:	Çekirge Caddesi Konut Örnekleri	66
4.10:	No.8 Selim Süter Evi	67
4.11:	No.9 Villa Biçen	69
4.12:	No.10 Selim Sayılgan Evi	72
4.13:	No.11 İhsan İlhan Evi	74
4.14:	No.12 Yazıcıoğlu Evi	76
4.15:	Değerlendirme Tablosu	79
4.16:	Açık-Kapalı Çıkmalar ve Zeminde Kütle Hareketi	82
4.17:	Bahçe Duvarı ve Bahçe Kullanımı	86

1. GİRİŞ

Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal politika sistemi değişmiştir. 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte ülke çok partili sisteme geçiş yapmıştır. Diğer taraftan Türkiye etkin olarak İkinci Dünya Savaşı'nda yer almasa da uluslararası alanda gelişen olaylardan etkilenmiştir. Liberalizmin benimsendiği, Devletçiliğin tam anlamıyla reddedilmediği Demokrat Parti Dönemi 1960 yılında yapılmış olan askeri darbeye kadar devam etmiştir [Buğra, 1995]. 1961 Anayasası ve 1960 Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla birlikte ülkede var olan altyapı, kentleşme ve barınma gibi sorunlardan söz edilmeye başlanmıştır [Soysal, 1969]. Yaşanmış olan tüm değişim ve sorunlar farklı alanlarda olduğu gibi kent, kentleşme ve mimarlık gibi disiplinlere de yansımıştır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte başlayan modernleşme projesinin, Bursa'nın kentleşme pratiği üzerinde etkilerini göstermeye başlamıştır. Diğer Türk şehirlerinde olduğu gibi, Osmanlı döneminde belli bölgelerin planlamasıyla yönlendirilen kentin, Cumhuriyet döneminde ise kent genelini kapsayan planlamalarla yeni bir anlayışa geçilmiştir [Tekeli, 1999].

Çalışmanın amacı, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Çekirge ve Altıparmak Caddesi'nde bulunan konut örneklerini incelerken, geleneksel-modern ikilemi ve sınır kavramları üzerinden plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve belirlenen akslarla iletişim biçimi bağlamında değerlendirmektir. Araştırma, bu dönemde hazırlanan kent planlarının birbirinin devamı niteliğinde bulunan aksların konut alanı olarak oluşması üzerindeki etkisini, dönemin mimari anlayışının yapının biçimlenişinde ve/veya plan kurgusunda nasıl ifade bulduğunu, sınırların nasıl ve ne şekilde belirlendiğini anlamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın kapsamı, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Çekirge ve Altıparmak Caddesi'nde yer alan konut örneklerini odak noktası olarak alırken dönemin mimarlık özelliklerini barındıran Altıparmak Caddesi'nde 7 adet, Çekirge Caddesi'nde 5 adet olmak üzere toplam 12 adet konut yapısı seçilmiştir. Seçilen konut yapılarının plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve belirlenen akslarla iletişim biçimi bağlamında ayrıntılı bir analizini içermektedir. Ayrıca, Türkiye'nin mimarlık ortamını etkileyen toplumsal yapıdaki değişimlerin incelenmesi ve bu değişimlerin Bursa'ya nasıl yansıdığının anlaşılması da çalışmanın bir parçasıdır.

Bu çalışma literatür taraması, arşiv çalışması ve belgelendirme şeklindeki araştırma yöntemlerini kullanacaktır. Bu yöntemler, Çekirge ve Altıparmak Caddesi'ndeki konut örneklerinin incelenmesi için gerekli verileri elde etmek ve analiz etmek amacıyla kullanılacaktır.

1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği

Çalışmada 1950'li ve 60'lı yıllarda Bursa'da belirlenen konut alanlarının kentsel ölçekte incelenmesi, Çekirge-Altıparmak Caddelerinde yapılmış olan konutların dönemin mimarlık anlayışı ile nasıl bir ilişki içinde olduğunun ve söz edilen güçlü aks ile iletişim biçimlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Konutların içinde üretildiği ortamın koşullarında bağımsız düşünülemeyeceğinden dolayı, önce 1950'li ve 60'lı yıllarda dünyada modern mimarlığın çerçevesi, sonrasında ise Türkiye'nin bu çerçeve içerisindeki yeri sunulmaya çalışılacaktır.

Yapılan literatür taramalarında 1950'li ve 60'lı yıllarda Bursa'da konutların uygulanış biçimleriyle ilgili çalışmanın Altıparmak ve Çekirge Caddesi özelinde yapılmadığı tespit edilmiştir. Kaprol'un 2000'de yayımlamış olduğu tezinde Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları ele alınmıştır [Kaprol, 2000]. Çalışma kapsamında Bursa'da yaşanan siyasi, politik ve ekonomik gelişmelere oldukça geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bursa özelinde konut üretimi ile ilgili yapılan farklı bir çalışmada ise Bursa'nın hızla artan nüfusunun, sürdürülebilir kentsel gelişme kapsamında modern yaşamın gereklerine uygun yöntemlerle konut üretiminin yönlendirilerek çarpık konut üretim önerilerine ışık tutacak analiz çalışması yapılmıştır.

Altıparmak ve Çekirge Caddeleri, Bursa'nın Osmangazi İlçesinde bulunan yoğun konut yerleşimlerindendir. 1950 sonrası Bursa'da dönemin mimarlık anlayışıyla beraber dönüşen konut örnekleri yoğun olarak Çekirge ve Altıparmak Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda Bursa'daki konut üretimi özelinde 1950 öncesi yıllar ele alınmıştır. Bu çalışmada ise araştırma süresince yapılan arşiv çalışmasında Çekirge Caddesi özelinde üretilen konut yapılarının 70'lerden sonra Altıparmak ile aynılaştığı tespit edilmiştir. Bu nedenle 50'li ve 60'li yılları kapsayan çalışmadan söz konusu akslarda seçilmiş olan konut örnekleri; Bursa'da 1950'li ve 60'lı yıllarda konut yapılarının oluşmasındaki dinamikler

sunularak, Çekirge-Altıparmak aksındaki konut örnekleri plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve söz edilen güçlü aksla iletişim biçimi bağlamında geleneksel-modern ikilemi ve sınırlar kavramları üzerinden tartışılacaktır.

2.TÜRKİYE'DE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE MİMARLIK

2.1. Dönemin Genel Bağlamı

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin politik sistemi değişmiş, 1946 yılında Demokrat Partinin kurulmasıyla ülke çok partili sisteme geçiş yapmıştır. Türkiye, içe kapalı ve izole durumundan kurtularak Batı ile ilişkiler kurmaya başlamıştır. Buğra'ya göre 1946 yılında Demokrat Partinin kurucuları devletin rolünün değişmesini, özel sektörün desteklenmesini savunduğu belirtilmektedir. Ancak CHP yönetiminin ekonomide uyguladığı devletçilik politikasının, savaş sonrası dış dünya ile olan ilişkilerin gelişmesi ve 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte son bulduğunu ifade edilmiştir [Buğra, 1995].

1960'da gerçekleşen siyasi darbeden sonra, hükümet değişmiş ve 1961 Anayasası yürürlüğe girmiştir. Soysal, yeni anayasa ile birlikte sosyal devlet ilkesinin kabul edilerek, refah devleti anlayışının benimsendiğini ifade etmektedir [Soysal, 1969].

1960 sonrası dönemde Türkiye'de askerlerin siyasete sık sık doğrudan müdahale etmesi, önemli bir belirleyici özellik olarak ortaya çıkmıştır. Şanlısoy ve Çetin'e göre, ordu 1960 darbesi ile siyaset içerisinde yerini aldığı, 1961, 1966, 1973, 1980 seçimlerinde ve kısmen de 28 Şubat 1997 ve 27 Nisan 2007 müdahaleleri ile siyasi gücünü korumaya çalıştığı belirtilmiştir. [Şanlısoy ve Çetin, 2016].

1973 seçimlerinden 12 Eylül 1980 darbesine kadar geçen süreçte, Türkiye'de siyasi mücadele Ecevit ve Demirel arasında yoğunlaşmıştır. Bu dönemde hükümetin sürekli değişmesi ve ortaya çıkan siyasi iktidarsızlık, Türkiye'nin özellikle ekonomik ve sosyal alanda sorunlarla karşı karşıya kalmasına ve 12 Eylül 1980 darbesinin gerçekleşmesine yol açmıştır [Kasapsaraçoğlu, 2021].

1973 seçimlerinden 12 Eylül 1980 darbesine kadar geçen süreç içerisinde Ecevit ve Demirel arasında mücadele ile geçtiği belirtilmektedir. Bu süreçte hükümetin iki lider arasında el değiştirdiği ve ortaya çıkan siyasi iktidarsızlık Türkiye'nin özellikle ekonomik ve sosyal alanda tıkanmasına ve 12 Eylül 1980 darbesine giden yolun açılmasına sebep olduğu ifade edilmektedir [Kasapsaraçoğlu, 2021].

1950 yılında çok partili sisteme geçişle birlikte Demokrat parti yabancı yatırımları destekleyerek liberalleşmede önemli adımlar atmıştır. 1960-70 arası ülkenin koalisyon hükümetleriyle tanıştığı bir dönemi işaret etmektedir. 1980'de ise başka bir askeri darbe ile politik sistemde yeni bir kırılma ortaya çıkmış ve ülkenin ekonomik ve politik hareketi değişime uğramıştır.

1950-70 zamansal aralığında Türkiye iki askeri darbe, çok partili sistem, koalisyon hükümeti gibi farklı siyasi yönetim sistemlerine maruz kalmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye aktif olarak savaşa girmemesine rağmen Amerika tarafından başlatılmış olan yardım paketlerinden yararlanmıştır. Türkiye, Marshall Yardım Planı ve Truman Doktrini kapsamında Amerika'nın yardım paketlerinden yararlanmıştır. 1948 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'na ve 1952 yılında Kuzey Atlantik Paktı'na katılmıştır. 1947 yılında askeri alanda, 1948 yılında ekonomik alanda Amerika'nın yardımlarından yararlanılmaya başlanmıştır [Şahin, 2012]. Bu durum tarımda makineleşmeyi artmasına ve kırsal alanlardan kent merkezine göçü arttırarak kentleşme sürecinin ivme kazanmasına yol açmıştır. Kentleşmenin hız kazanması kent merkezlerinde konut talebinin karşılanamamasına sebep olmuştur.

Şanlısoy ve Çetin'e göre 1962-65 yılları arasındaki CHP iktidarındaki politik anlamda istikrarsız olarak nitelendirilebilecek kısa süreli dört koalisyon hükümetinin ardından tek başına iktidarı ele alan Adalet Partisi, 1971 yılına kadar devam eden süreçte ABD ile SSCB ilişkilerinin yumuşamasının etkisiyle oluşan olumlu uluslararası konjonktürden faydalandığı ve yurtdışından gelen işçi dövizleri ile birlikte iktisadi büyümenin hızlanmasını sağladığı ifade edilmektedir [Şanlısoy ve Çetin, 2016].

1950-60 yılları arasında ana düşünce, özel ve kamusal sektörlerin birlikte ekonomik büyümeyi sağlama amaçlı kamu yararına hizmet ettiği ve yatırım yaptığı karma ekonomik sisteme dayanmaktadır. 1962-70 dönemi ise; ithalat yerine yerli üretim ve sanayileşmeyi destekleyen ekonomik politikalar uygulanmıştır.

1950 seçimlerinde, 1946 yılında kurulan Demokrat Parti, tek partili dönemi sonlandırarak iktidar olmuştur. Kanca'ya göre Demokrat partinin liberalizmi savunduğu, savaş döneminde ekonomik sıkıntı içerisinde bulunan işçi sınıfının sözcülüğünü üstlendiği ifade edilmektedir [Kanca, 2012].

1946 yayımlanan parti programının 17. Maddesinde;

"*Devletçiliği, iktisadi alanda uzun zamandan beri devam eden boşluğu biran önce doldurmak, iş hacmini genişleterek yurttaşların geçim ve refah seviyesinin yükseltmek için, devletin, gerek doğrudan doğruya iktisadi faaliyetlere girişmesi, gerekse nizamlama, teşvik ve yardım yoluyla hususi teşebbüs ve sermayenin umumi menfaate en yakın şekilde ve süratle gelişmesinde vazife alması, manasında anlıyoruz*."

denilmektedir [Web 5, 2022]. Bu açıklama, devletçilik ilkesini tamamen reddetmeyen bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Demokrat Parti, liberalizmi savunmasına rağmen, ülkenin koşullarına bağlı olarak devletçi bir politika izlenebileceğini belirtmiştir.

Demokrat Parti iktidara geldiği 1950 yılındaki ilk hükümet dönemi sunuş konuşmasında;

"*Kamu niteliği göstermeyen alanlarda işletmeciliğe geçmeyeceğimiz gibi çeşitli nedenler altında kurulmuş olan işletmeleri, kamu hizmeti gören ve ana sanayi ile ilgili olanlar dışında belli bir plan içinde elverişli şartlarda perdeypey özel girişime devretmeye çalışacağız*."

ifadesi geçmektedir [Neziroğlu ve Yılmaz, 2014]. Bu ikinci ifadeden anlaşıldığı üzere parti ilk kuruluş yıllarında benimsediği devletçilik politikasından uzaklaşarak, daha çok sosyal devlet anlayışı benimsenmiştir.

Sanayileşmenin hız kazandığı çok partili dönemde İstanbul'un çok fazla göç aldığı tespit edilmiştir. Tekeli'nin çalışmasına göre bu durum imar çalışmalarının gerekliliğine sebep olmuştur. 1956 yılında imar çalışmaları hükümet politikası olarak görünürlük kazanmış, bu dönemde ağırlıklı olarak yol çalışmalarının arttığı ifade edilmektedir. 1950 sonrası dönemde özellikle sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte kentleşme politikası özelinde yolların araç kullanımına uygun olarak genişletilmesi ön planda tutulduğu belirtilmiştir [Tekeli, 2013].

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara, amaçlanan modernleşme görüntüsünü oluşturacak ilk kent olarak ele alınırken, Menderes döneminde ise İstanbul, kendi kalkınmışlık normlarının somutlaşacağı alan olarak seçilmiştir.

1961 Anayasası ile birlikte sosyal devlet ilkesi kabul edilerek, refah devleti anlayışı getirilmiştir. Bu bağlamda 1961 Anayasası'nın 49. Maddesinde, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut gereksinimlerini karşılamak için önlem alınacağı belirtilerek yönetimin üstlendiği bir görev haline gelmiştir [Soysal, 1969]. Bu madde, yönetimin yoksul veya dar gelirli ailelerin konut ihtiyaçlarını karşılamayı üstlendiğini ve sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak refah hizmetlerinin sağlanması konusunda yönlendirici olduğunu göstermektedir.

30 Eylül 1960 yılında devlet planlama teşkilatı kurulmuştur [ResGaz 5, 1960]. Devlet Planlama Teşkilatı sosyal politikaların planlanması, koordinasyonu ve uygulanması konularında önemli bir rol oynamıştır. Ekonomik ve sosyal gelişmede dengenin sağlanması ile ülkenin ekonomik olarak büyümesi amacıyla hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-67) kırsal kalkınma vurgusunun ön planda olduğu belirtilmektedir [ResGaz 6, 1962]. 1968-72 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde ise kentleşme politikası, kentlerde yaşam standartlarının yükseltilmesi, özel sektör yatırımlarının teşvik ve bu teşvik bölgelerinde altyapı yatırımlarına önem verilmesi sağlanmıştır [ResGaz 7, 1967]. 1973-77 yıllarını kapsayan üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ise diğer iki plandan farklı olarak şehirlerdeki yoğunluğu önlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda nüfusu ve sanayi faaliyetlerini ülkenin tamamına yaymayı hedefleyerek düzenli bir şehirleşme için kamu harcamalarının özellikle altyapı sorunlarını çözmek üzere artması gerektiği vurgulanmıştır [ResGaz 8, 1972].

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrasında siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda önemli değişimler yaşanmıştır. Çok partili sisteme geçilmiş, 1960 darbesi sonrası 1961 anayasası çıkarılmış ve 1970'lere kadar siyasi istikrarsızlık dönemi yaşanmıştır. Ekonomik olarak, Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin başlattığı Marshall Planı'na dahil olmuş ve ekonomik yardımlardan faydalanmıştır. Bu yardımlar, tarımda makineleşmeyi teşvik etmiş ve kırsal alanlarda iş gücü ihtiyacını azaltmıştır. Sonuç olarak, kırdan kente göç ve kentleşme hız kazanmıştır. Sosyal politikalar kapsamında ise siyasi ve ekonomik politikalar gereği ivme kazanan kentleşmenin beraberinde getirdiği sorunlar kent, kentleşme, barınma gibi konuların siyasi alanda yer almasına sebep olmuştur.

Bu dönemdeki siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler, kent ve mimarlık alanında planlama, yapılaşma ve sosyal konuların yeniden değerlendirilmesini gerektirmiştir. Bu bağlamda, kent merkezlerinin dönüşümü, konut politikalarının oluşturulması, altyapı çalışmalarının yapılması gibi önlemler alınmış ve bu dönemdeki değişimlerin etkileri kent ve mimarlık ortamında görülebilir hale gelmiştir.

2.2. Kent ve Kentleşme

Lynch'e göre kent, mimari bir eser gibi büyük ölçekli, uzun zaman içerisinde algılanabilen bir yapıdır [Lynch, 2012]. Lynch kentin fiziksel imgelerini bölge, odak noktası, referans noktaları, yerleşim alanlarının ve yapıların sınırlarını anlatan kenarlar şeklinde sınıflandırmaktadır. Kentlerdeki binalar, bahçe duvarları ve diğer yapılar, kamusal alanların sınırlarını oluşturan ve bireylerin faaliyetlerini düzenleyen önemli unsurlar haline gelmektedir [Lynch, 2012].

Keleş'e göre kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasıdır. Kentsel nüfus, doğumların ölümlerden fazla olmasının yanı sıra köylerden ve kasabalardan gelen iç göçlerle artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, kentlerde doğurganlık eğilim azaldığından nüfus artışı iç göçle sağlanmaktadır [Keleş, 2019].

Tekeli'ye göre Cumhuriyet döneminde kentleşme hızı; nüfus artışı ile doğru orantılı olarak gerçekleşmektedir. 1930-35 yılları arasında çıkarılan yasalarla belediye yönetiminin ve imar mevzuatının tamamen yenilenmesi, dönemin ayırıcı özelliği olarak ele alınmıştır. Bu yasalarda belediyenin görev alanı genişletilerek, kentlerin; sağlığın, temizliğin, güzelliğin ve modern kültürün örneği olmasına çalışıldığı belirtilmiştir. Bu sebeple belediye yasası ile, her belediyeye imar planı yapma yükümlülüğü getirilmiş, yapılacak olan planların nitelikleri, Yapı ve Yollar Yasası (1933) ile ayrıntılı biçimde belirlenmektedir [Tekeli, 1986].

Özetle, kentleşme kavramı kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması olarak tanımlanır. Bu artış doğumların ölümlerden fazla olmasından kaynaklanabileceği gibi, köylerden ve kasabalardan gelen iç göçlerle de gerçekleşir. Cumhuriyet döneminde ise kentleşme hızı nüfus artışıyla paralel olarak ilerlerken, belediye yasaları ve imar mevzuatıyla kentlerin modernleşmesi ve düzenlenmesi hedeflenmiştir.

Menderes dönemini kapsayan 1950 ve 1960 arasındaki yıllarda İstanbul kent planlaması ön plandadır. 1951 ve 1956 yılları arasında çıkarılmış olan yönetmelik ve kanunlar İstanbul özelinde başlamış olan imar çalışmalarının yasal zeminini oluşturmaktadır. İstanbul ile ilgili imar çalışmaları ilk olarak 1956 yılında Menderes tarafından yapılmış olan bir basın toplantısında duyurulmuştur. 1956-60 yılları arasında İstanbul'da gerçekleşen imar programı dört ayrı büro tarafından

yürütülmektedir. İlki Alman Profesör Hans Högg yönetiminde kurulmuştur. İmar müdürlüğü bünyesinde kurulan ikinci büroda içerisinde mimar ve mühendislerin bulunduğu kırk kişilik ekipten oluşmaktadır. Üçüncü ekip Karayolları Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuştur. Dördüncü ekip ise İller Bankası bünyesinde Luigi Piccinato danışmanlığında kurulmuştur [Gül, 2015]. Bu yıllarda özellikle kent planlarında yolların genişletilmesi, araç trafiğine uygun hale getirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. İstanbul kent planlarında çalışmış olan uluslararası uzmanlar Bursa, Yalova ve Karabük kent planlamalarında da rol almaktadır [Batur, 1998].

Kent planlamasında yapılan bu çalışmalar, İstanbul'un fiziksel yapısını ve ulaşım sistemini etkilemiş, kentteki sınırları ve bölgeleri tanımlayan unsurları da değiştirmiştir. Kentlerde yaşanan hızlı dönüşüm sebebiyle sınırlar, kentsel çevreyi biçimlendiren önemli elemanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Lefebvre'e göre, modern kent homojenliği savunur ve farklı kimliklerin bir araya gelmesini sağlar. Ancak bireylerin kentsel yaşamda kendi egemenlik alanlarını koruma eğilimleri, fiziksel coğrafyada katı, ayrımcı, sembolik veya beton duvarların oluşmasına yol açar. Bu durum, mekanın katı sınırlarla tanımlandığı ve bölünmüş bölgelere evrilen modern kent anlayışını ortaya çıkarır. Sanayi Devrimi sonrasında, ortaçağdaki bütünleşmiş alanlar parçalara ayrılmış ve kentler çeşitli bölgelere barınma, eğitim, sanayi vb. alanlara göre bölünmüştür [Lefebvre, 2014]. 1960'lı yıllarla birlikte planlı döneme girildiğinde, kent merkezlerindeki hızlı dönüşüm süreci devam etmektedir. Planlama çalışmaları ile birlikte, kent merkezlerinde artan işyerlerini ve sanayi kuruluşları yoğunluğu azaltmak amacıyla kent merkezlerinden uzaklaştırma yoluna gidilmiştir. Kent merkezlerinde ise, denetim ve ticaret faaliyetleri ağırlık kazanmıştır.

Osmay çalışmasında yeni ulaşım sorununun çözüm önerileri ve yeni konut sunum biçimi kentlerin makro formunun oluşmasında iki önemli faktör olarak belirlenmiştir. Özellikle planlı dönemden itibaren, 1964 yılında çıkarılan ve kat mülkiyetine olanak sağlayan yasa ile kooperatif konutlarının, çok katlı apartmanların ve yap-satçılığın yaygınlaştığını ifade edilmektedir [Osmay, 1998].

Batuman'a göre 60'lı yıllar Türkiye'de siyasetin şekillenmesinde sanayileşmenin yoğun etkisi olduğu ifade edilmektedir [Batuman, 2013]. Keleş'e göre kentleşme ile artan nüfus, sanayileşmenin ihtiyaç duyduğu iş gücü için kaynak sağlarken, kentsel hizmetlerin ve yatırımların artmasıyla maliyet yaratan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı raporları bu ikili niteliği çerçevesinde kentleşmenin kalkınma için en verimli hale geleceği optimum düzeyi

hesaplamaya çalışmaktadır [Keleş, 1993]. Gecekondu toplumsal sürecin bu soruna bulduğu çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Gecekondu kentleşme maliyetini düşürmekte etkili bir çözüm olmakla birlikte sağlıksız çevre koşullarının oluşmasına sebep olduğu için uzmanlar tarafından çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Bu çerçevede Devlet Planlama Teşkilatında görev yapan uzmanlar "kendi evini yapana yardım" ve "toplum kalkınması" gibi projeleri savunmuşlardır [Geray, 1966]. Bu projeler hızlı kentleşme sorunlarının üstesinden gelmek ve sürdürülebilir kentleşme sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından da önerilen projelerdir. 60'ların ilk yarısında Ankara, kurumlar arası yoğun iş birliğinin ürünü olan araştırmalara ve planlama girişimlerine sahne olmuştur.

Avcıoğlu'na göre 60'ların ikinci yarısında siyasal çevrede sanayileşmenin yanı sıra sosyalizmin de etkinleştiği görülmektedir. Bu bağlamda sosyalizmin etkisi altında ve devlet kurumlarında çalışan uzmanlar tarafından savunulan iki önemli önlemden bahsetmektedir. Bu önlemden ilkinin, köylünün feodal bağlarından kurtarılarak küçük üretici olarak pazara dahil edilmesi, ikincisinin ise toprağı vergilendirerek sanayileşmeye kaynak yaratmak olduğu belirtilmiştir [Avcıoğlu, 1968].

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin ilk mezunlarından oluşan planlamacılar ülkedeki planlama pratiğini şekillendirmiş ve gelecek yıllarda kent planlamasının gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Batuman, 27 Mayıs 1960 döneminde öğrenci olan planlama bölümü mezunlarının bir çok büyük ölçekli devlet projesinde görev aldığını, bu grubun kentleşmenin farklı bir boyutu olan sanayileşme ile kentleşme arasındaki ilişkiyi sorgulamaya başladığını belirtilmektedir [Batuman, 2013]. Baytop'un 1966 yılında yayınlanan yazısında ise daha önceki yıllarda mimarlar odasının siyaset yapamayacağı savunulurken, yeni kuşak mimarların "Mimarlar odasının toplum hizmetinde" sloganının içeriğini "toplumculuk" ile doldurma çağrısını gündeme getirmektedir. Gündemin değişim sürecinden sonra Oda ulusal kalkınma projelerinin mekansallaştırılması ve kentleşme sorunları açısından görüş üreten en etkin sivil kurum olarak toplumcu plancıları ve toplumcu mimarları bir araya getirdiği ve bu iki grubun iktidara karşıt görüşler üretecek altkurullarda yer aldığı belirtilir [Baytop, 1966].

1973 seçimlerinden sonra hem siyasal grupların kent içinde faaliyete geçtiği hem yerel yönetimlerin ilk kez sol bir içerikle kentsel sorunlara bakmaya çalıştığı, hem de kentleşme uzmanlarının kentsel sorunları politik-programatik bir biçimde ele almaya başladığı noktayı işaret ettiğini ve bu üç dinamiğin bir araya gelerek kentsel politikanın

kurulduğu belirtilmiştir. 1974 yılında TMMOB bünyesindeki beş oda (Harita ve Kadastro Mühendisleri, Elektrik Mühendisleri, İnşaat Mühendisleri, Mimarlar ve Şehir plancıları Odası) konut sorunlarını ele aldığı "Konut Kurultayı"nın hazırlıklarının başladıklarını ilan etmişlerdir [Mimarlar Odası, 1974].

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de tarımda makineleşme ve kentleşmenin hızlanmasıyla birlikte kentlerde nüfus yoğunluğu artmaya başlamıştır. Bu durum, kırsal alanlarda yaşayanların kentlere göç etmesine sebep olmuştur. Emek gücünün kentlerde yoğunlaşması sanayileşme için kaynak sağlamakta aynı zamanda kentsel hizmetlerin gerekliliğine yol açmaktadır.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında, Türkiye'de kentleşme ve kentsel planlama konuları daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planlarında kentleşme sorunlarına yer verilirken, planlamacılar bu konuda çalışmalar yapmışlardır. Bu dönemde, sivil toplum örgütleri ve odalar da kentleşme sorunlarına dikkat çekerek, çözüm önerileri sunmaya başlamışlardır.

2.3. Modernleşme ve Konut Politikaları

Baudrillard moderniteyi geleneğe karşıt olarak oluşturulmuş, karakteristik bir medeniyet tarzı olarak tanımlamaktadır [Baudrillard, 2003]. Breuer'e göre o dönemde dış dünyanın yoğun ve çeşitli ifadelerle etkisi, yaşam biçimlerini eskisinden daha hızlı bir şekilde değiştirmekte, çevrenin de buna uygun olarak değişmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu durum, mümkün olan her parçası değiştirilebilir, hareketli ve farklı kombinasyonlara sahip olan düzenlemelerin, planların ve yapıların oluşmasını sağlamaktadır [Breuer, 1928]. May'e göre modernite, yeni bir birleşik metropol kültürü yaratmak anlamına gelmektedir. Bu programda rasyonellik ve işlevsellik ön plandadır. Tüm bireylerin artan özgürleşmesiyle birlikte, yoksulların, ayrıcalıksızların konut ihtiyaçlarının karşılanması, May ve ekibinin üzerinde durduğu amaçlardan biridir [Heynen, 1999].

Giedion'un 1929 yılında yayınlamış olan kitabına göre modernite ile ortaya çıkan "yeni bina" üzerinden detaylı tanımı yapılmaktadır. Bu kitapta konuta, gelenekselde olduğu gibi, sonsuz bir anlam yüklememesi gerektiğini ifade etmektedir. Konutun kullanım değeri olduğunu, ekonomik ömrünü tamamladıktan sonra kaldırılması gerektiğini savunmaktadır. Konutların ışık alması, hafif ve şeffaf olması üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda bina üretiminin, maliyetleri ve kiraları

düşürecek şekilde endüstriyel bir temelde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir [Giedion ve Geiser, 1929].

1952 tarihinde Architects journal dergisinden çevrilen Gilberd'in "Modern Mimaride İfade" metni, 1953 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanmıştır [Gilberd, 1953]. Bu yazı ile ilgili Cengizkan şu ifadeleri kullanmıştır:

"*Bu önemli metinde yer alan modern yapıların ifadesine ilişkin öngörü niteliğindeki tavsiyeler yapıların "kütleleri", "iç mekanları", yük taşıyan duvarları" duvarların düz bir satıh olarak ifadeleri" çok katlı çerçeveli yapıların ifadeleri, karkaslı yapıların cepheleri" cephelerin tali bir karkas olarak ifadesi gibi başlıklar altında toplanmaktadır. 1920'ler 30'larda mimari nesneleri "kübik mimari" olarak adlandırılan birinci dönemden sonra, Türkiye'deki ikinci "modern" mimari döneminde gündeme getirilen bu değerlemelerin tavsiye niteliğinde bile olsa, mimari süslemeye yönelik yeni eğilimleri düzenleyen kural ve sınırlamalara dönüştüğü açıktır [Cengizkan, 2002]."*

1923 yılında "Yeni Bir Mimarlığa Doğru" (Vers Une Architecture) adlı kitabında Le Corbusier üç noktaya değinmektedir. Bunlardan ilki basit geometrik şekillere sahip kütlelerin üretilmesi, kütleyi saran yüzeylerin yönlendirici çizgilere bölerek kütleye özellik kazandırılmasından bahseder. Son olarak ise yeni dönemin hem kent hem konut için yeni bir plan tasarımının gerekliliğinden bahsetmektedir. Ayrıca konut sorunun toplu üretimle çözülebileceğini ifade etmektedir.

Pierre Janneret ile 1926 yılında yayımladığı çalışmasında ise "Yeni Mimarlığın Beş Noktası" adlı bir bildiri yayımlamışlardır. Konuttan saraya kadar tüm yapılar için geçerliliği olduğu belirtilen beş ilke şunlardır;

Pilotiler: Binalar taşıyıcalardan bağımsız tasarlanmalıdır. Yapı zeminden koparılarak taşıyıcılar üzerinde yükselmelidir. Zeminin toprağa temas etmesinden kaynaklı sorunlar engellenmiş olur. Ayrıca oluşan alan kamusal kullanıma dahil edilir.

Teras Çatılar: Betonarme kullanımı ile eğimli çatıların kullanım zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Ayrıca yapının gökyüzü ile olan bağlantısı sağlanmaktadır.

Serbest Plan: Bölme duvarların taşıyıcılardan bağımsız oluşturularak kat planlarının serbestçe oluşturulmasına olanak sağlamaktadır.

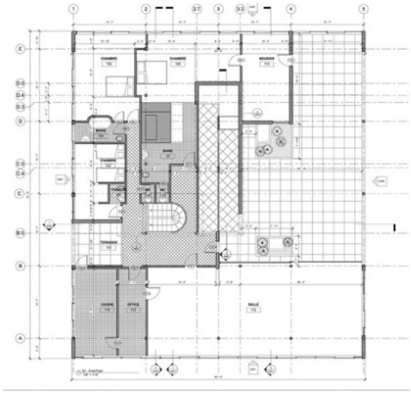
Yatay Pencereler: Betonarme yapımım sistemi ile birlikte duvarların taşıyıcı özelliği olmaması pencere genişlikleri artarak günışığından yaralanmayı kolaylaştırmıştır.

Serbest Cephe: Döşemelerin taşıyıcı sınırları dışına taşarak cepheden hissedilir duruma gelmektedir [Web 6, 2023].

1929-31 Tarihli Villa Savoye Le Corbusier'in "Yeni Mimarlığı Beş İlkesi" özelliklerini taşıyan bir örneğidir (Şekil 2.1; Şekil 2.2) [Web 1, 2022].

Şekil 2.1: Villa Savoye.

Şekil 2.2: Villa Savoye Plan.

Yeni inşaat malzemelerinin geliştirilmesi uluslararası üslubun yalın dili ile birlikte geleneksel sisteme gör daha hızlı biçimde yapı üretim olanağı sağlamıştır ve planlamada geleneksele göre daha köktenci değişikliklere olanak vermiştir. Bu anlayış cephe ve kesit tasarımlarına da yansımıştır. Hitchock'a göre Le Corbusier'in ilkeleri Uluslararası Üslubun oluşmasına sebep olmuştur [Hitchcock ve Johnson, 1960]. Bu ilkeler geliştirilerek çeşitli ülkelerde benzer örnekler sunulmuştur.

Erken Cumhuriyet döneminde dünyada var olan modernist söylem Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik güçlüklerden dolayı mimarlık alanında verdiği örnekler kamu yapıları ve bürokratlara ait konutlardan oluşmaktadır. Batıda gelişen sanayinin ve sanat ve mimarlık alanındaki gelişmeler sonucunda ulaşılan uluslararası mimarlığın biçim ile ilgili ilkeleri Türk mimarlar tarafından uygulanırken, akıcı mekan, zaman-mekan ilişkisi, makine estetiği gibi kavramlara ve o yıllarda modern

mimarlık ve şehircilik ilkelerinin tartışıldığı uluslararası kongrelere değinilmediği belirtilmiştir [Aslanoğlu, 2010]. Erken Cumhuriyet döneminde "kübik" mimari olarak adlandırılan mimari üslup Ankara başta olmak üzere diğer kentlerde de uygulanmaya başlanmıştır.

Aslanoğlu uygulanan dönemin mimarlık anlayışını içeren özellikleri; sade rasyonel kütleler, biçim-fonksiyon uyumu, yatay pencereler, metal korkuluklar, yeni yapım sisteminin izin verdiği teras çatılar, çıkma balkonlar olarak belirtmiştir. Eldem, bu dönemde uygulanan mimarinin önceleri sayılan Viyana grubu (Holzmeister, Oerley, Egli) modern mimarinin öncüleri değildir. Ancak ülkenin içinde bulunduğu mimari duruma göre oldukça iyi durumdadırlar. Yeni mimarinin; tamamen farklı bir yapım tekniğine sahip olduğunu, yalın hatlarıyla Osmanlı mimarisinden tamamen uzak olduğunu, plan ve cepheler süslemeden arınmış olduğunu, hat ve yüzeylerin ön planda olduğunu, saçak ve kiremitlerin ortadan kalkarak binaların "şapkasız" tasarlandığını, taklit kaplamalar yerine yörede bulunan yerel malzemelerin kullanıldığını, pencere oran ve detayların değiştiğini, eski Akdeniz ve Fransız çevrelerine özgü biçimlerin yerine cermen biçimi geçme ve orantılara yer verildiğini ifade etmektedir. Bu durumun halk tarafından yadırganmış olsa da Ankara'dan geldiği için kabul edilerek Anadolu'ya yayılmasına olanak sağladığı belirtilmiştir [Eldem, 1973]. Batur ise bu dönemin karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralamıştır; fonksiyona bağlı serbest üretilen planlar, daha önce tanımsız ve çok işlevli olan odaların tek işlevli ve tanımlı olması, geleneksel konut sofa etrafında kurgulanan planların yerinin koridor etrafında kurgulanan planların alması, servis alanları ve ıslak hacimler ayrı bir hol ile diğer yaşam alanlarından ayrılması, köşe ve yatay pencerelerin kullanılması, geniş saçaklı geleneksel çatının yerini teras çatının alması, geleneksel inşaat malzemelerinin değişmesiyle birlikte karkas ve döşemenin kullanılmaya başlanması, binalara cephe boyunca balkon yapılması [Batur, 1998]. Bozdoğan, Erken Cumhuriyet döneminde modern mimariyi, Türkiye'nin yerel kültürel, sosyal ve ekonomik gerçeklikleriyle tam olarak uyumlu olmadığını, ülkede henüz tam anlamıyla yerleşik olmayan bir modernlik anlayışının zorlama bir temsili olarak tanımlamaktadır. Türkiye'de modern mimarlığın "kübik mimari" olarak anılması, genel olarak biçime önem verildiğinin en önemli göstergesi olarak ifade edilmektedir. [Bozdoğan, 2002].

1930'ların sonlarına doğru dünya gündeminde savaşın olduğu dönemde Eldem, Türkiye'de milliyetçilik söylemlerinin artmaya başladığı, modern ile ilgili olan her şey

bu dönemde eleştirildiğini belirtmektedir [Eldem, 1973]. Bozdoğan, 1940-50 yılları arasını kapsayan on yıllık süreçte oluşturulmaya çalışılan “milli mimari” konusunu, gelenekselin inşaat teknikleri ile modernin rasyonalist ilkelerinin bağdaştırarak moderni millileştirme programı oluşturulmaya çalışıldığı belirtmiştir [Bozdoğan, 2002]. 1940’lı yılların ortalarına gelindiğinde mimari söylemin başlıca kaygıları anıtsal, milli simgecilik ve iktidar olduğu, 1930’lu yıllarında başlarında kabul gören yeni mimari, modern ile ilgili da benimsenen mimarlık anlayışının tamamen kaybolduğu belirtilmiştir [Bozdoğan, 1998]. Bu dönüşüm gerçekleşirken Türkiye’de tek partinin iktidar olduğu 30 yıllık dönemin sonuna gelinmektedir. 1950 yılı seçimlerinde liberal bir politika benimsemiş olan Demokrat Parti’nin iktidara gelecek olması yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

Bozdoğan’a göre savaş sonrası dönem, Cumhuriyet'in ilk yıllarını sonlandırarak, mimarlık ve şehircilikte üst modernizm döneminin başlangıcını işaret etmektedir. Bu süreç, dünya genelindeki birçok yerde benimsenen modernist şehircilik ilkelerine uygun olarak, rasyonel planlama, işlevlere göre bölgesel ayrım, tarihi kent dokusunun yıkımı, geniş caddelerin kentlerin içinde yer alması ve çok katlı yapıların inşaatını içerdiği ifade edilmektedir [Bozdoğan, 1998].

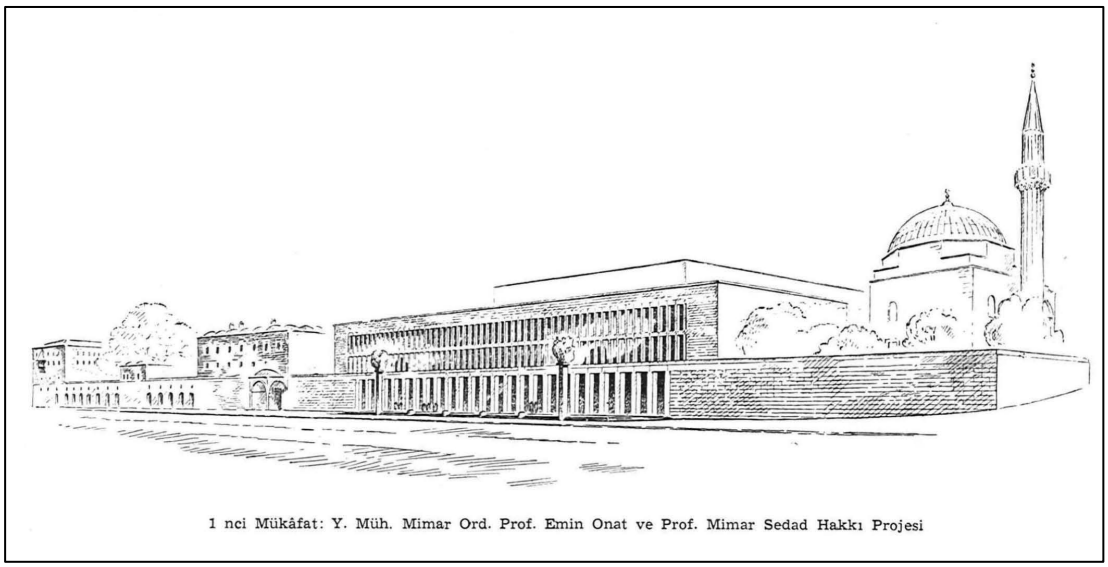
II. Dünya Savaşı sonrasında Batı'da ortaya çıkan mimari arayışlar ve Türkiye'deki ekonomik ve siyasi değişimler, yeni taleplerin oluşmasına yol açmış ve ulusal mimarlık akımının 1940'larda sona ermesine neden olmuştur. 1950'lerin başında, Türkiye'ye gelen dış yardımlar ve çeşitli uluslararası örgütlerden gelen yabancı uzmanların danışmanlığı, mimarlıkta "uluslararası stil" ilkelerinin yayılmasını hızlandırmış ve bina inşasıyla ilgili meslekler arasında kabul görmesini sağlamıştır. Türk mimarlar, 1950'ler ve 1960'lar boyunca, çok katlı betonarme yapılar ve cam yüzeylerden oluşan örnekler tasarlayarak uluslararası stil modernizminin etkisini göstermişlerdir [Bozdoğan, 1998].

Uluslararası sistem ve benimsenen liberal model toplumsal yapıda gelişmelere sebep olmuştur. Batur’a göre toplumsal yapıdaki bu gelişmeler Türkiye'nin mimarlık ortamını etkilemiştir. [Batur, 2005].

Yeni ekonomik sistemle birlikte büyüyen iş hacmi gereği yeni ofisler, marketler vb. bina türlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Batur’a göre Türk mimarisinin tipolojik programına eklenen yeni yapı tipleri, kendi ihtiyaç programlarıyla 1950 mimarisinin gündeminde yer aldığı ifade edilmektedir [Batur, 2005]. Eşiyok’a göre bu dönemde ilk olarak talep edilen inşaat kaynaklarının değiştiği ve ekonomik politikalar

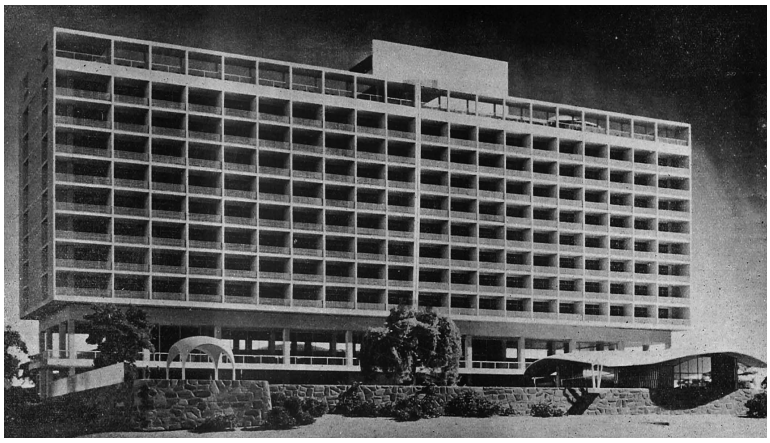
çerçevesinde özel sektöre verilen önceliğin artığı belirtilmiştir [Eşiyok, 2009]. Önceki dönemlerde mimarların büyük çoğunluğu kamu kurumlarında çalışırken 1950'lerde Baysal-Birsel, Tekeli ve Sisa ortaklığı, Birleşmiş mimarlar gibi mimarlık ofisleri kurularak Türkiye'de modern serbest mimarlık çalışmaları başlamıştır [Tanyeli, 1998].

Batur'a göre Marshall Planı kapsamında alınan kredilerin kullanıldığı bina türleri, ithal edilen malzeme ve teknoloji, bunlara bağlı düşünce ve tasarım trendlerini ortaya çıkarmaktadır. Büyüyen iletişim araçları ve sergilerin açılması, Türk mimarların Anglo-Sakson dünyasına erişimini sağlamakta ve savaş yıllarının içe dönük ortamını ve ideolojilerini neredeyse çökertmektedir. 1950'lere doğru milliyetçi ideoloji, mimarlık üzerindeki etkisini yitirerek zayıfladığı ve gerilediği belirtilmektedir. Parçalanmayı hızlandıran olayın, Şekil 2.3'te [Eldem, S., H. ve Onat, E., 1949] belirtilen 1948'de düzenlenen İstanbul Adalet Binası Proje Yarışması olduğu ifade edilmektedir [Batur, 2005].

Şekil 2.3: İstanbul Adalet Binası Proje Müsabakası, 1948.

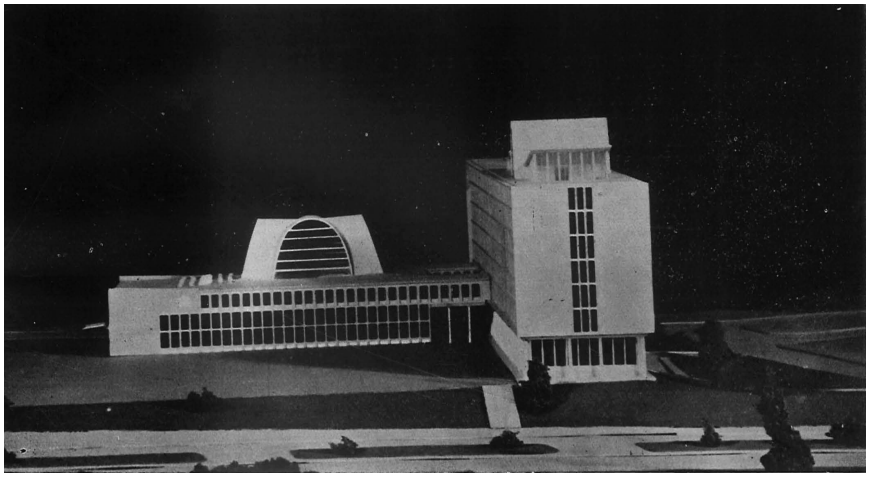
Şekil 2.4'te [Eldem, 1952] belirtilen Hilton Oteli-1953 Marshall Yardım Planına dahil edilmiştir [Ekinci, 2005]. Öztürk'e göre Sedat Hakkı Eldem'in tasarım ekibine katıldığı otelin, yeni dönem mimarisinin kökenini ve nasıl olacağını simgeleyen bir yapı olduğu ifade edilmiştir [Öztürk, 2010].

Şekil 2.4: Turistik Otel (Hilton Oteli), 1952.

Batur’a göre yeni dönemin, ABD'nin izlerini taşıyan ancak uluslararası özelliklere sahip bir tasarım anlayışıyla açıldığı belirtilmektedir. Yeni Uluslararası Üslubun, ABD'deki savaş öncesi modernist akımların yeniden yorumlanan çizgileri olduğu, Avrupa modernizminin popülist-politik içeriklerinden soyutlanmış ve Amerikan gökdelen mimarisinin teknik ve ticari deneyimleriyle birleşmiş yeni bir versiyonu olduğu ifade edilmektedir [Batur, 2005].

Türkiye'de uluslararası üslubun ilk yerel örneği, 1953'te düzenlenen ulusal proje yarışmasında Şekil 2.5’te [Erol, N., 1953] belirtilen, Mimar Nevzat Erol’un birincilik ödülü kazandığı İstanbul Belediye Sarayı tasarımıdır. Bu tarihten sonra uluslararası üslup, kamu yapıları ve büyük ölçekli ticaret yapılarında görülmeye başlanmıştır [Kortan, 1971].

Şekil 2.5: İstanbul Belediye Binası, Nevzat Erol, 1953.

Türkiye'nin Marshall Planı kapsamında tarımın makineleşmesine yönelik aldığı krediler 1950'li yıllarda tarımda iş gücü ihtiyacını azaltarak işsizliğe sebep olduğu belirtilmektedir. İşsizlik sebebiyle kırdan kente göçlerin başladığı ifade edilmektedir [Şahin, 2012]. Bu durum kent merkezlerindeki hızlı nüfus artışına ve konut probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Keleş'e göre konut politikası, nüfusun barınma ihtiyaçlarını karşılamak, uygun ve kaliteli konutların sağlanmasını teşvik etmek ve sosyal adaleti desteklemek amacıyla devletler tarafından yürütülen politika ve uygulamaları kapsar. [Keleş, 1993]. Tekeli'ye göre devletin, konut sunumunu yeterli bulmadığı durumlarda piyasa mekanizması içindeki sunumu arttırmak ve teşvik etmek için müdahale ettiği tüm yöntemlerin genel adı olan konut politikası, konutun farklı performans açılarından değerlendirilebilen bir ürün olması, birçok aktörün iş birliğiyle üretilmesi ve bu sürecin devlet tarafından çeşitli şekillerde düzenlenmesi nedeniyle, uzun bir zaman dilimini kapsayan bir perspektifte değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir [Tekeli, 2010].

1950'li yıllarının ortalarından itibaren; yabancı sermaye, dış yardımların desteği ve yönlendirmesi altında ekonominin darboğazları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ticaret Bakanlığının serbest ithalat rejimine sınırlama getiren kararının ardından inşaat malzemelerinin fiyatları hızla yükselmiştir. İnşaat malzemeleri fiyat politikalarından dolayı stokta tutulması malzeme bulmayı zorlaştırmıştır [Kepenek ve Yentürk, 1983].

Kat mülkiyetine izin verilmesi, sonrasında sanayi alanlarının kurulması kent nüfusunun artmasına sebep olmuştur. İstanbul özelinde Menderes'in 1956 yılında başlatmış olduğu imar hareketleriyle birlikte artan nüfusun karşısında kent, ihtiyaçları karşılayamamaktadır [Tekeli, 2013]. Batur'a göre dönemin ekonomik tercihi olarak karayolu ve otomobilin benimsendiği, tek toplu ulaşım aracı olan tramvayların da otomobillere yer açmak amacıyla ikinci planda tutulduğu, dolayısıyla çarpık mimariye çarpık taşımacılığın da eklendiğini ifade etmiştir [Batur, 2005].

Dönemin Hükümeti kentlerin konut talebini karşılayamamasından dolayı oluşan gecekondulaşmayı siyasi açıdan potansiyel haline gelmesi politik ilgiyi arttırmıştır. Yerel yönetimler, oy kaygısı ile gecekondu bölgelerine altyapı hizmetleri götürmüştür. Bu durum Şenyapılı'ya göre bu durumun gecekondu bölgelerinin mekansal kalitesini yükselttiği ancak planlanmamış geçici çözümler olduğu belirtilmektedir. Yine Şenyapılı'ya göre popülist eğilimli siyasal düzen, gecekonduları yasallaştırmak için 1948 yılında 5218 sayılı kanun ile gecekondu af yasası çıkarılmıştır [ResGaz 1, 1948;

Şenyapılı, 1985]. Yasayla Ankara'da belli alanlardaki gecekondulara af getirilmiştir. Bu Kanundan iki hafta sonra çıkarılan Bina 5228 sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanunu ile af tüm ülkeyi kapsamıştır [ResGaz 2, 1948]. 1949 yılında çıkan 5431 sayılı Ruhsatsız Yapıların Yıktırılması ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanun da af ve bazı kapasite genişletici önlemler alınmıştır [ResGaz 3, 1949]. Bu yasa üst-orta gelir grubuna ait ruhsatsız yapıları içermektedir. Ancak geçici maddesinde, yürürlükten önceki gecekonduların af kapsamında değerlendirildiği, sonrasında yapılan gecekonduların ise yıkılması gerektiği belirtilmiştir. 1953 yılında ise 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Bu kanun ile 5218 ve 5228 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. Yasa hükümlerinden ancak belediye sınırları içinde belediyenin mülkiyetinde bulunan en az iki yıldır ikamet edilen yapılar yararlanmıştır [ResGaz 4, 1953].

İlk zamanlar göçmenlerin devlet arazisinde kendileri için konut yapmalarıyla başlayan gecekondulaşma hareketi zamanla ticarete dönüşmüştür. Birden fazla gecekonduya sahip iş adamları ortaya çıkmaya başlamıştır [Tümertekin, 1973]. Bu durum yönetimin gecekondu ile ilgili kararlarının çözüm getirmemekle beraber, konut özelinde mimarların yönlendirme ve uygulama dinamiklerini saf dışı bırakmıştır. Batur'a göre ekonomik dönüşümle birlikte ortaya çıkan kentleşme sürecinin, kendi kurallarını koyduğu, halkın farklı güçlerini harekete geçirerek yeni bir yaşam ortamı yarattığı belirtilmektedir. Yeni çevrenin oluşumunda hakim olan inşaat süreçlerinin gecekondulaşma ve yap-sat sistemi olduğu ifade edilmektedir [Batur, 2005]. Kat Mülkiyeti Kanunu ile birlikte ortaya çıkan yap-sat sunum biçimi şehirlerde bulunan imarlı parsellerde ve onun yakın çevresinde uygulanmaktadır. Bilgin' göre yap-sat kavramı, mülkiyetlerinde arsa bulunduğu halde yeni yapı yapmayanların adına müteahhit olarak adlandırılan kişiler tarafından arsalarını kat ya da daire karşılığında yapılması olarak tanımlanmaktadır [Bilgin, 1996]. Bu model ile birlikte bu dönemde arz edilen konut stoğunun %45'i bu sistem ile üretilmiştir.

Her iki süreçte geleneksel kurumsallaşma biçimlerinde mimarların katılımına ve yönlendirmesine açık değildir.

1960'lı yıllara doğru başlayan ve popüler hale gelen yap-sat sistemi kentleşmesinin bir sonucu olarak arazi değerlerini artmasının ve müteahhitlerin bu süreci kendilerinin düzenlemesinin bir sonucudur. Müteahhitler tarafından, toprak sahipleri ile ev ihtiyacı olan insanları bir araya getirilerek, sermayeye yatırım yapmadan daire mülkiyetine dayalı inşaatlar yapılmıştır. Bu sistem kentsel alanda

yüksek yoğunluklu apartman bloklarından meydana gelen semtlerin oluşumunu başlatmıştır. Yap-sat sistemi içerisinde mimarlar kullanıcı ile değil, müteahhit ile karşı karşıya gelmişlerdir. Bu dönemde mimarların verimliliği ve emeği, piyasadaki dönüşüm değerine katkısına göre ölçülmüştür.

Batur'a göre Yaşanan bu gelişmeler mimarların çalışma alanlarını sınırlandırmaktadır. Ancak mimarların geleneksel rolleri ellerinden alınırken onlar yeni bir alan açtığı belirtilmektedir. Müteahhitlerin misyon olarak benimsediği ve zamanla daha bilinçli ve organize bir yaklaşıma dönüşen yap-sat modeli, mimarları sosyal itiraz saflarına yönelterek, Cumhuriyet mimarisinde, 1960'lara doğru mimarların ilk kez siyasi hükümetin ideolojisine uzaklaşarak karşı bir ideoloji için mesleki sorumluluklarını üstlenmeye başladığı ifade edilmektedir [Batur, 2005].

Birol'a göre 1960 yılı, Türkiye için siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Demokrat Parti'nin iktidardan uzaklaştırılmasına yol açmış ve yeni bir siyasi dönemin başlangıcını işaret etmiştir. Müdahalenin ardından demokratik reformlar ve yeni demokratik kuruluşların oluşumu için önemli adımlar atılmıştır. 1961 Anayasası, üniversitelere ve medya kuruluşlarına özerklik sağlamış ve ifade özgürlüğü ile örgütlenme özgürlüğünü genişletmiştir. Bu durum, toplumda daha önce açıkça konuşulamayan toplumsal düşüncelerin ve ideolojik ifadelerin tartışılmasına olanak tanımıştır. Ayrıca, işçi sendikaları ve meslek kuruluşları için yeni yasalar çıkarılmış ve bu kuruluşların gücünü ve etkisini artırmıştır. Bu dönemde sansüre uğrayan siyasi eğilimli edebiyat ve sanat eserleri, daha özgür bir ortamda gelişmeye başlamıştır. Medya da kitlelerin isteklerini dile getirme ve gündem taşıma konusunda daha etkili bir rol oynamaya başlamıştır [Birol, 2012].

1960'ların coşkusuyla yaşadığı kültürel liberalizm, mimarlığın kavram ve uygulamalarına önemli yansımalar yapmıştır. Mimarların tüm entelektüel gruplarla birlikte sola açılma eğilimi ve sosyalist kuram ve eserlerle tanışması, mesleğin niteliği, işlevi, mimarın sosyal statüsü ve rolleri hakkında içsel bir sorgulamayı başlatmıştır. Bu bağlamda oluşan eleştirel bakış açısının, önceki dönemlerin profesyonel ideoloji normlarının sorgulanmaya başlamasına sebep olduğu ifade edilmektedir [Tekeli, 2007; Osmay, 1998].

Seminer ve kongrelerin canlandırdığı iletişim ortamında ve güçlendirilen kurumsal organizasyon çatısı altında canlandırılan tartışmalarla mimarlık, eğitiminden teorisine, organizasyonundan kurumsallaşmasına ve mesleki uygulamalara kadar

yeniden tanımlandığı belirtilmektedir. Bu tartışmalar, seminerler ve kongreler sayesinde birçok mimarın fikirlerini paylaşmasına, yenilikler keşfetmesine ve sektördeki gelişmeleri takip etmesine olanak sağlamakla birlikte bu tartışmalar sayesinde, mimarlık alanındaki kurumlar ve organizasyonlar da daha güçlü hale geldiği ve sektördeki standartların yükseldiği ifade edilmektedir [Batur, 2005]. Üniversiteler ve Mimarlar Odası tarafından düzenlenen Türk mimarisi konusunda "Konut Paneli", mimarlık seminerleri ve anketler gibi etkinlikler vardı.

Mimarlar, daha eşitlikçi çözümler ve dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmek için çaba sarf etmiş olsalar da, ideolojik açıdan net bir hareket haline gelememişlerdir. Bu durum, politik sınırlamalar ve mevcut yapısal koşulların etkisiyle birlikte değerlendirildiğinde anlaşılabilir. Ancak, bazı toplumsal konuların farkındalığını artırmak, hükümetin desteğini kazanmak ve sosyal konut tasarımında ilerleme kaydetmek için yapılan girişimlerin olduğunu belirtmek önemlidir.

1960'ların demokratik ve popülist topluma geçme özlemine eşlik eden ekonomik model, Beş Yıllık Kalkınma Planları ile formüle edilen planlı (bileşik) ekonomidir. Bu model, özellikle sanayileşmeyi teşvik etmek, üretimi arttırmak, ithalatı ve dışa bağımlılığı azaltmak için tasarlanmıştır. Bu amaçla, devlet sektörüne yatırım yapılması, yerli sanayinin korunması, tarımsal üretimin artırılması gibi bir dizi ekonomik politika uygulanmıştır.

1960'larda Türkiye'nin hızlı sanayileşme hedefleri doğrultusunda ekonomik ve sosyal alanlarda birçok girişim gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yapılan yatırımlar arasında, ileri teknoloji gerektirmeyen yapı malzemeleri sektörünün kurulması da yer almaktadır [Batur, 2005; Tekeli, 2007].

Bu sektörde, gazbeton ve çimento fabrikaları gibi tesisler kurulmuş ve yerli üretim artırılmıştır. Ayrıca, demir-çelik, madencilik, tekstil, kimya gibi sanayi dallarında da büyük yatırımlar yapılmıştır. Bu yatırımlar, inşaat sektöründe kullanılan malzemelerin arzını artırmış ve daha ucuz hale gelmesini sağlamıştır [Vanlı, 2006].

1961 yılında İstanbul'un Çayırova ilçesinde, Türkiye'nin ilk cam fabrikası olan Çayırova Cam Sanayii A.Ş. kurulmuştur. Fabrika, ilk yıllarında cam ambalaj ürünleri üretmiştir. Daha sonra otomotiv, beyaz eşya, inşaat ve enerji sektörlerine yönelik cam ürünleri üretimine başlamıştır.

1963 yılında ise, Türkiye'nin ilk gazbeton üretim tesisi olan Türk Ytong Sanayii A.Ş. Gazbeton Fabrikası faaliyete geçmiştir. Gazbeton, hafif ve yalıtımlı bir yapı malzemesi olarak inşaat sektöründe oldukça popüler hale gelmiştir.

Bu iki tesis, Türkiye'nin inşaat sektöründeki gelişimine katkıda bulunmuş ve ülke ekonomisine ivme kazandırmıştır. Çayırova Cam Fabrikası, Türkiye'nin cam üretiminde önemli bir yere sahip olmuş ve ülke içindeki cam ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılamıştır. Gazbeton fabrikası ise, hafif ve yalıtımlı yapılara olan talebin artmasıyla birlikte inşaat sektöründe önemli bir rol oynamıştır [Batur, 2005].

Bu durum, mimari ortam üzerinde doğrudan etkilere sahip olmuştur. Örneğin, daha ucuz hale gelen yapı malzemeleri sayesinde, daha fazla insanın konut ihtiyacı karşılanabilmiştir. Ayrıca, sanayileşme ile birlikte kentleşme de hızlanmış ve yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Bu alanlarda, daha modern ve fonksiyonel mimari yapılar inşa edilmiştir.

Türkiye'deki inşaat sektörünün gelişmesi ve büyümesiyle birlikte, ulusal ve uluslararası yapı ve kurumlar da oluşmuştur. Bu kurumlar, sektörde faaliyet gösteren firmalara danışmanlık, eğitim ve diğer hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, yapı malzemeleri sektöründe de benzer kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar, ürün kalitesi, standartlar ve sertifikasyon, araştırma ve geliştirme, pazarlama ve diğer konularda destek sağlamaktadır. Bu kurumlara örnek olarak; Yapı Endüstri Merkezi (1968), Yapı Araştırma Enstitüleri (1968), Tübitak (1963) gösterilmektedir.

Teknik üniversitelerde yapı fiziği ve malzemeleri araştırma birimlerinin kuruluş tarihi üniversitelere göre farklılık göstermektedir. Ancak genel olarak bu birimlerin oluşumu 1960'lardan itibaren hız kazanmıştır. Türkiye'de ilk yapı fiziği laboratuvarı 1964 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde açılmıştır. Benzer şekilde, İstanbul Teknik Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve diğer teknik üniversitelerde malzeme araştırma birimleri de 1960'larda ve sonrasında kurulmaya başlanmıştır.

1960'larda Türkiye'deki inşaat sektörünün gelişmesiyle birlikte, mimarlık ve inşaat alanındaki süreli yayınlar da düzenli bir yapıya kavuşmuştur. Bu dönemde yayınlanan mimarlık ve inşaat dergileri arasında "Mimarlık", "İnşaat", "Yapı", "Planlama", "Mimari ve Güzel Sanatlar" gibi dergiler öne çıkmaktadır. Ayrıca, yerel malzemelerin kullanımı, inşaat sektöründe istikrarlı bir büyüme sağlamış ve teknik seviyelerin artmasına katkıda bulunmuştur.

Batur'a göre 1960'larda konut üretimi büyük ölçüde piyasa mekanizmaları tarafından yönetildiği ve mimarların etkisinin sınırlı olduğu belirtilmektedir [Batur, 2005]. Gecekondu evleri ve 'yap-sat' sistemi, yani inşaat firmalarının projeleri önceden satıp daha sonra inşa ettiği süreç, yaygınlaşmaktadır. Batur'a göre bu süreçte, apartman bloklarının tekdüze bir görünüme sahip olması ve neredeyse anonim bir mimariye

sahip olması sıklıkla eleştirilmiştir [Batur, 2005]. Bu dönemde, özellikle büyük şehirlerde yoğun nüfus artışı ve konut ihtiyacı nedeniyle, bu tür yapıların yaygınlaşması kaçınılmazdı.

Batur'a göre Türkiye inşaat programı içerisinde konutun, mimarların etkisinin yön ve katılım açısından en zayıf olduğu alan olarak belirtilmiştir. Bu dönemde gecekondu evleri ve "yap-sat" sistemi yapım süreçleri hızlanmıştır. Piyasa mekanizmaları ve kitle iletişim araçlarının yönlendirdiği tüketim toplumunun normlarına uygun bir üretim olarak, "yap-sat" süreci, tüm Türkiye'de popüler ve tekdüze apartman bloklarının dokusunu oluşturmuştur. Urfa'da, Samsun'da, Ankara'da, İstanbul'da bu dokuda hiçbir farklılığın olmaması, Batur tarafından *New Vernacular* olarak adlandırılan geleneksel mimariye dayalı olarak, yerel malzemelerin ve yapım tekniklerinin kullanılmasıyla tasarlanan, neredeyse anonim bir mimari olarak ifade edilmektedir [Batur, 2005].

Bu dönemden sonra apartman kelimesi farklı bir anlam kazanmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde apartman terimi "kira evi" anlamıyla kullanılmaktadır. Kira evleri; tek sahibi olan, çok katlı, birden fazla odası bulunan ve sahibinin gelir elde etmek için çeşitli ünitelerini kiraya verdiği konutları ifade etmektedir. Kira evleri az veya çok katlı, birden fazla oturma odasından oluşan yapılardır. Mal sahiplerinin talebi doğrultusunda kira evleri ya da apartmanlar mimarlar tarafından projelendirilmektedir. Sonrasında bu yapılar binaya adını veren mal sahibi için itibar kaynağını oluşturmaktadır. [Bozdoğan, 2002]. Bu kavram 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir. Kanundan sonra hızlı yapılaşma ve konut artışından dolayı kira evi ve apartman terimleri ifade ettiği konut sunum biçimi sebebiyle birbirinden ayrılmaktadır.

Yap-sat sistemi kullanıcıların talepleri ve piyasanın sahip olduğu üretim şartları sebebiyle mimarları sınırlandırmıştır. Yapılaşmanın ivme kazanmasının sonucu benzer nitelikte; yenilemenin, kullanım ve fonksiyonun önüne geçtiği konut yapıları kentlerde yaygın hale gelmiştir. Ancak bu dönemde hızlı nüfus artışı ve kentleşme, konut talebini artırmış ve mevcut konut sunum biçimleri yetersiz kalmıştır. Bu durum, yeni konut projelerinin ortaya çıkmasını ve farklı konut sunum biçimlerinin geliştirilmesini gerektirmiştir. Ankara, diğer Türk şehirlerinin karşılaşacağı büyüme hızlarıyla önceden karşılaşmış bir kent olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemde Ankara, Türkiye'nin genelinde yaygınlaşacak sorunların ilk örneklerine tanıklık etmiştir. Tekeli'ye göre Ankara, hızlı kentleşmenin etkilerini erken dönemde deneyimlemiş olması nedeniyle, konut sorunları ve çözümleri açısından önemli bir rol oynamıştır.

Ankara'daki deneyimler, diğer Türk şehirlerindeki konut politikalarının ve projelerinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. [Tekeli, 2012].

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok ülkede, kentsel yenileme ve yeniden yapılandırma arzusuyla rasyonel planlama, işlevlerine göre bölgesel ayrım, tarihi kent dokusunun yıkımı, geniş caddelerin kentlerin içinde yer alması ve benzeri nitelikte çok katlı yapıların inşası gibi modernist şehircilik ilkeleri gündeme gelmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin savaş sonrası ekonomik yardım programına dahil edilmesi modernleşme hareketlerini hızlandırmıştır. Kent merkezlerindeki hızlı nüfus artışı kent planlarını, kent planlamalarının uygulanabilmesi için yasal düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Menderes Hükümeti ile birlikte İstanbul'da başlamış olan imar hareketleri kısa süre içerisinde ülkenin diğer kentlerinde de uygulanmaya başlanmıştır.

3.BURSA'DA KENTLEŞME VE KONUT POLİTİKALARI

Bursa'nın Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra, kentin gelişmesi ve planlaması surların dışında olacak şekilde yönlendirilmiştir. İlk değişim, Osmanlıların hisar dışına çarşı ve bedesten merkezli bir iş merkezi kurması ve geliştirmesi olmuştur [İnalcık, 2010]. I. Murad tarafından Çekirge bölgesinde külliyeler inşa edilmesi, kentin batı yönünde gelişmesini sağlamıştır. Daha sonra Sultan Bayezid, I. Murad'ın Hüdavendigar Külliyesi'nin aksine doğuda külliyeler yaptırarak kentin doğu yönündeki gelişimini desteklemiştir [Yenal, 1996]. 15. yüzyılda Bursa, külliyeler ve imaretler etrafında oluşan mahallelerin birleşmesiyle gelişmiştir [Barkan, 1963]. 19. yüzyıla kadar makro formunda önemli bir değişim yaşanmamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat Fermanı ile başlayan modernleşme reformları, kentte sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda bir dönüşüm sürecine neden olmuştur [Enlil, 1999]. Bu dönemde, yapısal değişimin ilk nedenlerinden biri olan 1855 depremi, kentin üçte ikisini yıkarak imar çalışmalarının başlamasına zemin hazırlamıştır. 19. yüzyılda yapılan imar çalışmalarında, kentin ana yollarının açılması üzerine yoğunlaşılmıştır [Dörtok Abacı, 2007]. Ayrıca, kentin organik sokak dokusu içinde ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla çıkmaz sokakların düzenli yol sistemlerine dönüştürülmesi hedeflenmiştir [Kaygalak, 2008]. Bu süreçte Ahmet Vefik Paşa döneminde Ulu Cami'nin güneyinden geçen Saray (Atatürk) Caddesi genişletilmiş ve Ahmet Münir Paşa döneminde Maksem Caddesi açılmaya başlanmıştır [Baykal, 1950].

Vali Mümtaz Reşit Paşa döneminde, Mecidiye Caddesi, Hamidiye (Cumhuriyet) Caddesi ve Fevzi Çakmak Caddesi gibi önemli ulaşım aksları tamamlanmştır. Bu dönemde valilerin kente yaptığı müdahaleler, ticaret merkezini 16. yüzyılın ikinci yarısında oldukça geniş bir alana yayılan ticaret merkezini 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında güneyde Atatürk, doğuda İnönü, kuzeyde Cumhuriyet ve batıda Cemal Nadir Caddeleri ile sınırlayan bir alana dönüştürmüştür [Batkan, 1996].

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye'de modernleşme hareketlerinin birçok alanda olduğu gibi kentleşme üzerindeki etkileri de hissedilmeye başlanmıştır. Merkeziyetçi bir yönetim anlayışı benimsendiği bu dönemde yerel yönetimlerin rolü ve yetkileri artmıştır. Yerel yönetimler, kentlerin gelişimi, planlanması ve düzenlenmesi konusunda aktif bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde yerel yönetimler,

kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısını iyileştirmek amacıyla imar nizamları oluşturmuş ve ilk kent planlama çalışmalarını başlatmıştır [Dostoğlu ve Oral, 1999]. Kent planlama süreci daha kapsamlı bir şekilde ele alınarak yeni bir anlayış benimsenmiştir [Tekeli, 1999].

20. yüzyılda, özellikle sanayileşme ve yoğun göç nedeniyle Bursa'da hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. Bu dönemde Cumhuriyetin ilk devlet yatırımlarından olan Merinos ve İpekiş fabrikalarının kentin kuzeyinde, İzmir yolu üzerinde yer alması, kentin kuzey-güney yönünde açılım göstermesine neden olmuştur. Aynı dönemde 1938-1944 yıllarında yapılan Çelik Palas ve Park Otel gibi büyük yapılar, Bursa'nın batıya doğru gelişimine katkı sağlamıştır [Vardar, 2008]. Organize sanayi bölgesinin kurulmasıyla 1960'larda kent hızla gelişmiştir [Batkan, 1996]. Bu dönemde konut talebi artmış ve bu nedenle kent ova yönünde genişlemeye başlamıştır.

Bursa'da da mimarlık bağlamında modernleşme süreci özellikle Atatürk Caddesi gibi ana arterlerdeki kamu yapılarında gözlemlenmektedir. Bu dönemde inşa edilen kamu yapıları genellikle modernist mimari tarzda tasarlanmış olup, çağdaş malzeme ve tasarım prensiplerini yansıtmaktadır. Atatürk Caddesi'ndeki kamu yapıları, modernleşme sürecinin Bursa'daki mimari değişimini ve dönüşümünü gösteren önemli örneklerdir. Atatürk Caddesi'nin devamında bulunan Altıparmak Caddesi'nde ise 1950 yıllarında başlayan düzenlemelerle birlikte dönemin mimari özelliklerini taşıyan, zemin katlarda ticari fonksiyonların bulunduğu karma kullanımlı konut yapılarını barındırmaktadır. Altıparmak Caddesi'nde bulunan konutlar mevcut konut dokusunun yıkılıp yeniden yapılmasıyla oluşturulmuştur. Çok katlı konut blokları geleneksel konut dokusunun sınır prensibini korumaktadır. Altıparmak Caddesi'nin devamında bulunan Çekirge Caddesi'nde oluşan yeni konut alanlarında ise bahçe içerisinde tekil kullanıma ait yapılar oluşturulmuştur. Bu aksta oluşturulan konutlar bahçe kullanımı ile geleneksel konutlara benzer özellik gösterirken, kamusaldan algılanabilen mekanlarıyla cadde ile iletişime izin vermektedir.

Bursa'da 1950 yılında Altıparmak caddesinin genişletilmesi ve önemli sosyalleşme merkezi olan Çelik Palas'ın Çekirge Caddesi üzerinde bulunması modern konutların inşa edildiği bölge olarak gelişmiştir [Kaprol, 2000]. Altıparmak Caddesinin açılışı Atatürk Caddesi ile doğrudan bağlantıyı sağlamıştır. 1950-70 yılları arası kamusal örneklerler Atatürk Caddesinde yoğunlaşması Çekirge Caddesinin aynı dönem konut bölgesi olarak gelişmesine referans olmuştur.

Çalışma kapsamında öncelikle kent planları incelenmiş, konut alanlarının oluşumuna etki edecek kararlar dikkate alınarak, 1950 sonrası dönemde yapılan konutların hangi bölgelerde uygulandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Altıparmak Caddesinin mevcut konut dokusunu barındırdığı ve yol genişletme çalışmaları kapsamında aks üzerindeki yapıların dönemin özellikleri taşıyan yapılarla yenilendiği tespit edilmiştir.

Alan çalışması kapsamında yapıların fotoğrafları çekilmiş, tespit edilen yapıların arşiv araştırması ile projelerine ulaşılmıştır. Seçilen yapıların mevcut durumuna ait fotoğraflarını, genel özelliklerini, konumunu, özgün projeleri içeren tablolar oluşturulmuştur. Bu bölümde örneklerin plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve söz edilen güçlü aksla iletişim biçimine ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

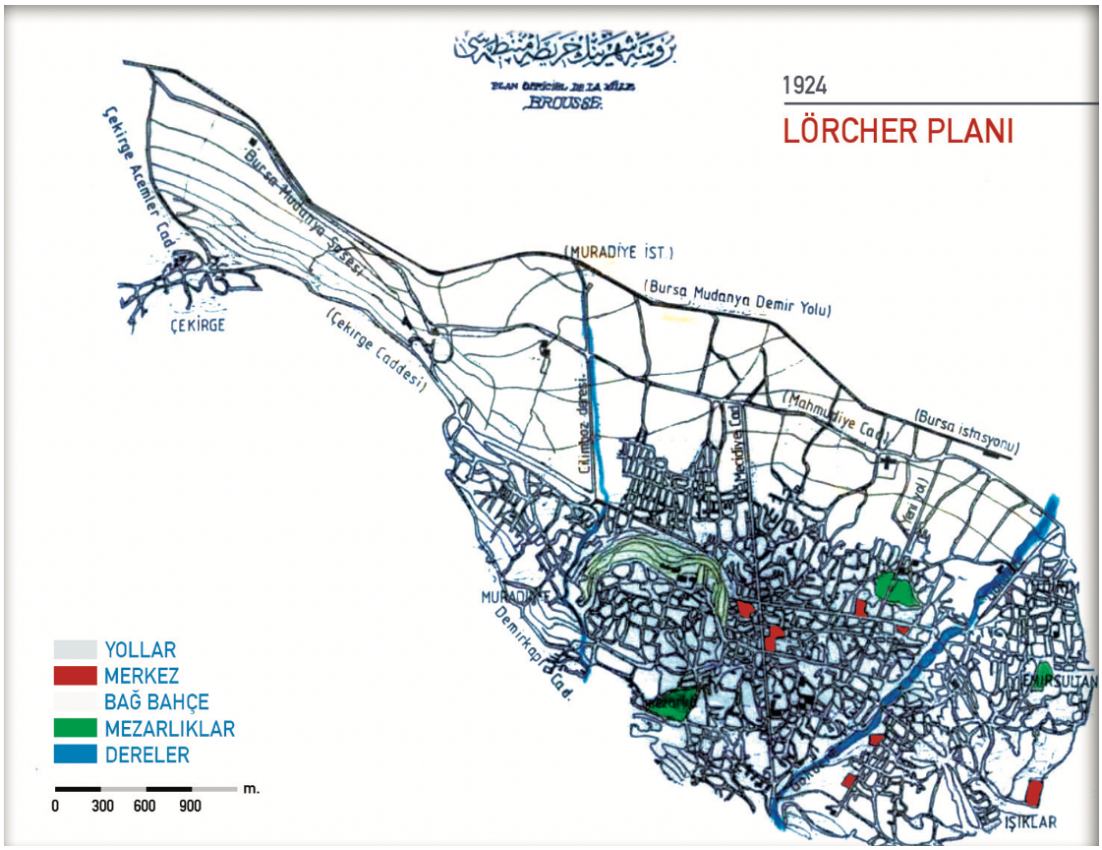
3.1. Erken Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Kentleşme

1923-60 yılları arası Türkiye'de planlama okulunun olmamasından dolayı planlamada yerel kurumların etkisi görülmemektedir. Davet edilen yabancı planlama uzmanlarının çalışmaları ön plana çıkmaktadır [Köprülü Bağbancı, 2008]. 19. yüzyılda, Ahmet Vefik Paşa ve Vali Mümtaz Reşit Paşa'nın imar faaliyetlerinden sonra Cumhuriyet Döneminde yabancı plancılar Bursa'nın imar faaliyetlerinde çalışmışlardır. Farklı dönemlerde çalışan bu plancılar kendi yaşadıkları dönemlerdeki popüler planlama anlayışının etkileriyle, Bursa ile ilgili bir takım öneriler geliştirmişlerdir [Vural, 2008]. Bursa için planlama yapan plancılar; Karl Lörcher (1924), Henri Prost (1938-44), Luigi Piccinaato (1960-70)'dur.

3.1.1. Lörcher Planı (1924-1940)

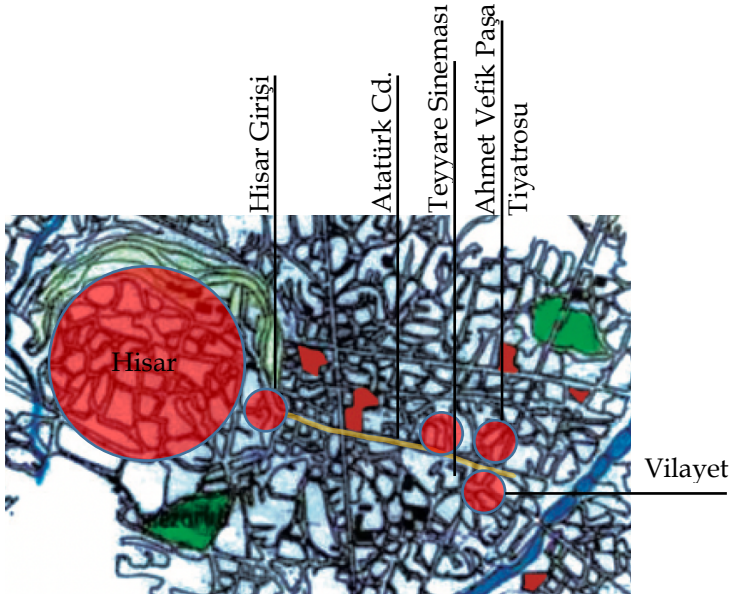
İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerin planlaması için Türkiye'ye gelen yabancı plancılar aynı zamanda Bursa'da da çalışma ortamı bulmuşlardır. 1924-28 yıları arasında, İstanbul yangını sonrası planlama için İstanbul'a gelen Karl Lörcher'e Bursa'nın ilk planlama çalışmasını yapmıştır [Vural, 2008]. Tümer'e göre Şekil 3.1'de [Web 2, 2022] belirtilen Lörcher Planı, planlama sürecinde, mevcut topografya, geleneksel düzen ve tarihi dokunun dikkate alınmadığı, o dönemin 'bahçe-kent akımı'

etkisinde kalarak oluşturulmuştur [Tümer, 2006]. Dolayısıyla Löcher tarafından 1924 yılında yapılan plan, işleme konulamamıştır.

Şekil 3.1: Karl Lörcher Planı, 1924.

Lörcher Planı uygulanmamış olsa bile Bursa'da hâlâ bu planın etkilerine rastlamak mümkündür. Atatürk Caddesi Hisar girişi, bu plan kararları doğrultusunda açılmıştır [Batkan, 1996]. Bursa'nın merkezi bir arteri olarak gelişmiş olan Atatürk Caddesi Hisar girişi hazırlanan plan referans alınarak açılmıştır. Bu dönemde Bursa'da inşa edilen yapılar Atatürk Caddesi aksında yoğunlaşmıştır. Vilayet Binası, Adliye, Teyyare Sineması, Halkevi, Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu gibi önemli kamu ve kültür yapıları bu caddenin çevresinde yer almaktadır. Şekil 3.2'de [Web 2, 2022] belirtildiği üzere bu yapılar, kentin idari, yargısal, kültürel ve eğitim merkezlerini barındırmak amacıyla planlanmış ve kentin sembolik bir değeri olan Atatürk Caddesi üzerinde konumlandırılmıştır.

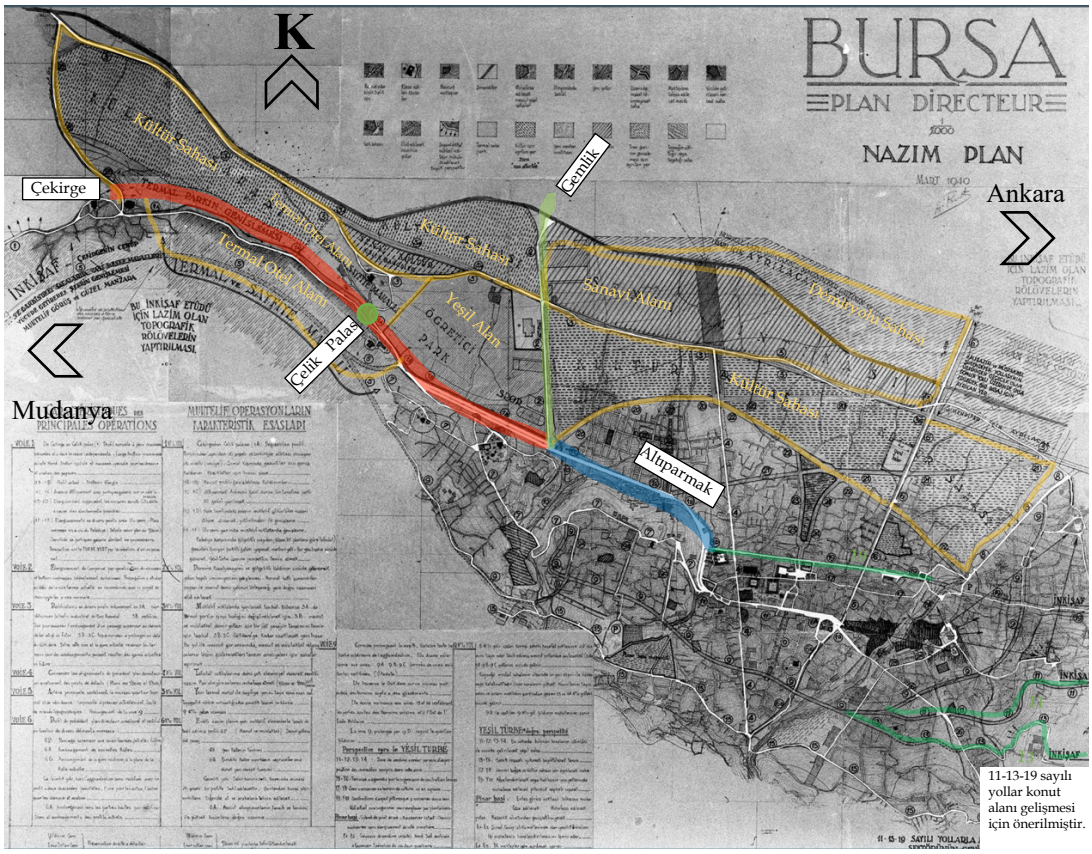
Şekil 3.2: Karl Lörcher Planı, 1924.

Atatürk Caddesi'nin oluşumuyla birlikte, Bursa'da ticaret ve yönetim merkezi arasında bir bağlantı kurulmuştur. Yönetim merkezi olarak kullanılan yapılar, bu caddenin çevresinde yer alarak kolay erişilebilirlik sağlamıştır. Bu durum, hanlar bölgesinin merkezi konumunu güçlendirmiş ve ticaretin odaklandığı alanın yönetim faaliyetleriyle birleştiği bir bölge oluşmuştur [Kırayoğlu, 2004].

3.1.2. Prost Planı (1940-1960)

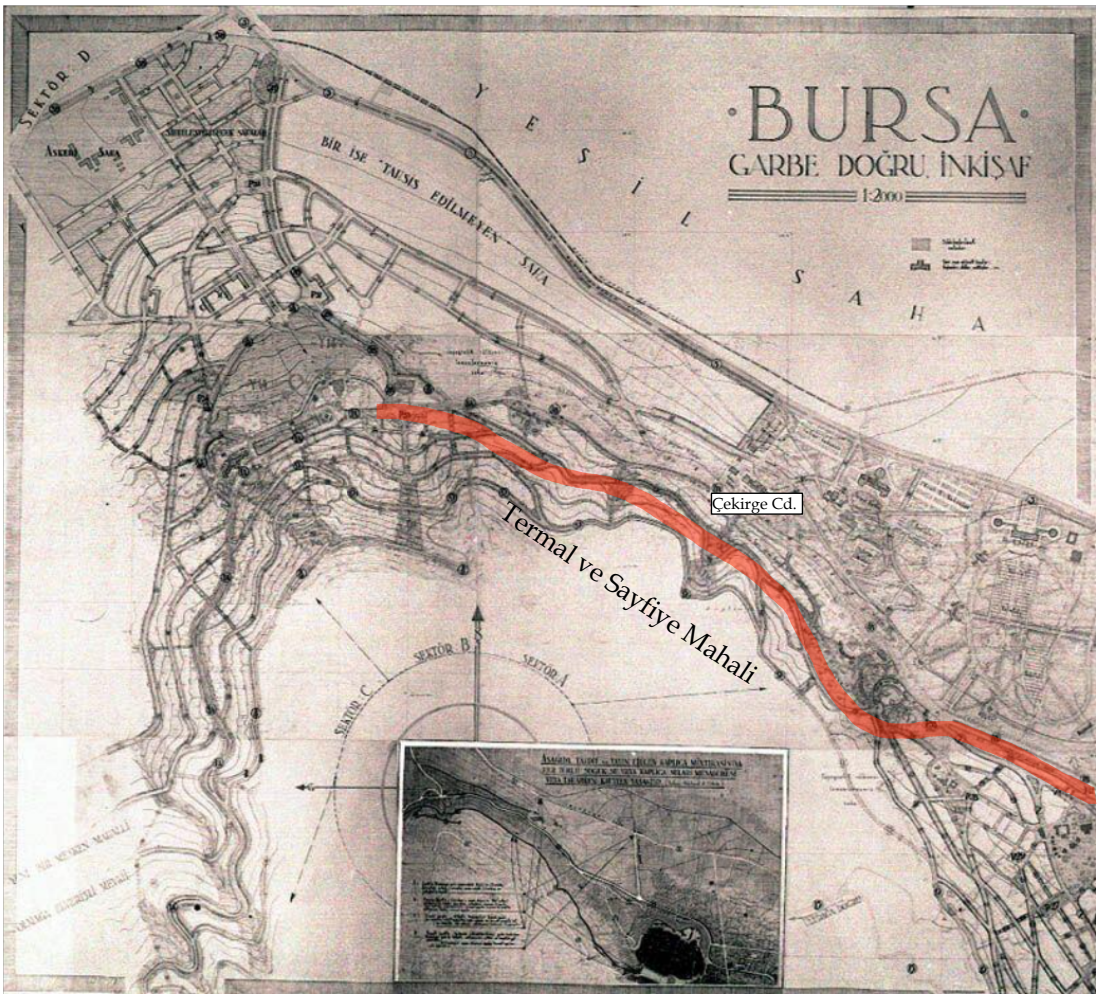
1938'de İstanbul planlama çalışmalarını yapmakta olan Fransız uzman Henry Prost'tan (1874-1959) Bursa için de bir plan hazırlanması istendi [Burdef, 2000].

Bu anlayışın doğrultusunda hazırlanan Şekil 3.3'te belirtilen [Web 2, 2022] planın temel amaçları; cadde ve sokakların araç kullanımına uygun hale getirilmesi, ovanın verimsiz alanlarının yerleşime açılması, tarihi dokunun korunması ve iyileştirilmesi, Çekirge'nin bir turizm ve kaplıca bölgesi olarak geliştirilmesi, Bursa-Gemlik yolu üzerinde bir sanayi bölgesi kurulması olarak ifade edilmektedir [Burdef, 2000].

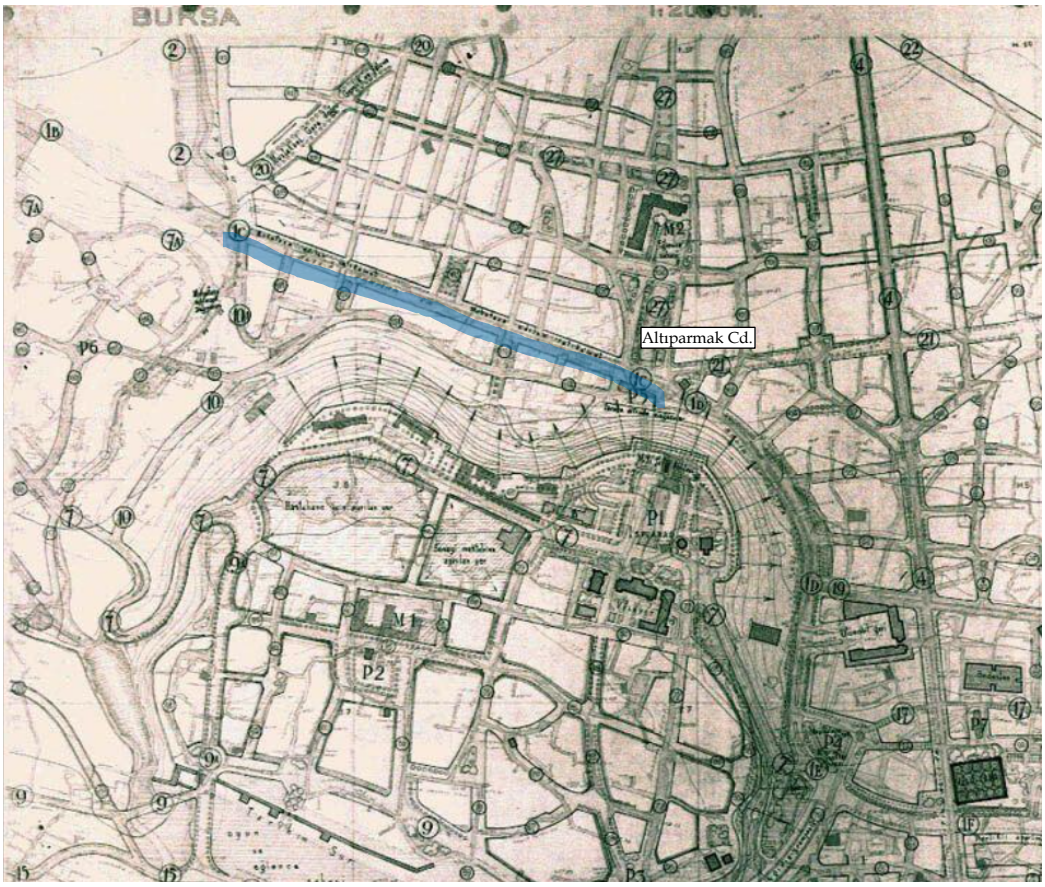
Şekil 3.3: Prost Planı, 1940

Bu doğrultuda Prost öncelikle cadde ve sokak sınırlarının belirlenerek gerekli kamulaştırılmaların yapılmasını talep etmiştir. Doğal çevrenin korunmasına önem veren Prost Ulucami çevresinde bulunan çınar ağaçlarını koruma kararlarına dahil etmiştir [Vural, 2008]. Prost'un Paris'i planlamasından çok etkilenerek geliştirdiği aksiyel planlama anlayışı ile Bursa'nın topografik durumunun üst üste çakışmaması problemler yaratmıştır. Buna ek olarak Şekil 3.3'te [Web 2, 2022] belirtilen Prost Planında belirtilen sokakların genişletilmesi amacıyla evlerin geri çekilmesi fikri tarihi dokuya tamamen zarar verecek niteliktedir. Dolayısıyla bu plan da tam olarak uygulanamamıştır [Dostoğlu ve Vural, 2001]. Darmstad Caddesi'nin Muradiye Külliyesi aksında, Gazcılar Caddesi'nin Emir Sultan aksında, Fomara Caddesi'nin Ulucami aksında, Atatürk Caddesi'nin Yeşil Türbe aksında açılmasında ve Altıparmak Caddesi'nin genişletilmesinde Prost Planı önemli rol oynamıştır [Batkan, 1996]. Buna ek olarak Atatürk Caddesinde yer alan portikli yol Şekil 3.4'te [Web 3, 2022] belirtilen Prost planı kararlarının kentteki yansımalarındandır.

Şekil 3.4: Prost Planı-Çekirge Caddesi, 1940.

Kent, Şekil 3.5'te [Web 3, 2022] belirtilen Altıparmak caddesinin açılmasından sonra kent batı yönüne yönünde gelişme göstermiştir. Bu dönemdeki planlama ve yapılaşma çalışmaları, Bursa'nın turistik ve rekreasyonel bir cazibe merkezi olma potansiyelini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çekirge semtindeki termal kaynakların kullanılması, bölgenin doğal ve sağlık turizmi açısından önemini vurgulamaktadır. Şekil 3.6'te [Web 4, 2022] belirtilen 1938 yılında açılmış olan Çelik Palas otel bölgenin turizm açısından önem kazanmasına referans oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Altıparmak Caddesi'nin genişletilmesi ve yeni otellerin inşa edilmesi, kentin batıya doğru gelişimini desteklemiştir [Burdef, 2000].

Şekil 3.5: Prost Planı-Altıparmak Caddesi, 1940.

Şekil 3.6: Çelik Palas Otel, 1940.

1950’li yıllar Türkiye'de turizm sektörünün geliştirilmesi amacıyla yasal düzenlemeler ve ekonomik teşviklerin birlikte yürürlüğe konulduğu bir dönemdir. 1950 yılında “Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu”, 1953’de “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu”, 1955 yılında “T.C. Turizm Bankası” kurulmuştur. Babalık’a göre turizmin geliştirilmesine yönelik çalışmaların başladığı 1950'li yıllarda, Türkiye'nin turizm sektörüne yönelik politikalarının oluşmaya başladığı belirtilmiştir. Bu politikalar 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte, daha çok Türkiye'nin tanıtımı ve turizm açısından ülkenin potansiyelinin ortaya çıkarılmasına yönelik sürdürüldüğü ifade edilmektedir [Berber Babalık, 2019].

Planlama sürecinde, kentin turizm potansiyeli dikkate alınmış, aynı zamanda kent merkezi ile önemli turistik bölgeler arasında bağlantılar sağlamıştır. Çekirge'nin otel sayısının artması ve batıdaki yapılaşmanın gelişmesiyle birlikte, aks üzerindeki alanlar konut için prestijli ve talep gören bölgeler haline gelmiştir. Bu süreçte araç trafiğinin yoğunlaşması da dikkate alınmış ve kentteki akslar güçlendirilerek, ulaşım ve erişilebilirlik konularına önem verilmiştir [Batkan, 1996]. Anıtsal ve tarihi yapıların referans alınarak güçlendirilen akslar ile kent merkezinde lineer bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Atatürk Caddesi, tarihi merkezlerden başlayarak Yeşil Türbe bölgesine doğru ilerleyen bir aks olarak önerilmiştir. Bu şekilde, tarihi yapılar ve anıtsal yapılar arasında görsel bir bağlantı sağlanması hedeflenmiştir. [Kırayoğlu, 2004].

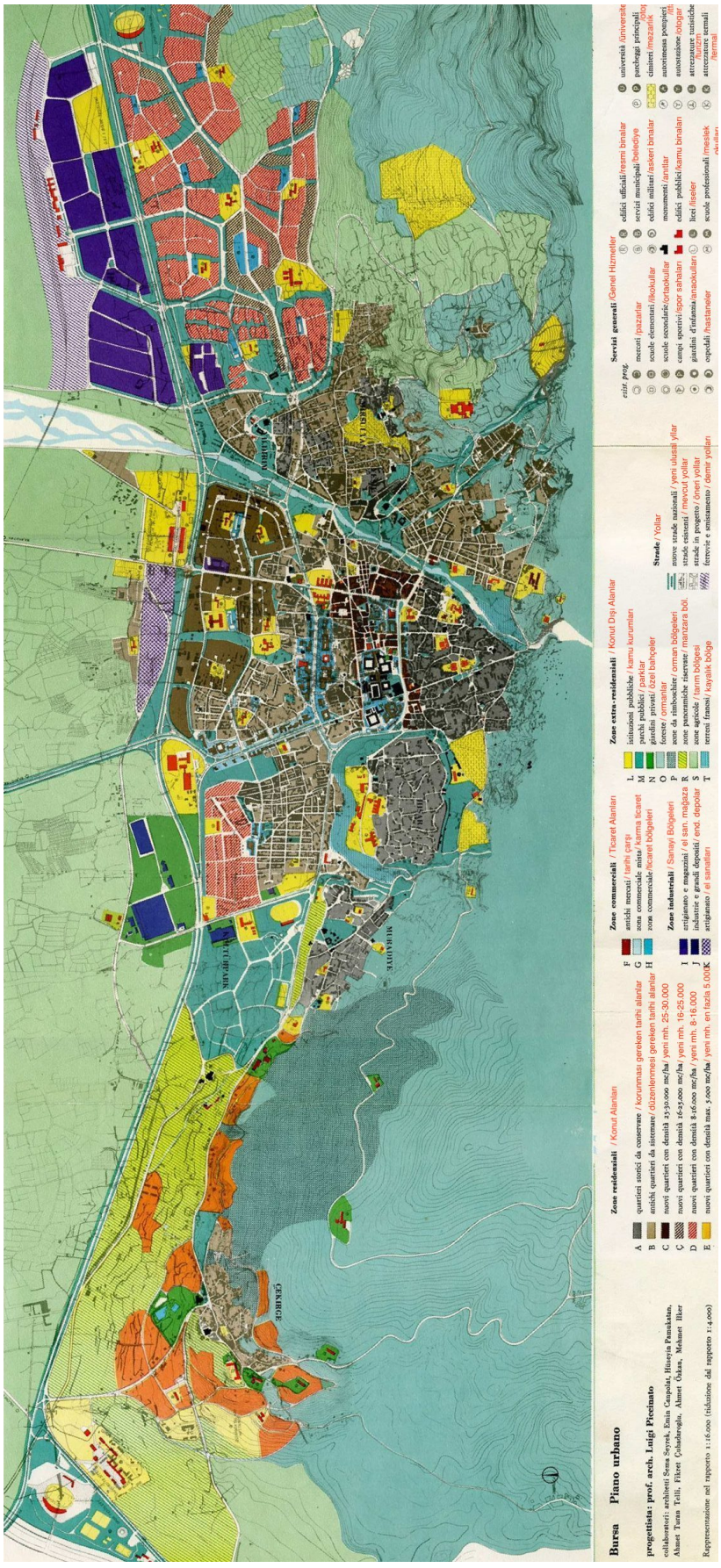
1924 ve 1938 yıllarında hazırlanan planlar; kent planlama ve tasarımı açısından önemli kararlar içermektedir. Lörcher Planı bahçe-kent akımı etkisinde kalarak, mevcut dokuyu dikkate almadan hazırlandığından uygulanamamıştır. Ancak Atatürk Caddesi Hisar girişinin açılması ve sonrasında önemli kamu yapıların bu aks üzerinde yapılmış olması Lörcher Planının uygulanan kararları arasında yer almaktadır.

Prost Planı'nda ise cadde ve sokakların araç trafiğine uygun hale getirilmesi üzerinde durulmuş ve Altıparmak Caddesi genişletilerek ticari bir aks oluşturulmuştur. Bu kararlar da kent içi ulaşımın kolaylaştırılması ve ticari alanların gelişimi açısından önemli olmuştur. Ayrıca, Çekirge'de kaplıca merkezlerinin açılması ve burada prestij konut alanlarının oluşması Prost Plan’ının sonucu olarak gösterilebilir.

3.2. 1960-1970 aralığında Bursa’da Kentleşme

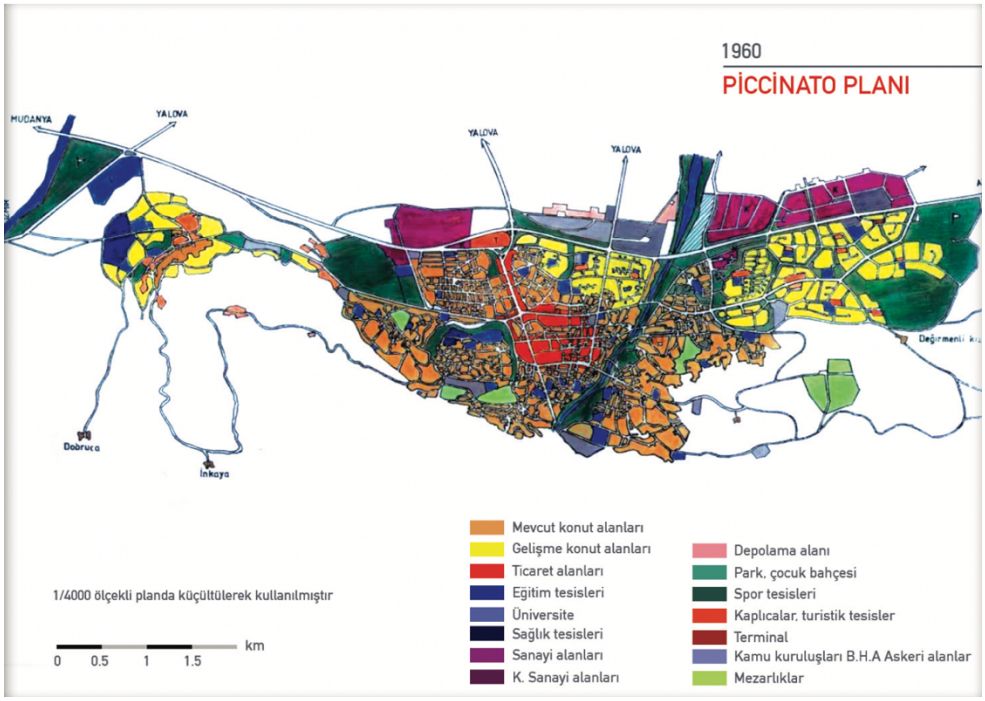
3.2.1.Piccinato Planı (1960-70)

24 Ağustos 1958'deki büyük yangından sonra Bursa'nın imar çalışmaları hız kazanmıştır. Bu dönemde belediye başkanı Reşat Oyal'ın girişimleri, İller Bankası ve Emlak Bankası'nın destekleriyle bir imar planlama bürosu kurulmuştur. Bu büro, mimar Emin Canpolat'ın başuzmanlığında faaliyet göstermiştir. Büronun danışmanlığını ise İtalyan şehircilik uzmanı Luigi Piccinato üstlenmiştir. Bursa Nazım Planı, 1/4000 ölçeğinde hazırlanmıştır. Şekil 3.7’de [Web 2, 2022] gösterilen planın oluşturulmasında Luigi Piccinato'nun danışmanlığı ve yönlendirmesi büyük önem taşımıştır. Bu dönemdeki imar çalışmaları, yangının yarattığı tahribatı onarma ve kentin geleceğini planlama amacını taşımaktadır. Büyük yangın sonrasında, Bursa'nın imarında önemli adımlar atılmış ve uluslararası uzmanların katkılarıyla bir planlama süreci başlamıştır [Burdef, 2000].

Şekil 3.7: Piccinato Planı, 1960.

Şekil 3.8'de [Web 2, 2022] görüldüğü üzere Ankara-Bursa-Mudanya doğrultusundaki gelişme, planın öngördüğü bir stratejidir. Bu strateji, Bursa'nın kentleşme ve büyüme sürecindeki doğal ve coğrafi faktörleri dikkate almaktadır. Ankara-Bursa-Mudanya hattı, kentin mevcut ulaşım ağları ve potansiyeli göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Şekil 3.8: Piccinato Planı, 1960.

Batkan'a göre Piccinato'nun nazım imar planının önemli kararları şu şekilde özetlenmiştir;

Bütünsel ve sürdürülebilir bir gelişme stratejisini benimsemek: Plan, kentin gelecekteki ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kapsamlı bir yaklaşımı benimsemekte ve kentin tümünü kapsayan bir planlama stratejisi oluşturmayı hedeflemektedir.

Kentin genişlemesini ve kentsel hizmetlerini düzenlemek: Plan, kentin büyümesini yönlendirecek şekilde sektörel ve iyi tanımlanmış alanları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu sayede kentin işlevsel ve rasyonel bir şekilde gelişmesi sağlanacak ve kentsel hizmetler etkili bir şekilde sunulabilecektir.

Çevresel ve tarihi değerleri korumak: Plan, Bursa'nın çevresel ve tarihi değerlerini önemsemekte ve korumak için gerekli tedbirleri öngörmektedir. Bu sayede kentin karakteristik özellikleri ve kültürel mirası gelecek nesillere aktarılarak korunacaktır.

Sosyal ihtiyaçları karşılamak: Plan, kentteki sosyal ihtiyaçları belirlemeyi ve gerekli sosyal kurumları planlamayı hedeflemektedir. Bu şekilde kent sakinlerinin sağlık, eğitim, kültür gibi sosyal hizmetlere erişimi kolaylaşacak ve yaşam kalitesi artacaktır.

Etkili bir ulaşım ağı sağlamak: Plan, kentin ulaşım sistemini düzenlemeyi ve akılcı bir karayolu ağı oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu sayede kent içi ve kentler arası ulaşım daha etkin ve verimli bir şekilde sağlanabilecektir [Batkan, 1996].

Kırayoğlu'na göre Piccinato Planı, daha önce hazırlanan kent planları içerisinde en kapsamlı çalışma olarak kabul edilmekte ve modernist ilkeleri temel almaktadır. Planda karalarına göre kentin kimliğini ve karakterini sürdürebilmesi önemlidir. Bu sebeple tarihi doku ayrı olarak ele alınmış, korunacak ve yenilecek alanlar ayrı ayrı belirlenmiştir. Hazırlanan planda bölgeler, Prost Planında kullanılan akslar referans alınarak oluşturulmuştur. Bu, şehrin farklı işlevlere sahip alanların daha iyi organize edilerek etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Örneğin, Santral Garaj civarında yeni bir iş merkezi oluşturularak tarihi merkezle güçlü bir ticaret aksıyla birbirine bağlanır [Kırayoğlu, 2004].

Piccinato'nun çalışmaları kapsamında kent merkezinde bulunan ticaret bölgesi ayrı olarak değerlendirilerek Kapalı Çarşı ve Hanlar Bölgesi için farklı bir plan hazırlanmıştır. Bu bölgenin potansiyeli ve önemi tanınarak, restorasyon, yenileme veya dönüşüm projeleriyle canlandırılması öngörülmektedir [Vural, 2008].

Piccinato Planı, Bursa'nın modernist kent planlama ilkelerine dayanan ve şehrin tarihi dokusunu koruyarak geleceğe uygun bir şekilde gelişmesini sağlayan önemli bir çalışmadır. Plan, şehirdeki işlevsel ayrımı vurgulayarak ticaret, kültür, turizm ve yaşam alanlarını daha iyi organize etmeyi hedeflemektedir.

Kentin genel karakteristiğinin, yerel özelliklerinin ve kültür mirasının korunmasına büyük önem veren Piccinato bu karakteristik özelliklerinin yalnızca anıtların korunmasıyla sağlanamayacağına inanmıştır. Bu yüzden geleneksel dokuya has özelliklerin korunmasının önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda yaptığı değerlendirme çalışmasında şehrin tarihi dokusunda yer alan bölgelerin bu özelliklerini devam ettirecek bir plan anlayışını şöyle ifade etmiştir;

"*Sadece anıtları ve şehre özel karakteristiğini veren eski yapıları değil, ölçülerinden, miktarlarından, bina renklerinden yol yapılarından, kapalı-açık alanlardan, yani atmosferden ve mütevazi mimariden de Bursa'ya mükemmel bir şekilde uyum sağlamış olan sıra dışı güzelliğini devam ettirecek bir plan düşünülmüştür." [Vural, 2008].*

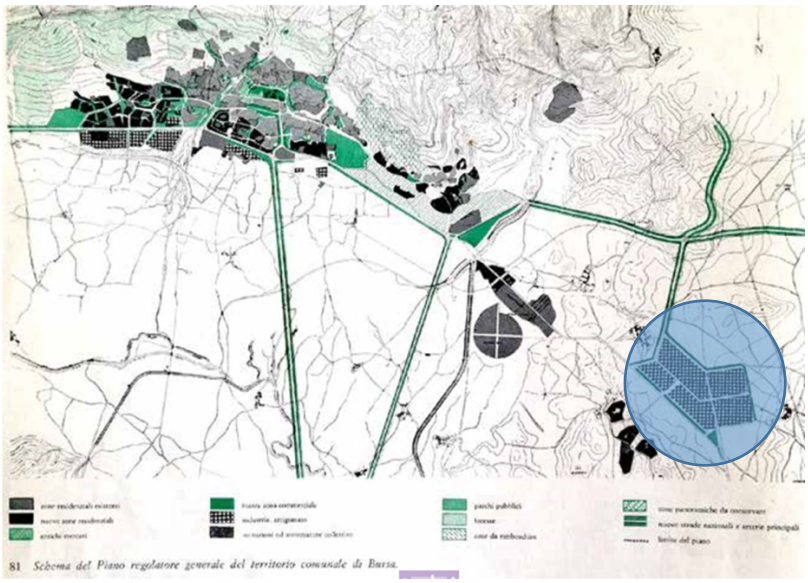
Bu plan kapsamında günün değişen koşullarına göre tarihi yapılardaki yaşamı daha sağlıklı bir hale getirirken, onları korumak ve şehrin en merkezi konumlarında bulunan bu mahalleleri canlandırmak ve onların özgün karakterlerini korumak hedeflenmiştir. Piccinato'nun burada anıtlar olarak bahsettiği yalnızca şehrin simgesi haline gelmiş büyük ölçekli anıtlar değil, aynı zamanda mahalle ölçeğindeki camiler, hamamlar, türbeler ve çeşmeler gibi kültürel yapıları da içermektedir. Bu yapılar, mahalle dokusunun önemli parçalarıdır. Ayrıca mahallelerin kimliğini ve karakterini de belirlemektedir [Vural, 2008]. Dolayısıyla şehrin içindeki ulaşım ağlarının, yeşil alanların oluşturulmasında bu karakteristiğin bir bütün olarak korunması ve iyileştirilmesine özel bir önem verilmelidir. Bu bağlamda Piccinato tarafından, tarihi bölgelere yapılacak yeni yapılaşmalar için de geleneksel konutun mimari özelliklerinde uygun şekilde (renk, çatı özellikleri, cumbalar) yapılmasının bu dokunun bütünlüğüne katkı sağlayacağını düşünmüştür. Nazım plan talimatnamesinde yalnızca tarihi dokunun değil, doğal dokunun korunması gerekliliği de sıkça vurgulanmıştır. Bu bağlamda Kültürpark ile şehrin batı tarafına uzanan Çekirge/Nilüfer hattındaki yeşil alanın korunmasına özel bir önem verilmiştir. Bu bölge, şehrin panoramik manzarasının görülebildiği ve tarihi yapıların yer aldığı bir alan olarak öne çıkmaktadır.

Piccinato Planı'na göre, Çekirge yolunun alt bölgesinde, doğal özellikleri ve çevrenin korunması amacıyla villa tipi yapılaşmaya yönelik özel bir düzenleme yapılmıştır. Yoğun yapılaşmanın önlenmesi için hektar başına bir villa yapılmasını önermiştir [Piccinato, 1959]. Bu yaklaşım, yeşil alanın bütünlüğünün korunması ve aynı zamanda doğal yaşamın etkilenmemesi için önemlidir. Ayrıca, Çekirge Caddesi'nin sonuna kadar olan bölgede uygun mesafeler korunarak spor amaçlı tesislerin yapılmasına da izin verilmesi öngörülmüştür. Böylelikle, doğal peyzajın ve çevrenin korunması sağlanırken, bölgenin sürdürülebilir bir konut alanı olması hedeflenmektedir.

Bu şekilde, bölgenin doğal yapısı ve tarihi dokusu korunarak hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin spor ve rekreasyon ihtiyaçları da karşılanabilir. Bu yaklaşım,

sürdürülebilir bir şehir planlaması açısından önemlidir, çünkü doğal kaynakları koruyarak, gelecek nesillere daha sağlıklı bir çevre bırakılabilir [Piccinato, 1959].

Plan hükümleri şehrin oldukça yüksek yoğunluklu bir yerleşime sahip olduğunu göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bunun için şehrin ticaret ve iş merkezinin tarihi ticaret bölgesinden bu bölgenin kuzeyinde yer alan Haşim İşcan Caddesine kaydırılması önerilmiştir. Yeni yerleşim alanları içinse bugünkü Yıldırım ilçesinde kalan; Ankara yolunun güneyindeki alanlar önerilmiştir. Bu alanlar içinde Piccinato'nun nazım imar talimatnamesine göre tasarlanmış olan iki bölge bulunmaktadır. Bunlar Baruthane Mezarlığı çevresinde bulunan alan ve Şükraniye Mahallesinde yer alan iki bölgedir. Piccinato planın öngördüğü ticaret alanı ise Ankara yolunun kuzeyinde, Bursa-Yalova yolunun batısında yer alan bugünkü Gençosman Postanesin yer aldığı bölgedir. Ayrıca Şekil 3.9'da [Kuter, 2017] "Bursa Organize Sanayi Bölgesi" Piccinato Planında önerilen yerde, Mudanya yolu üzerinde kurulmuştur [Piccinato, 1959].

Şekil 3.9: Organize Sanayi Bölgesi, Piccinato Bursa Nazım Planı,1960.

Piccinato'nun Bursa'ya bir başka katkısı ise 1958 Kapalıçarşı Yangını sonrasında Kapalıçarşı ve Hanlar Bölgesi ile ilgili olarak yapmış olduğu plan çalışmasıdır. Bu planın tümü uygulanmamış olsa da, bazı unsurları uygulanmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Örneğin Kapalıçarşı'nın bugünkü üst örtüsü, üç katlı yapısı ve Bakırcılar Çarşısının üzerinin tonozla kapatılması bu planın yansımalarıdır.

Ayrıca bölgede bulunan hamamların yeniden işlevlendirilmesi ve tiyatro amaçlı kullanılmaları da bu planın izlerinden biridir [Vural, 2007].

Plan temelde kentin sahip olduğu doğal ve tarihi değerleri korumayı, bunun yanı sıra yoğun bir kentsel gelişmeyi amaçlamaktadır. Kent merkezi tarihi yapısı ile korunmuş, yeni merkez kuzeyde açılan Fomara (Fevzi Çakmak) Caddesi, idari merkez ise Haşim İşcan Caddesi üzerinde gelişmiştir. Doğu, kuzey ve batısında yoğun gelişme alanları önerilmektedir. Kent kuzeyindeki karayolu geçişi (Ankara Asfaltı) bu plan doğrultusunda gerçekleşmiştir. Organize Sanayi Bölgesi yine bu plana göre oluşturulmuştur.

Organize Sanayi Bölgesi'nin oluşumuyla birlikte iş imkanları artmış, yeni iş gücü talebi ortaya çıkmış ve kente göçlerin artmasıyla nüfus artışı yaşanmıştır. Bu durum, kentin sosyal dokusunda değişikliklere yol açmış ve farklı sosyo-ekonomik gruplar arasındaki ayrımı belirginleştirmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren, ana yollar üzerinde yeni fabrikaların kurulması, kentin fiziksel yapısında değişimlere neden olmuş ve kentin batı yönünde gelişim göstermesini sağlamıştır [Batkan, 1996]. Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile Mudanya yolu üzerinde fabrikalar açılmaya başlamış, bu durum konut ihtiyacını arttırarak konut alanları oluşmasına sebep olmuştur [Kaprol, 2000]. Fabrikaların Bursa'da sanayi çeşitliliği ve yoğunluğunu artırması, kenti bir çekim merkezi haline getirmiş ve göçleri tetiklemiştir. Ancak bu süreçte, kentin yoğun nüfus artışına hazır olmaması bir çok sorunu beraberinde getirmiştir.

Altaban'a göre Piccinato Planı'nın öngördüğü nüfus hedefinin aşıldığı belirtilmektedir. Bu durum, hızlı bir göç hareketi ve kent nüfusunun beklenenden daha hızlı bir şekilde artması anlamına gelmektedir. Göç sebebiyle barınma ihtiyacının artması, plana bağlı kalınmasını zorlaştırmış ve konut alanlarıyla ilgili düzenlemelerin eksik kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca, 1964'te çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu'nun, Bursa'da mevcut kent dokusunun yıkılıp yeniden inşa edilmesini hızlandırdığı belirtilmektedir. Bu durum, tarihi kent bölgelerinin, koruma önlemlerinin alınana kadar geçen sürede, tahrip edilmesine ve kent dokusunun zarar görmesine yol açmıştır. Piccinato Planı'nın uygulanması ve koruma önlemlerinin zamanında yapılmaması, kent dokusunun bozulmasına ve yoğunluk artışına neden olmuştur. Ayrıca, hızlı nüfus artışı ve göç sebepli barınma ihtiyacı, planın konut alanlarıyla ilgili hedeflerine uyulmasını zorlaştırmıştır. Bu sürecin 1978'de alınan sit ve koruma kararları alınana kadar devam ettiği ifade edilmiştir [Altaban, 1999].

1970 yılında yaşanan kentleşme problemleri sebebiyle nazım plan bürosu kurulmuştur. 1989 yılına kadar imar planı eylemi gündeme geldiğinde ilk önce belediye meclisince kabul kararı verilmesi, sonra da İmar ve İskan Bakanlığı'nın onayının alınması gereklidir. Aralarında ODTÜ Şehircilik bölümü mezunları da yer almaktadır. Ancak o günün koşulları çerçevesinde siyasi erk ola Belediye Meclisince alınan kararlar bürokratlar tarafından uygun şekilde yerine getirilmektedir. Bursa gibi hızlı gelişen kentlerin özelliğine uygun dinamik bir planlama kavramının olmayışı düzensizliğe en büyük neden olarak gösterilmektedir. Merkezi yönetim yereldeki gelişmeleri ve dinamizmi yakalayamadığı, yereldekilerin ise kayıtsız kaldığı belirtilmektedir. Bu durumun başlıca sebebi siyasi erkin yeterli bilgi donanımına sahip olmayışı olarak ifade edilmiştir [Yalkı, 2008].

3.3. Bursa'da Konut Politikaları

Türkiye'de konut talebini karşılayacak bir politika uygulanamaması ve halkın büyük bir kısmının konut finansmanını sağlayacak gelir durumunda olmaması sebebiyle konut üretimi; yap-satçı sistemden vadeli olarak konut satın alınması, kooperatifçilik ve bireysel konut üretim modelleriyle sağlanmıştır [Batur, 2005]. Yap-satçılar, talebe yönelik olarak hızlı bir şekilde konut üretirken, vadeli satış yöntemi de konut alıcıları için ödeme kolaylığı sağlamaktadır. Kooperatifçilik ise bir grup insanın ortaklaşa konut üretimi ve sahip olma amacıyla bir araya gelerek projeyi gerçekleştirdiği bir modeldir. Bireysel konut üretimi ise fertlerin kendi olanaklarıyla, bazı planlama ve izin süreçleri sonucunda konutlarını inşa etmelerine dayanır.

Bursa'da, Ortapazar, Hisar, Tophane ve Muradiye gibi semtlerde mülk sahibi tarafından yapılan az katlı konutları bulunmaktadır. 1960'lı yıllara kadar konut üretimi bireysel konut üretim modeliyle gerçekleştirilmiştir. Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte mülk sahipleri, kat karşılığı konut sahibi olma modelini tercih etmeye başlamışlardır. 1970'li yıllardan önce bireysel konut üretim modeliyle tekil konutlar için tercih edilen Kükürtlü ve Çekirge semtlerindeki konutlar, 1970'li yıllardan sonra büyük bir kısmı yap-sat üretim modeliyle inşa edilerek satışa sunulmuştur. 1980'li yıllarla birlikte, Maksem, Altıparmak, Çarşamba gibi semtlerde de bitişik nizam apartmanlaşma yap-satçı üretim modeli yaygınlaşmıştır. Özellikle aynı dönemde Gökdere boyunca inşa edilen apartmanlar, o zamanın prestijli yaşam

alanları olarak kabul edilebilir. Böylece, Bursa kentinde farklı bölgelerde değişik üretim modellerinin etkisiyle konut alanlarında önemli dönüşümler yaşanmış ve apartmanlaşma süreci hız kazanmıştır. 1985 yılında kooperatif eliyle üretilen ilk konutlar kentin doğusunda bulunan Fidyekızık bölgesinde Emirkoop tarafından yapılmıştır [Odabaşı, 2021; Kaya, 2008].

3.3.1. 1950-60 Arası Konut Politikaları

1940 yılında hazırlanan Prost Planı'nın etkileri 1950'lerin başından itibaren Bursa'da hissedilmeye başlanmıştır. Plana göre cadde ve sokakların araç trafiğine uygun hale getirilmesi üzerinde durulmuş ve Altıparmak Caddesi genişletilerek ticari bir aks oluşturulması önerilmiştir. Bu doğrultuda açılan ve genişletilen akslar kent içi ulaşımın kolaylaştırılması ve ticari alanların gelişimi açısından önemlidir. Çelik Palas Otel ve Çekirge Caddesinde oluşturulması planlanan kaplıca merkezlerinin açılması bu alanda konut alanlarının oluşmasına referans olmaktadır. Planda belirtilen batı yönündeki gelişme alanı ayrıca gelişme alanlarında uygulanacak haritalar da Prost tarafından hazırlanmıştır. Bu durum kentin ve yeni yapılaşma alanlarının batı yönünde gelişmesine olanak sağlamıştır [Burdef, 2000].

1950'li yıllardan itibaren hızlı kentleşme süreci, ülkemizde konut sektöründe önemli bir talep artışına neden olmuş ve bu süreçte farklı konut üretim modelleri ortaya çıkmıştır. Özellikle sanayileşmiş ülkelerden farklı bir yapıya sahip olan Türkiye'de, kentleşme ihtiyacının karşılanması için hızlı ve ekonomik çözümler aranmıştır, gecekondu ve bireysel konut üretim modellerinin gelişmesine yol açmıştır [Karahan, 2008]. 1950-60 yılları arasında Bursa'da da benzer şekilde konutlar, gecekondu ve bireysel konut üretim modeli ile inşa edilmiştir.

1950'li yıllarda sanayi alanında yaşanan gelişme konut alanlarını da etkilemiştir. kuzeyde Uluyol, batıda Acemler, doğuda Setbaşı ve Namazgah kentin merkez sınırlarını oluşturmaktadır [Batkan, 1996]. 1950'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen yoğun göç sebebiyle Prost Planı'nda Mudanya yolu üzerinde göçmenler için konut alanları önerilmiştir. Bu alanda devlet tarafından sağlanan arazilere göçmen tarafından bireysel konutlar inşa edilmiştir. Mudanya yolu üzerinde Hürriyet, İstiklal, Adalet ve Millet Mahalleleri kuzeyde ise Çınar, Selamet, Kemerçeşme Mahalleleri konut alanı olarak belirlenmiştir [Burdef, 2000].

3.3.2. 1960-70 Arası Konut Politikaları

1958 yangını sebebiyle Bursa'ya gelen Piccinato tarafında kent detaylı olarak yeniden planlanmıştır. Eski kent dokusunun korunması ve verimli ovanın yapılaşmaya açılmaması amaçlanan planda kentin doğu-batı aksında gelişmesini önermiştir. Kenti tarihi dokusunun işlendiği planlarda korunacak ve yenilenecek alanlar belirlenmiştir. Hanlar bölgesi, hisar gibi kentin tarihi bölgelerinde detaylı çalışmalar yaparak anıtsal yapıların yanında binaları, doğal yapıyı koruma ve geliştirmeyi öngörmüştür [Vural, 2008].

1960'lı yıllarda sanayileşmenin etkisiyle kent merkezi nüfusu artmaya başlamıştır. Köyden kente göç eden kesimin barınma ihtiyacını karşılayacak maddi gücünün bulunmaması gecekondulaşmanın tercih edilmesine sebep olmuştur. Bursa'da ilk gecekondu örnekleri kentin kuzey kısmında bulunan ovada inşa edilmiştir. Sonrasında ise yerel yönetimin ovadaki verimli topraklar üzerinde yayılan gecekondulaşmanın önüne geçmesiyle kentin doğu tarafında bulunan Uludağ eteklerine doğru yayılmıştır [Çalışkan ve Akbulak, 2010]

Planlama, imar uygulama çalışmaları ve kent nüfusunun artması ile birlikte tarihi kent merkezi olan Hisar çevresinde büyümeye başlayan Bursa kenti, kuzeyde ovanın güneyde ise Uludağ'ın oluşturduğu doğal sınırlar içerisinde sanayi ve turizm alanlarının konumu sebebiyle ile yoğun olarak batı yönünde gelişim göstermiştir. Hisarın kuzeyinde bulunan Altıparmak Caddesi geleneksel konut dokusunun yoğun olarak bulunduğu bölgedir. Çekirge Caddesi'nde ise bu dönemde henüz konut yapıları oluşmaya başlamamıştır. 1950 sonrası Bursa'da dönemin mimarlık anlayışıyla beraber Altıparmak Caddesi'nde var olan konutlar çok katlı farklı ailelerin kullanımına yönelik konut yapılarına dönüşürken, tekil konutlar için Çekirge Caddesi tercih edilmiştir. Yapılan arşiv çalışmasında 1970'lerde sonra ise Çekirge Caddesi'nde üretilen konutların Altıparmak Caddesi ile benzer çok katlı konut yapılarının olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple 50'li ve 60'li yılları kapsayan çalışmadan söz konusu akslarda dönemin mimari özelliklerini kısmen/tamamen yansıtan yapılardan oluşan konut örnekleri; Bursa'da 1950'li ve 60'lı yıllarda konut yapılarının oluşmasındaki dinamikler sunularak, Çekirge-Altıparmak aksındaki konut örnekleri plan kurgusu, yüzey analizi, kütle biçimlenişi ve söz edilen güçlü aksla iletişim biçimi bağlamında geleneksel-modern ikilemi ve sınırlar kavramları üzerinden tartışılacaktır.

4. ÇEKİRGE VE ALTIPARMAK CADDESİNDE KONUT GELİŞİMİ

4.1. Altıparmak Caddesinde Apartmanlaşma

Altıparmak Caddesi Hisar bölgesinin kuzeyinde yer almaktadır. Osmanlı döneminden günümüze kadar konut dokusunun var olduğu bir bölgedir.

Savaş sonrası dönemde ülke genelinde hız kazanan imar çalışmaları öncelik olarak yolların araç trafiğine uygun genişletme çalışmaları kapsamında yürütülmektedir. Şekil 4.1.a)'da [Web 2, 2022] Suphi Bey haritasında Altıparmak Caddesi organik sokak dokusunun korunduğu bir aks olarak bulunmaktadır. Şekil 4.1.b)'de [Web 2, 2022] Lörcher Planı'nda ise daha doğrusal bir aks önerilmiş kuzeyinde bulunan konut alanı ara sokakları birbirine dik açıyla bağlanacak şekilde ızgara sisteme yakın bir şekilde düzenlenmiştir.

a) b)

Şekil 4.1: a) 1862 Suphi Bey Haritası, b)1924 Lörcher Planı.

Şekil 4.2.a)'da [Osmangazi Belediye Arşivi, 1939] 1939 hava fotoğrafında ise Lörcher Plan'ın izleri görülmektedir. Altıparmak Caddesi organik dokusunu kaybetmiş, genişletilerek doğrusal bir aks oluşturulmuştur. Konut bölgesindeki ara sokaklar dik açılarla birbirine bağlanıp ana aksa ulaşmaktadır. Şekil 4.2.b)'de [Web 2, 2022] 20 ve 10 numaralar ile ifade edilen Altıparmak Caddesine bağlanan alternatif akslar oluşturulmuştur.

a) b)

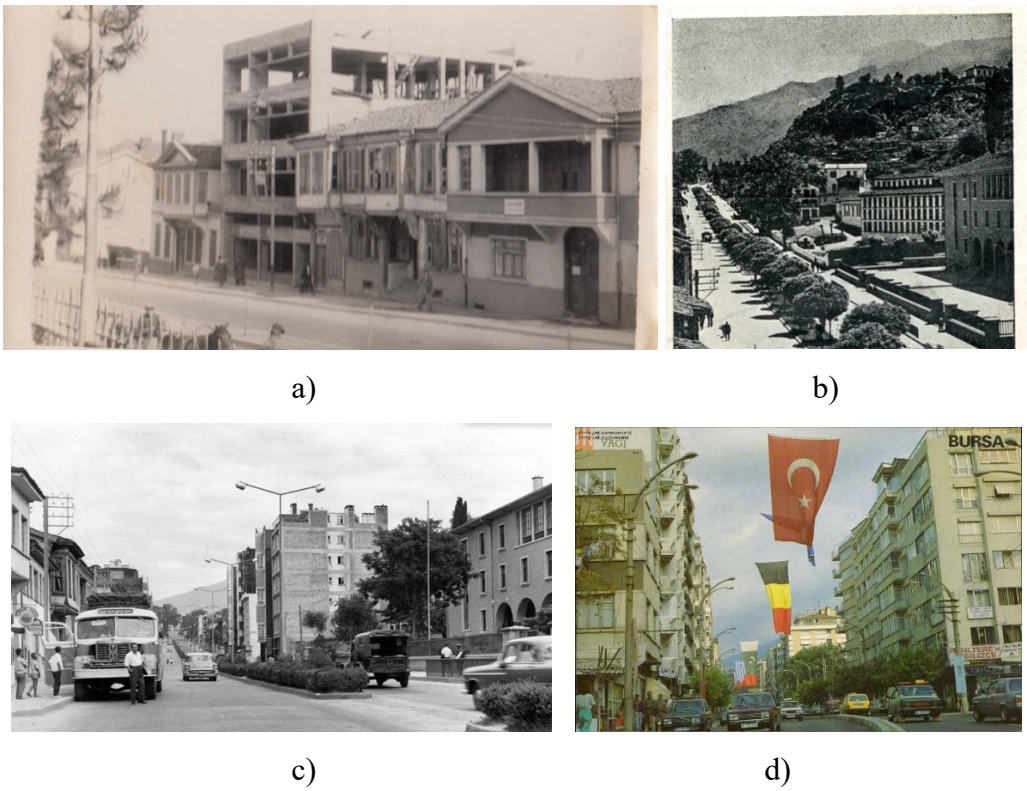
Şekil 4.2: a) 1939 Hava Fotoğrafı, b) 1940 Prost Planı.

Şekil 4.3'te [Web 2, 2022] geleneksel dokunun korunması gerektiğini savunan Piccinato tarafından Altıparmak Caddesi kuzeyinde bulunan konut alanı düzenlenmesi gereken tarihi bölge olarak önerilmiştir.

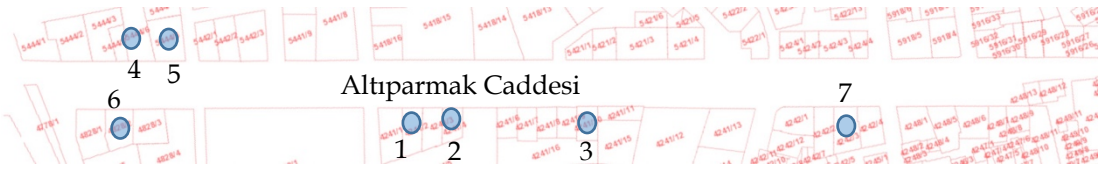
Şekil 4.3: 1960 Piccinato Planı.

Geleneksel konutların bulunduğu Altıparmak Caddesinde Bursa'da yapılan yol çalışmaları kapsamında Altıparmak caddesinde 1940'lı yılların ortalarında çalışmalar başlamıştır. Altıparmak Caddesi'nin 1940 ile 1980 yılları arasındaki durumu Şekil 4.4'te [Bursa Eski Eserler Sevenler Derneği Fotoğraf Arşivi, 2022] belirtilmiştir.

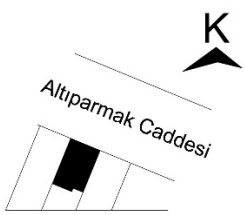
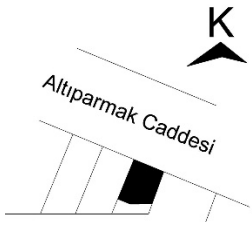
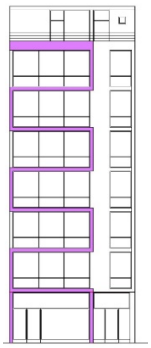
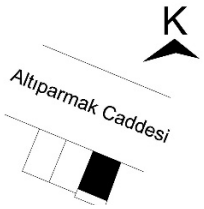
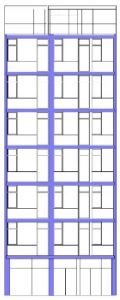
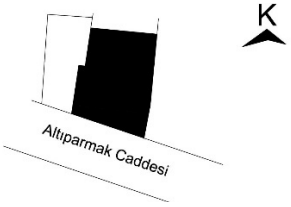
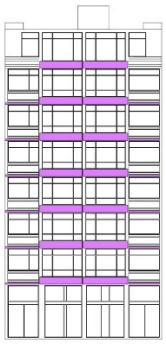
Şekil 4.4: a) 1940'lı Yıllar b) 1951 Yılı c) 1962 Yılı d) 1980'li Yıllar.

Altıparmak Caddesi'nde var olan konut dokusu arazi sınırlarını belirlediğinden genişletme çalışmaları kapsamında cadde sınırında bulunan arsaların kısmı kamulaştırılmaları sebebiyle daha küçük yüzölçümlü alanlardan oluşmaktadır. Atatürk Caddesi'nin devamında bulunan Altıparmak Caddesinin zemin katlarının işyeri olarak belirlenmesi ile cadde işyerinden oluşan bir koridor şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Cadde boyunca ara sokaklar haricinde hiç boşluk bulunmamaktadır. Altıparmak Caddesinde incelenen örneklerin hepsi çok katlı apartman bloklarından oluşmaktadır. Şekil 4.5'te yapıların konumuna, Tablo 4.1'de vaziyet planı, görünüş ve fotoğraflarına yer verilmiştir.

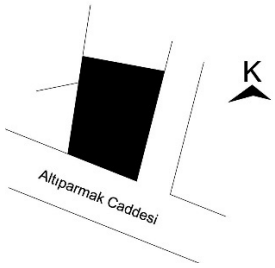
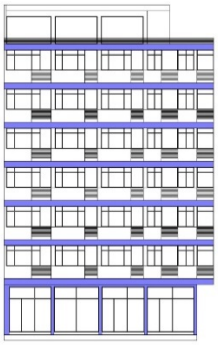
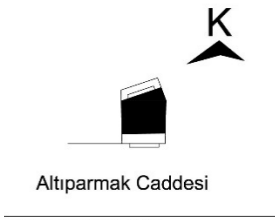
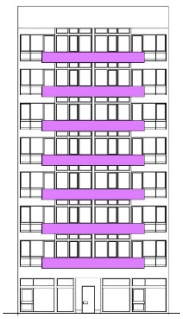
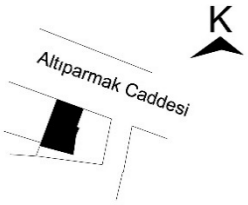
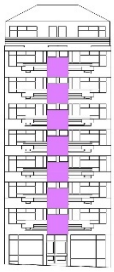

Şekil 4.5: Altıparmak Caddesi Konum Örneklerinin Konumu.

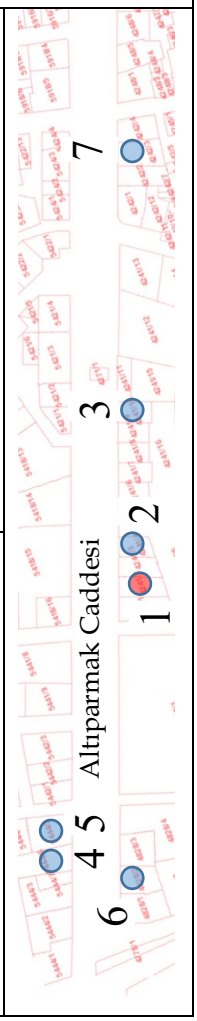
Tablo 4.1: Altıparmak Caddesi Konut Örnekleri.

<table>
<tr><td colspan="3">1-Sarıoğlu Apartmanı Yıl:1954 Mimar: Nezih Gürdal</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">2- Bay M.Ali Büyükçakmak Projesi Yıl:1957 Mimar: Sabahattin Lim</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">3- Apartman Projesi Yıl:1960 Mimar: Sabahattin Lim</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">4- Hüsniye Gürel Apartmanı Yıl:1963 Mimar: İbrahim Pehlivan</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td>
</td></tr>
</table>

Tablo 4.1: Devam.

<table>
<tr><td colspan="3">5- İsmail Solakoğulları Apartmanı Yıl:1966 Mimar: İbrahim Pehlivan</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">6- Oya Apartmanı Yıl:1968 Mimar: Fuat Yıldırım</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">7-Bay Enver Ekşi Apartmanı Yıl:1969 Mimar: Cevat Ekşi</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
</table>

Tablo 4.2: No.1 Sarıoğlu Apartmanı.

NO:1 SARIOĞLU APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Şakir Sarıoğlu **Proje Yılı:** 1954 **Mahalle:** Kuruçeşme Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 880/8 **Yeni Ada/Parsel:** 4241/2 **Mimarı:** Nezih Gürdal **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

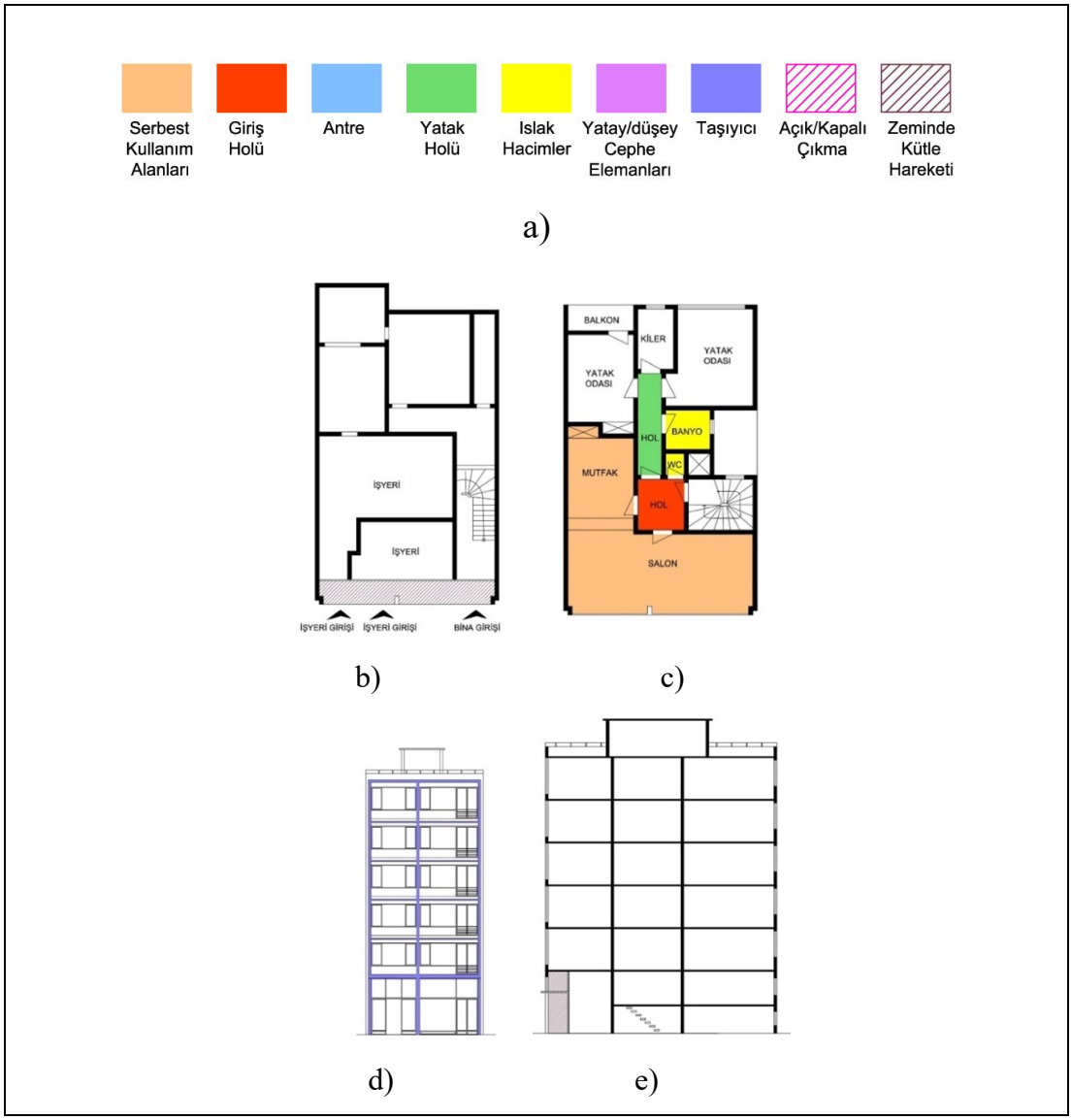
1954 yılında yapılmış olan ve Tablo 4.2'de genel proje bilgilerine yer verilen yapıda mekanlar; gece holü ve diğer mekanların bağlandığı giriş holü ile gruplandırılmıştır. Salon yapının ön cephesinde mutfakla birlikte yer almaktadır. Mutfak ayrıca holle ilişkilendirmiş ve yatak odası ile mutfakta gömme dolaplar tasarlanmıştır. Yatak odaları ve banyo gece holüyle diğer mekanlardan ayrılmıştır. Giriş holünde ayrıca bir tuvalet bulunmaktadır. Yapının açık hava ile teması arka cephesinde, yatak odasından ulaşılan balkon ve ortak kullanımda bulunan teras ile sağlanmaktadır. Kamusal alandan algılanmayan ve yapının arkasında bulunan bahçeye merdivenin altından geçilerek ulaşılmaktadır.

Cephede bulunan açıklıklar ile düşeyde süreklilik sağlamaktadır. Yalnızca bina girişi hizasındaki pencerelerde Fransız balkon ve demir korkuluk kullanılmış, Fransız

balkonun solunda bulunan pencere altlarında ise demir korkuluk hizasında gridal elemanlar kullanılmıştır. Böylelikle yatay süreklilik sağlanmıştır.

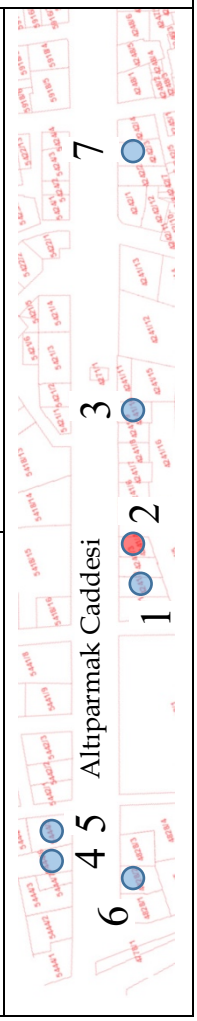
Bitişik yapı nizamında inşa edilen yapının zemin katında kütle içeri çekilerek sınırları vurgulanmıştır. Kütlenin ön yüzeyinde rasyonel ve simetrik bir biçim oluşturmuştur. Arka cephesinde ise kütleye eklemlenmiş bulunan açık çıkmalar mevcuttur.

Yapının girişi sokak ile aynı kotta tasarlanmıştır. Zemin katta mülkiyet sınırında geride yapılmasıyla yapının önünde yarı özel alan oluşturulmuştur. Şekil 4.6'da yer alan çizimler Şekil B1.1'de [Osmangazi Belediye Arşivi, 1954] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.6: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.3: No.2 Bay Mehmet Ali Büyükçakmak Apartmanı.

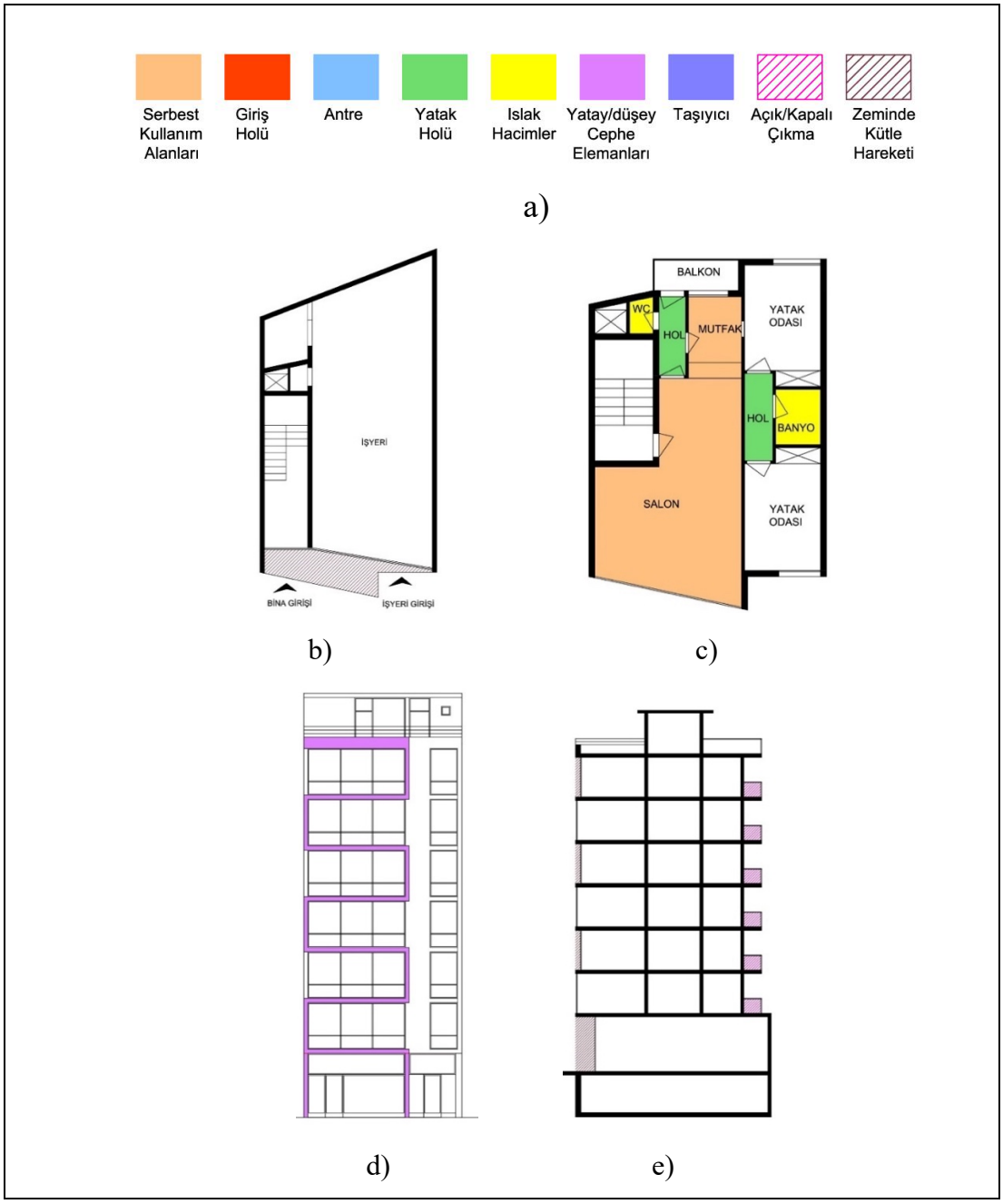
NO:2 BAY MEHMET ALİ BÜYÜKÇAKMAK PROJESİ	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** M.Ali Büyükçakmak **Proje Yılı:** 1957 **Mahalle:** Kuruçeşme Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 880/10 **Yeni Ada/Parsel:** 4241/4 **Mimarı:** Sebahattin Lim **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

1957 yılında yapılmış ve Tablo 4.3'te genel proje bilgilerine yer verilen yapıda, giriş kapısı doğrudan salona açılmaktadır. Mutfak ile salon arasındaki sınır tezgah ile oluşturulmuştur. Yatak odaları ve banyo koridorla ayrılarak daha tanımlı mekanlar oluşturulmuştur. Yatak odalarından biri ön cephede yer alırken diğeri arka cephede yer almaktadır. Teras çatı kullanıcıların açık alan ihtiyacını karşılamak üzere ortak kullanımdadır.

Yapının bölme duvarlarının taşıyıcı hizasında olması mekanlarının kullanımına göre tamamen saydam veya yarım saydam mekanların oluşturulmasına olanak sağlamıştır. Salon cephesi tamamen pencere açıklığından oluşurken yatak odasında açıklık oranının mahremiyet kaynaklı daha düşük olduğu düşünülmektedir. Pencerelerde farklı malzemede korkuluk kullanılmamış, cam bölmesi ile güvenlik sağlanmıştır. Pencere etrafında salon cephesini vurgulayan bantlar mevcuttur.

Zemin katta kütle üst katlardan farklı açıda içeri çekilerek taşıyıcı açıkta bırakılmıştır. 2-4-6. katlarda açık çıkma, 1-3-5. katlarda aynı hizada kapalı çıkma kütlenin boşluklu şekilde oluşturulması sağlanmıştır.

Çıkmalar mülkiyet sınırının dışında sokağı sarmaktadır. Kütlenin içeri çekilmesiyle oluşan yarı açık mekan ise kamusal ile olan iletişimin artmasını sağlamıştır. Şekil 4.7'de yer alan çizimler Şekil B1.2'de [Osmangazi Belediyesi Arşivi, 1957] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.7: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.4: No.3 Tahsin Yılmaz Apartmanı.

NO:3 TAHSİN YILMAZ APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Tahsin Yılmaz Apartmanı **Proje Yılı:** 1960 **Mahalle:** Kuruçeşme Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 880/24 **Yeni Ada/Parsel:** **Mimarı:** Sebahattin Lim **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

1960 yılında yapılan ve Tablo 4.4'te genel proje bilgilerine yer verilen yapının girişinde bulunan hol ile oda, salon ve koridora ulaşılmaktadır. Mutfak Holde bulunan ve günlük kullanıma ayrıldığı düşünülen odadan geçilerek ulaşılan mutfak yapının arka cephesinde bulunmaktadır. Yatak odalarının ve ıslak hacimlerin bulunduğu alan bir koridorla diğer mekanlardan ayrılmıştır. Ön cephede bulunan oda ve salon arasında kırma kapı kullanılması gerekli durumlarda tek bir mekana dönüşebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu mekanın misafir odası olduğu düşünülmektir.

Zemin kat pencere açıklıkları ve bölmeleri üst katlardan bağımsız çözülmüştür. Üst katlarda pencereler düşey ve yatay taşıyıcılar arasında konumlanmış, duvar kullanılmamıştır. Pencereler içeri çekilerek yatay ve düşey taşıyıcılar vurgulanmıştır. Zeminde içeri çekilen kütlede üst katlarda kapalı çıkma yapılmıştır. Çıkmalar aynı

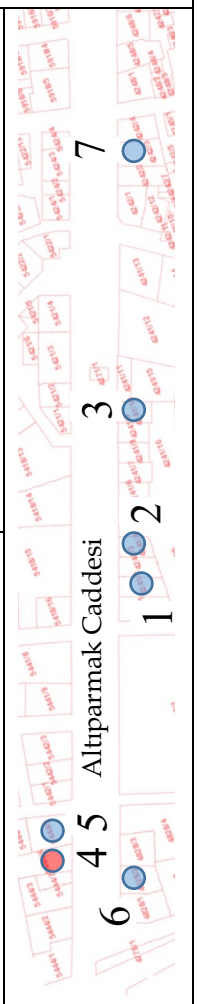
hizadadır ve sınır hattına paralel değildir. Çıkma yapılmış olsa da düşey taşıyıcılar hissedilebilmektedir.

Zemin kat yapı sınırı oluşturulurken mülkiyet hattı korunmuştur. Tanımlı bir girişi bulunmamaktadır. Bina girişi ile ulaşılan yarı özel alandan sonra dairelere ulaşılmaktadır. Şekil 4.8'de yer alan çizimler Şekil B1.3'te [Osmangazi Belediyesi Arşivi, 1960] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.8: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.5: No.4 Hüsniye Gürel Apartmanı (Devam).

NO:4 HÜSNİYE GÜREL APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Hasan User ve Hüsniye Gürel **Proje Yılı:** 1963 **Mahalle:** Altıparmak Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 717/39 **Yeni Ada/Parsel:** 5444/6 **Mimarı:** İbrahim Pehlivan **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

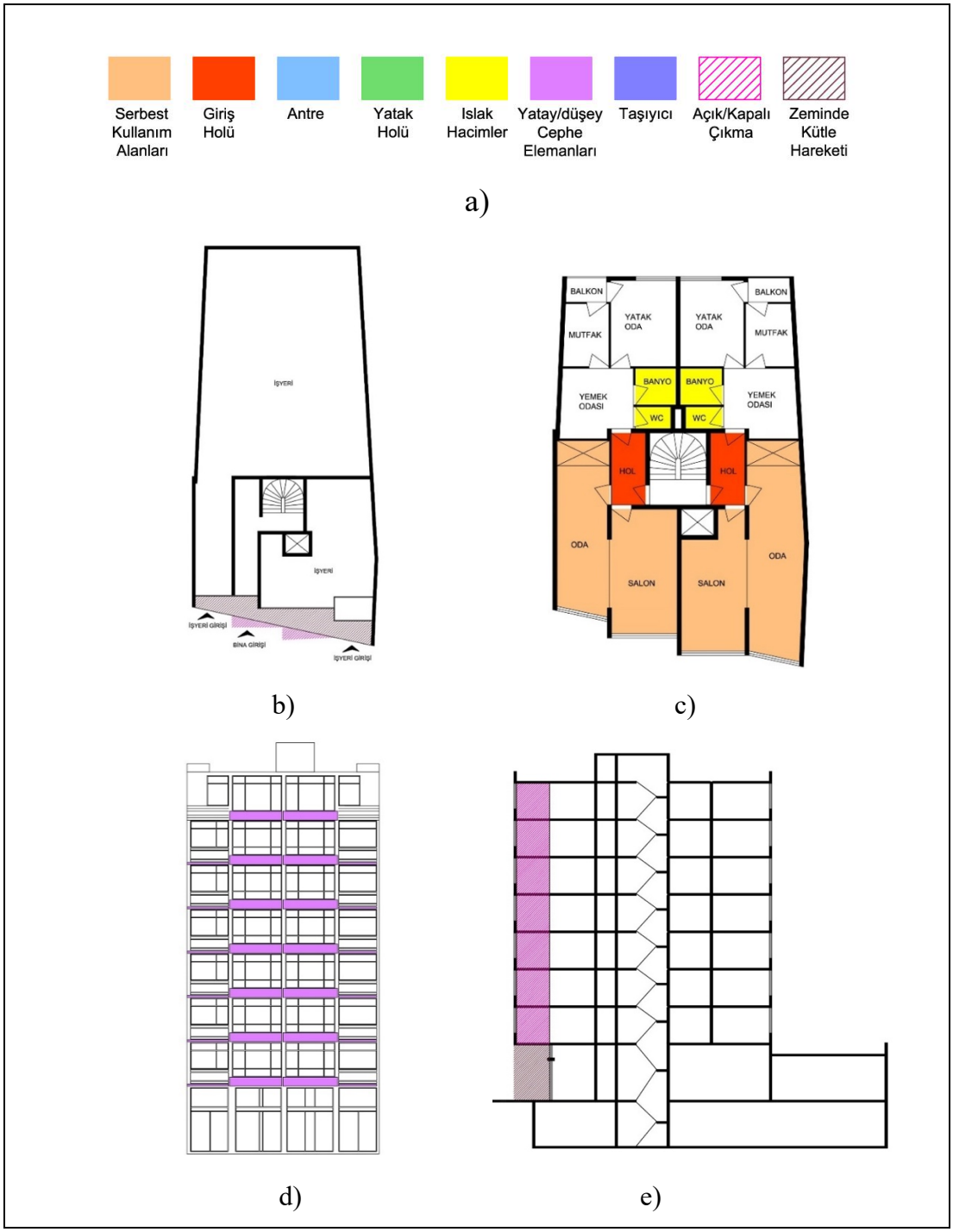
1963 yılında yapılmış ve Tablo 4.5'te genel proje bilgilerine yer verilen yapı, üç oda, mutfak ve yemek odasından oluşmaktadır. Yapının gece ve gündüz kullanıma ait birimleri tanımlı değildir. Girişte bulunan hol etrafında iki oda ve yemek odası bulunmaktadır. Bu odalar birbirinden kırma kapılarla açılarak tek bir mekana dönüşebilmektedir. Mutfak, ıslak hacimler ve diğer odaya ise yemek odasından ulaşılmaktadır.

Yol cephesinde her mekan duvarı farklı açılarda kırılarak kapalı çıkmalar oluşturulmuştur. Cephenin yatay ve düşey sınırları arası tamamen şeffaftır. Pencereler açılır kanat düzleminde geniş alt ve üst katlarda dar bölmelere ayrılmıştır. Taşıyıcılar cepheden hissedilmektedir.

Kütle zeminde ön cephede girişleri vurgulayacak şekilde farklı ölçülerde geri çekilmiş, arka cephede ise mülkiyet sınırlarına kadar devam etmektedir. Ön cephede bulunan

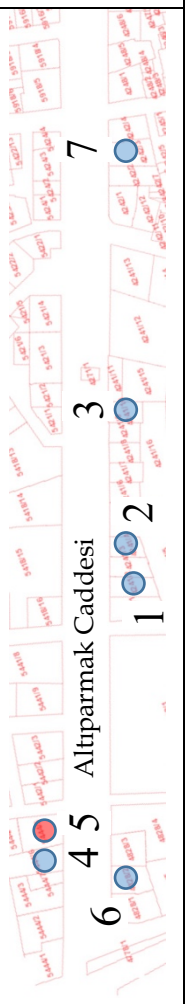
geometrik kırıklar kütle hareketliliğini sağlamıştır. Arka cephede kütle geri çekilerek tek cephesi açık balkonlar oluşturulmuştur.

Zemin katta mülkiyet sınırı korunmuş, üst katlarda yapılan çıkmalarla yol ile etkileşim sağlanmıştır. Şekil 4.9'da yer alan çizimler Şekil B1.4'te [Osmangazi Belediye Arşivi, 1963] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.9: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.6: No.5 İsmail Solakoğulları Apartmanı.

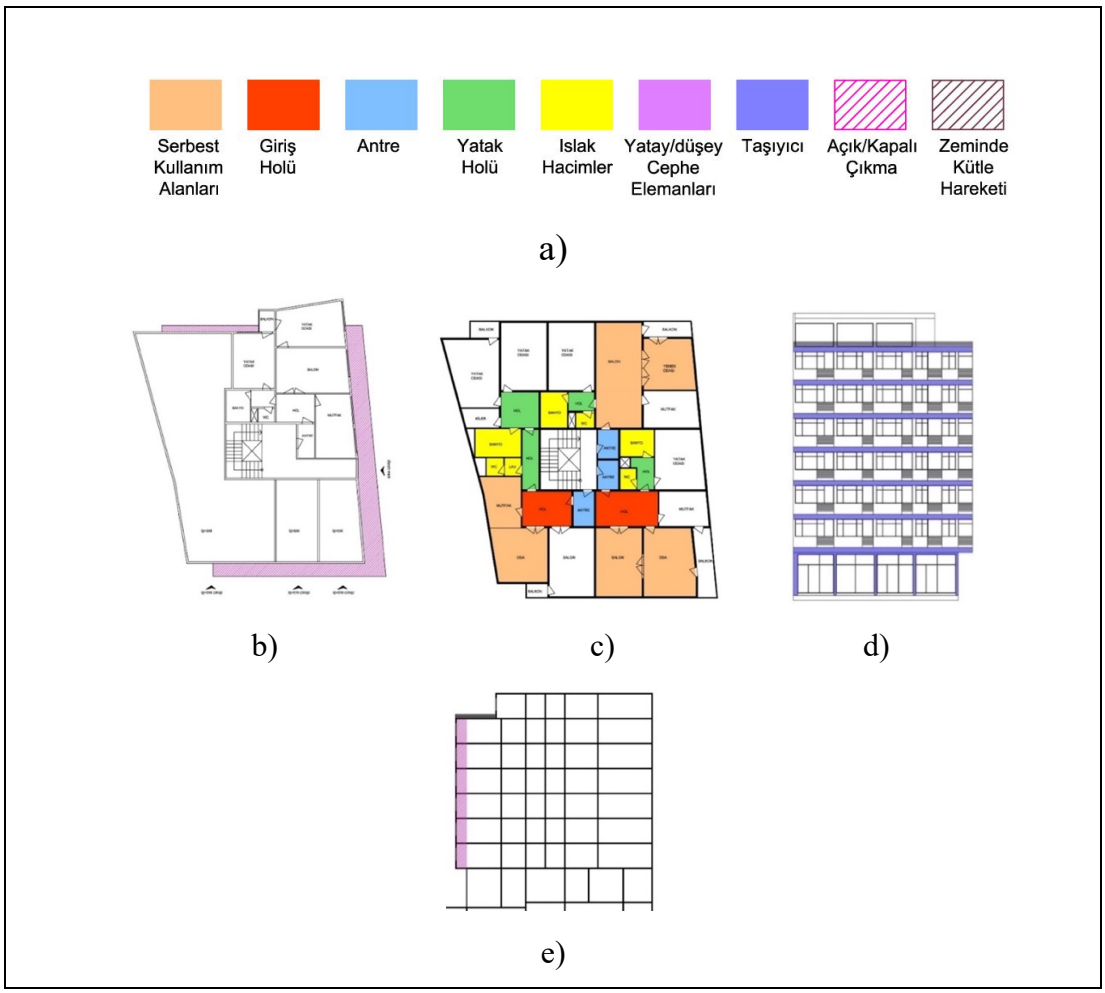
NO:5 İSMAİL SOLAKOĞULLARİ APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** İsmail Solakoğulları **Proje Yılı:** 1966 **Mahalle:** Altıparmak Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 717/1 **Yeni Ada/Parsel:** 5444/5 **Mimarı:** İbrahim Pehlivan **İşlev:** Zemin Kat işyeri+konut/Üst katlar konut	

1963 yılında yapılmış ve Tablo 4.6'da genel proje bilgilerine yer verilmiş olan yapıda aynı katta üç farklı daire çözülmüştür. Üçünde de bulunan özellik kat planlarında gündüz ve gece mekanlarının yatak holü ile birbirlerinden ayrılmış olmasıdır. Bu yapıdan diğer yapılardan farklı olarak holden daha küçük bir mekan olan antre karşımıza çıkmaktadır. Antreden yalnızca hole ulaşılmaktadır. Rüzgarlık görevi gördüğü düşünülmektedir. Oturma odası ve misafir odası gerektiğinde birleştirilmek üzere duvar yerine kapıyla bölünmüştür. Mutfak doğrudan olmasa da dolaylı olarak oturma odasının içinde bulunmaktadır. Her daire için en az iki farklı odanın kullanımına ait bir adet balkon bulunmaktadır. Tezgah ile sınırlandırılan mutfağın holden ayrıca bir girişi bulunmaktadır. Terasta bulunan iki adet daire terasın ortak kullanımını engellemektedir.

Zemin kat işyeri bulunan alan ile üst katlar açıklık olarak birbirinden bağımsız çözülmüştür. Zemin kat yol cephesi tamamen işyerlerine ayrılmıştır. Yan cephede bulunan bina girişi işyeri girişleriyle benzer çözülmüştür. Cepheden bakıldığında bina girişinin farkı okunamamaktadır. Bina çıkma yapmış olsa da mekanlar taşıyıcılara göre bölündüğü için pencereler düşey taşıyıcıların arasında konumlanmıştır. Her mekanın cephesinde bir yatay pencere ve bir kapı bulunmaktadır. Balkonlar kapalı çıkmaların bitişiğinde konumlanmaktadır. Kapalı çıkma ile oluşturulan yüzeyde yatay taşıyıcılar vurgulanmıştır.

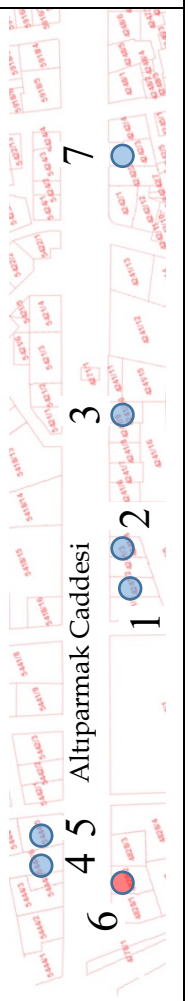
Köşede bulunan kütlenin yol cephesi rasyonel bir biçim oluştururken, ara sokağa bakan cephesinde kütlenin komşu parselden çekilerek daha dar bir kütle elde edildiği görülmektedir.

Yan cepheden sağlanan giriş ile ana aks ile iletişim diğer örneklere göre daha zayıftır. Şekil 4.10'da yer alan çizimler Şekil B1.5'te [Osmangazi Belediye Arşivi, 1966] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.10: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.7: No.6 Oya Apartmanı.

NO:6 OYA APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Fethiye Fatma Alimer **Proje Yılı:** 1968 **Mahalle:** Yahşibey Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 930/19 **Yeni Ada/Parsel:** 4828/2 **Mimarı:** Fuat Yıldırım **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

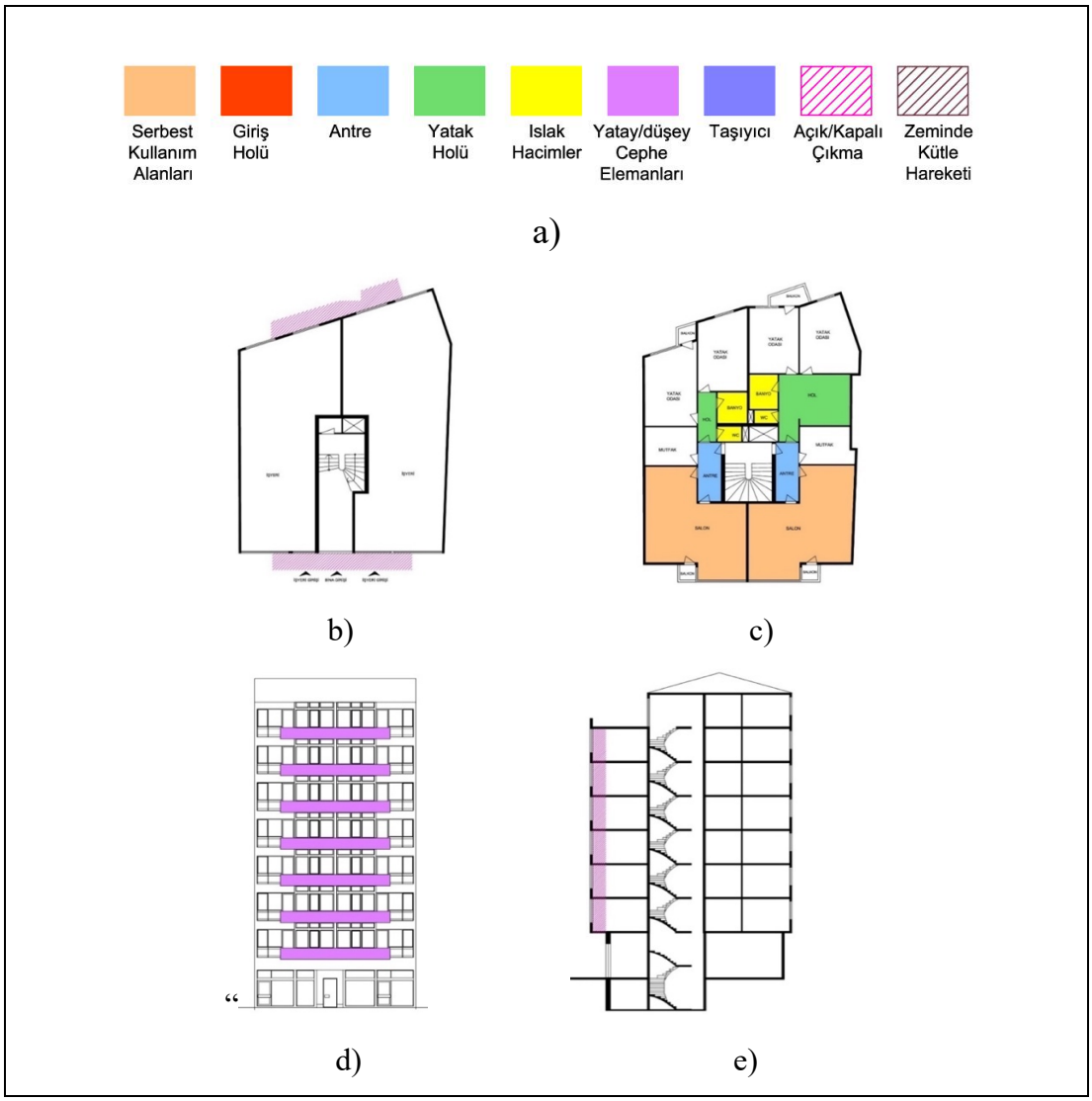
1968 yılında yapılmış ve Tablo 4.7'de genel proje bilgilerine yer verilmiş olan yapıda hol yerini antreye bırakmıştır. Antreden iki ayrı girişi bulunan salon ile mutfak arasında pencere bırakılarak servis yapılabilmesi sağlanmıştır. Koridorla ayrılan yatak odaları ve banyo yapının arka cephesinde bulunmaktadır. Katta iki ayrı dairenin bulunduğu kat planları benzerlik göstermektedir. Arka bahçeye kapıcı dairesinden ulaşım sağlanmaktadır. Yapının terası yalnızca katta bulunan iki dairenin kullanımındadır.

Zeminde işyeri bulunan yapının üst katlarında cephe ortasına denk gelecek şekilde kapalı çıkma yapılmıştır. Kapalı çıkmaların bitiş noktasında bulunan balkonlar sağ ve solda bulunan sınırlara eşit uzaklıktadır. Arka cephede ise kullanım alanı kaygısından dolayı daha düzensiz çıkmalar yapılmıştır.

Düşeyde yalnızca daireleri ayıran sınır çizgisi hissedilmektedir. Yatayda ise kapalı çıkmanın devamında bulunan açık çıkmayı da içine alan yatay bantlar oluşturulmuştur. Açık çıkmanın yol cephesinde sürekliliği sağlamak için duvar kullanılırken, diğer cephelerinde korkuluk kullanılmıştır.

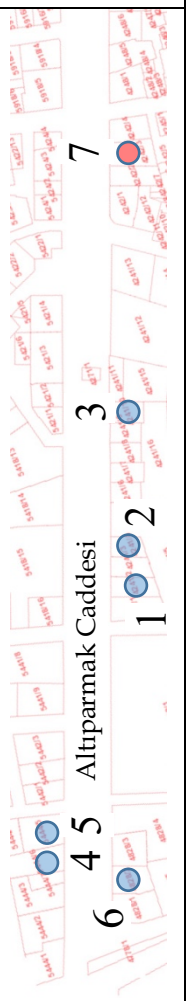
Zemin kat üzerinde kapalı çıkmaların oluşturduğu kütle işleve göre şekillenmiştir. Yol cephesinde bulunan yüzeyde kapalı çıkma ile düşey sürekliliğin sağlandığı tamamen dolu rasyonel bir cephe bulunmaktadır.

Yol cephesinde bulunan bina girişi zeminde bulunan iki ayrı işyerini ayıracak şekilde ortada konumlanmıştır. Mülkiyet sınırı korunmaktadır. Şekil 4.11'de yer alan çizimler Şekil B1.6'da [Osmangazi Belediye Arşivi, 1968] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.11: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.8: No.7 Bay Enver Ekşi Apartmanı.

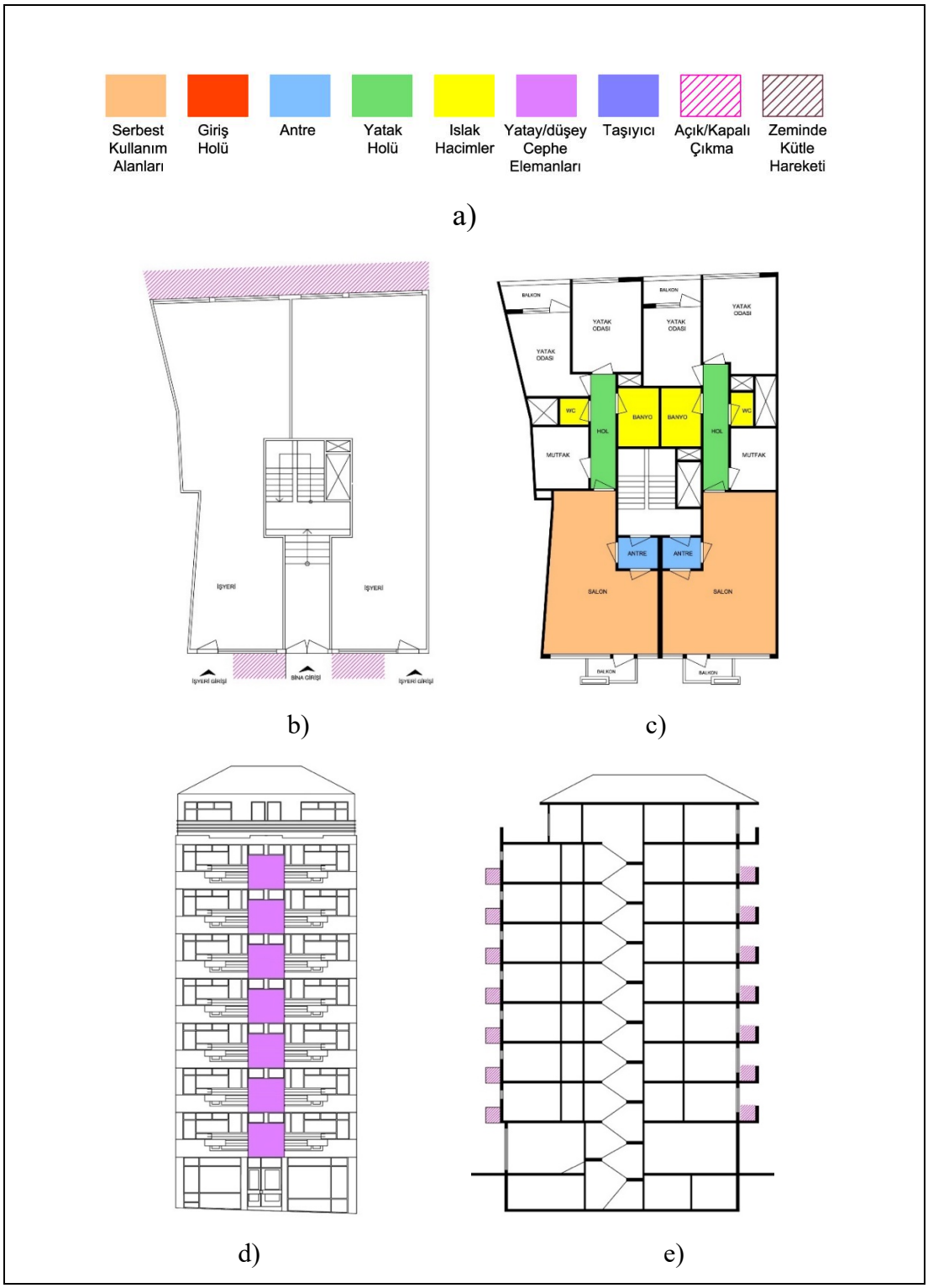
NO:7-BAY ENVER EKŞİ APARTMANI	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Enver Ekşi **Proje Yılı:** 1969 **Mahalle:** Kuruçeşme Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 879/34 **Yeni Ada/Parsel:** 4242/3 **Mimarı:** Cevat Ekşi **İşlev:** Zemin Kat işyeri/Üst katlar konut	

1969 yılında yapılmış ve tablo 4.8'de genel proje bilgilerine yer verilmş olan yapı girişinde bulunan antreden salona ulaşılmaktadır. Salon ile arasında servis penceresi bulunan mutfak dahil diğer tüm mekanlar ortak bir koridorla ulaşılacak şekilde salondan ayrılmıştır. Teras katında boyut olarak normal katlara yakın büyüklükte daireler çözülmüş, üzeri çatı ile kapatılmıştır.

Ön cephede açık çıkma ile oluşturulan balkonlar arka cephede cephe boyunca devam eden kapalı çıkmanın arasında konumlanmıştır. Ön balkonların tamamen demir olan korkuluklarında çiçeklikler görülmektedir. Ön cephede cephe ve çıkmalarda simetri hakimdir. Arka cephede ise aynı kurgu gözlemlenememiştir.

Kütle olarak zemin kat üzerinde bulunan ön tarafta merkezde kapalı bir çıkmayla karşımıza çıkan bir hareketlilik mevcuttur. Arka cephe de daha düz bir yüzey hakimdir. Yol kotu korunarak yapıya doğrudan giriş sağlanmaktadır. Kamu kullanımına açık

işyerlerinden bir koridor yardımıyla ayrılan bina giriş kapısı ile doğrudan yola ulaşılmaktadır. Şekil 4.12'de yer alan çizimler Şekil B1.7'de [Osmangazi Belediye Arşivi, 1969a] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.12: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

4.2. Çekirge Caddesinde Müstakil Konutlar

Hazırlanan tüm planlar ve 1938 yılında yapılmış olan Şekil 4.13.a)'da [Bursa Eski Eserler Sevenler Derneği Fotoğraf Arşivi, 2022] bulunan Çelik Palas Otel'in referansı Çekirge Caddesi'nin kent için önemini arttırmıştır. Bunun yanında doğal yapısı ve topografya gereği Çekirge Caddesi'nin bulunduğu konumda geniş bir ova manzarası hakimdir. Kent merkezinden Çelik Palas Otel'e ulaşım sağlanan ve Şekil 4.13.b)'de görülen Çekirge Caddesi'nde yol genişletme çalışmaları yapılmış ve peyzaj elemanları kullanılarak vurgulanmıştır. 1960 yılında ilk defa konut bölgesi olarak önerilen Çekirge Caddesi'nde 1950'li ve 60'lı yıllarda oluşturulan konutlar dönemin mimarlık anlayışı çerçevesinde tekil kullanıma ait olarak üretilmiştir. 1970 sonrasında ise Çekirge Caddesi'nde de Altıparmak Caddesi'ne benzer biçimde yüksek katlı konut bloklarının üretildiği bir aks olarak dönüşmüştür.

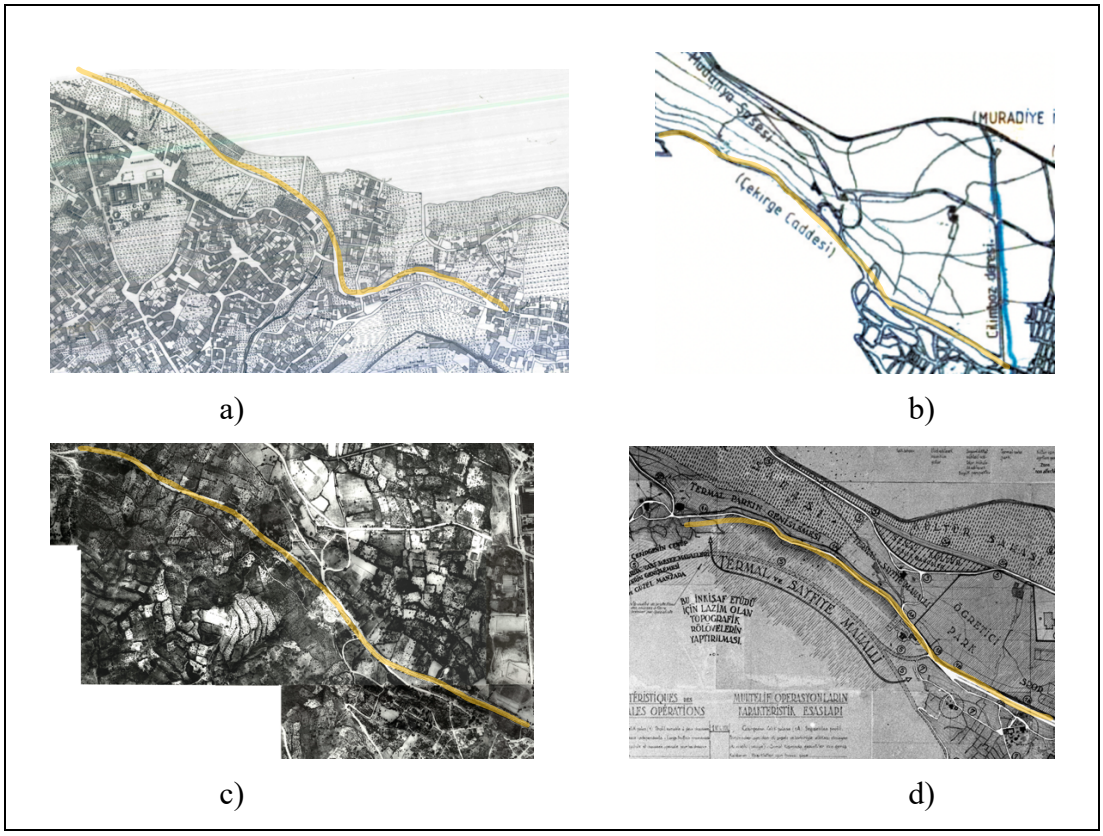

a) b)

Şekil 4.13: a) Çelik Palas Otel, b) Çekirge Caddesi.

Yapılan plan çalışmaları kapsamında termal otel alanı, yeşil alan, kültür alanı olarak önerilen Çekirge Caddesi civarı yönetim tarafından konut alanı olarak belirlenmiştir. Altıparmak Caddesinden farklı olarak Çekirge Caddesinde inceleme yapılan dönemde yoğun bir yapılaşma mevcut değildir. Şekil 4.14.a)'da [Osmangazi Belediye Arşivi, 2022] belirtilen 1862 yılına hazırlanan mevcut kent haritasında Çekirge Caddesi konumunda Yağcılar Pınarı Caddesi bulunmaktadır. Altıparmak Caddesi ile Çekirge Caddesi arasındaki bağlantı önerilen planlardan farklı olarak geleneksel dokuya uygun bir şekilde oluşmuştur. Şekil 4.14.b)'de [Web 2, 2022]

Çekirge Caddesi ile Altıparmak Caddesi doğrudan birbirine bağlanacak şekilde öneride bulunulmuş, mevcut doku dikkate alınmamıştır.

a) b)

c) d)

Şekil 4.14: a) 1862, b) 1924, c) 1939, d) 1940.

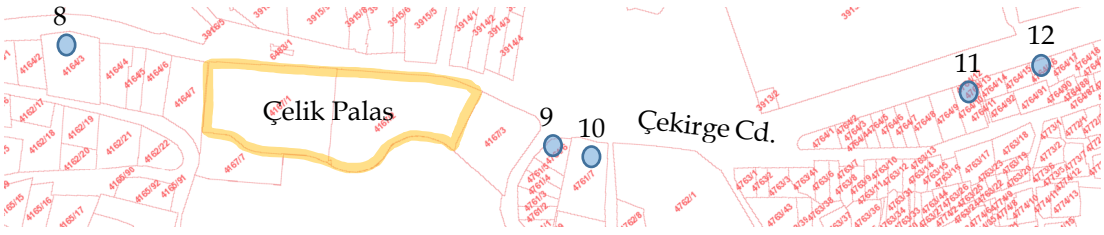
Lörcher Planı doğrultusunda Şekil 4.14.c)'de [Osmangazi Belediye Arşivi, 1939] görüldüğü üzere Altıparmak ve Çekirge Caddelerinin bağlantısı sağlanmıştır. Hava fotoğrafında 1938'de yapılmış olan Çelik Palas Oteli'nin önünde peyzaj elemanlarının kullanıldığı görülmektedir. Şekil 4.14.d)'de [Web 2, 2022] ise Çekirge Caddesi konut yerleşimine kapalı, güneyi termal ve sayfiye alanı olarak önerilmiştir. Caddenin kuzeyinde bulunan alan ise bu alanın gelişme alanı olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.15'te [Web 2, 2022] 1960'da hazırlanmış olan Piccinato Planında, Prost Planında önerilen, Çekirge Caddesi turizm alanı olma özelliğini korunmuştur. Ancak plan notlarında sınırlı olacak şekilde konut üretimine izin verilerek konut yerleşiminin önünü açmıştır.

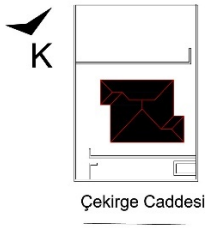
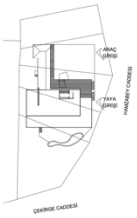
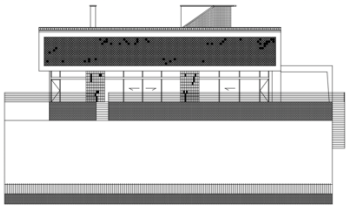
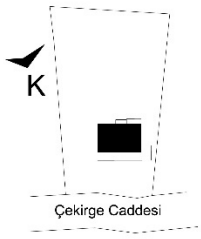
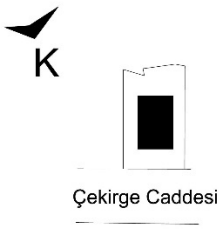
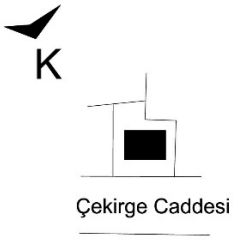
Şekil 4.15: 1960-Çekirge Caddesi.

Piccinato plan notlarında Çekirge Caddesi üzerinde konut yapılması durumunda bahçeli bin metrekare arazi üzerine bir adet konut yapılması önerisinde bulunmuştur. Çekirge Caddesi üzerinde seçilen örnekler tek ailenin kullanımında olan müstakil evlerden oluşmaktadır. Lynch'in kent imgesinin içeriğinde bulunan işaret öğesini bir bina, bir işaret levhası gibi noktasal referans kaynağı sabit bir yönü sembolize eden noktasal referans kaynağı olarak tanımlar [Lynch, 2012]. Çelik Palas Otel'in konut alanları için bir referans kaynağı olduğu düşünülmektedir. Şekil 4.16 ve Tablo 4.9'da Çekirge Caddesi'nde çalışma kapsamında seçilen örnekler gösterilmektedir.

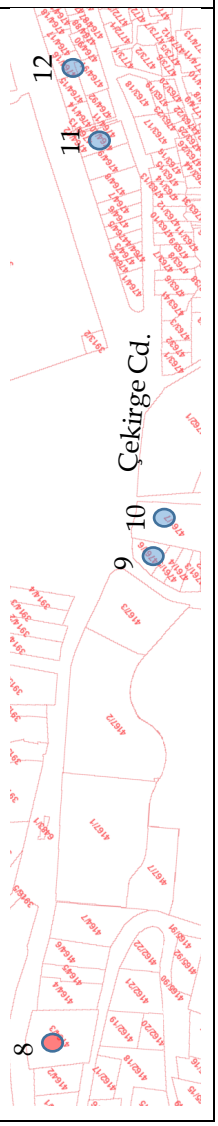

Şekil 4.16: Çekirge Caddesi Örneklerinin Konumu.

Tablo 4.9: Çekirge Caddesi Konut Örnekleri.

<table>
<tr><td colspan="3">8-Selim Süter Evi Yıl:1950 Mimar: Halit Femir-Feridun Akozan</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">9-Villa Biçen Yıl:1955 Mimar: Aydın Boysan</td></tr>
<tr><td> </td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">10-Selim Sayılgan Evi Yıl:1959 Mimar: Tespit edilememiştir.</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">11-İhsan İlhan Evi Yıl:1964 Mimar: Tespit edilememiştir.</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td> </td></tr>
<tr><td colspan="3">12-Yazıcıoğlu Evi Yıl: 1969 Mimar: Osman Zinnur Okan</td></tr>
<tr><td>
</td><td> </td><td>Yerinde mevcut değil</td></tr>
</table>

Tablo 4.10: No.8 Selim Süter Evi.

NO:8 SELİM SÜTER EVİ	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Selim Süter **Proje Yılı:** 1950 **Mahalle:** Çekirge Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** -/- **Yeni Ada/Parsel:** 4164/3 **Mimarı:** Halit Femir-Feridun Akozan **İşlev:** Konut	

1950 yılında yapılmış olan ve Tablo 4.10'de konum ve genel proje bilgileri yer alan yapı bodrum kat ile birlikte toplam üç kattan oluşmaktadır. Yapının zemin katında salon, yemek odası, oturma odası, misafir odası ve servis alanları bulunmaktadır. Yapının merkezinde bulunan merdiven, arkasında oluşturulan koridor ile servis ve misafire ayrılan alanları günlük yaşama mekanından ayırmaktadır. Girişte bulunan antre ile salon ve koridora ulaşılmaktadır. Salon yemek odası ve oturma alanların olduğu bölüm duvar ve kapılarla ayrılmamıştır, mobilya yerleşimi ile tanımlanmıştır. Birinci katında ise yatak odaları, çalışma odaları ve sofa konumlandırılarak yapı sahiplerinin özel kullanımına ayrılmıştır.

Bahçe içerisinde tasarlanan yapıda kuzey, doğu ve batı cephelerinde manzara ve günışığından faydalanmak amacıyla geniş pencereler kullanılmıştır. Pencereler katlar arasında simetrik değildir.

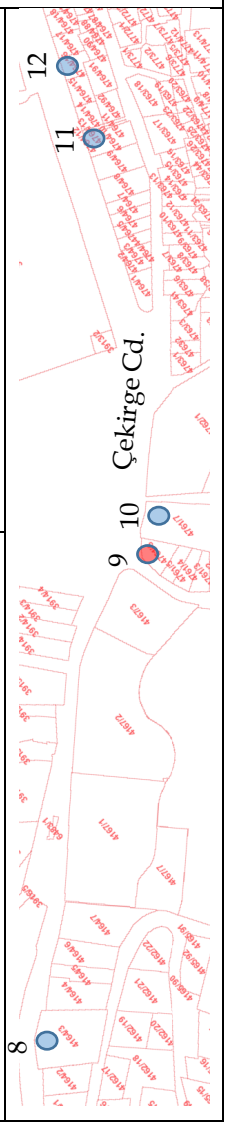
Kütle bütününde rasyoneldir. Yatayda döşemeler arası boşaltılarak kütleye hareket sağlanmıştır.

Arazi eğiminden dolayı bahçe alanı, yol seviyesinin üzerinde tasarlanmıştır. Hem kot farkın hem de bırakılan bahçe mesafesinden dolayı konut ile iletişim bahçe girişinde bulunan merdivenler ile sağlanmaktadır. Bahçe duvarının altında kullanılan peyzaj elemanları konut ile kamusal alan sınırını yumuşatmaktadır. Şekil 4.17'de yer alan çizimler Şekil B1.8'de [Akozan ve Femir, 1950] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.17: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.11: No.9 Villa Biçen.

NO:9 VİLLA BİÇEN	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Rıza Biçen **Proje Yılı:** 1955 **Mahalle:** Muradiye Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** -/- **Yeni Ada/Parsel:** 4761/4-5-6 **Mimarı:** Aydın Boysan **İşlev:** Konut	

1955 yılında yapılmış olan ve Tablo 4.11'de genel proje bilgilerine yer verilen yapının planlarına ulaşılamamış, rölöve projesi hazırlanmıştır. Plan ve malzeme bilgileri Aydın Boysan ile yapılmış olan röportajdan alınan bilgiler ile aktarılmaktadır [Güleç ve Akgün, 2006]. Yapı günümüzde sağlık merkezi olarak kullanılmaktadır.

Yapının fonksiyon değişikliğinden dolayı iç mekan tasarımı özgünlüğünü yitirmiştir. Ancak Aydın Boysan'ın anlatılarına göre yapı içerinde beş adet banyolu misafir odası, 20-25 kişilik yemek odası, yaklaşık 100 kişilik kokteyl alanı ayrıca bahçıvan, bekçi ve şoförün konaklayacağı mekanlar kullanıcı tarafından talep edilmiştir. Büyük salon olarak adlandırılan kokteyl alanı dönüşebilen bir alan olarak tasarlanmış, ancak rölöve çalışmasında haraketli yapı elemanlarına ait bir ize

ulaşılamamıştır. Büyük salon olarak tarif edilen dönüşebilen alanın, plan düzleminde izlenebilen beş eşit büyüklükte alanın bulunduğu, zemin katta bulunan salon olduğu düşünülmektedir.

Pencerelerin alüminyum profilleri Arçelik fabrikasında üretilmiştir. Kullanılan mermerler Koç grubunun ithalat yardımı ile İtalya'dan getirilmiştir. Yapının yan cephesinde geometrik şekillerle boşluklu bir kompozisyon oluşturulmuştur. Şekil 4.18.a) ve Şekil 4.18.b)' de yer alan seramik panolar yapının ön cephesinde bulunmaktadır. Arka bahçe ile ön bahçe, betonarme elemanlardan oluşan yarı açık bir koridorla birbirine bağlanmıştır.

a)

b)

Şekil 4.18: a) Mavi Seramik Pano, b) Sarı Seramik Pano.

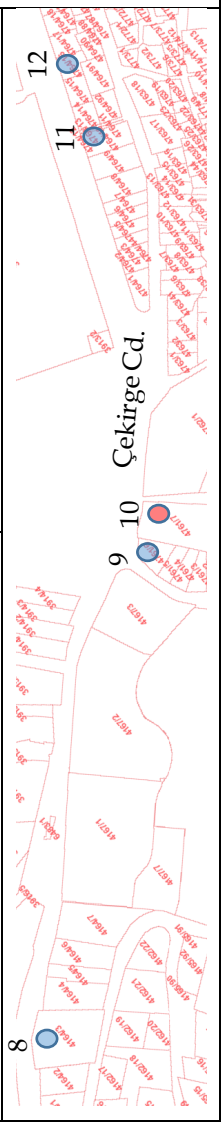
Geometrik formlu kütlesel kurgu mevcuttur. Bütünsel kütle boşaltmalarla hafifletilmiştir. Üç boyutlu elemanlar ana kütlenin yüzeyini hareketlendirmektedir. Yatay strüktürel elemanlar arasında yarı açık mekanlar oluşturulmuştur. Yapı içerisinde bulunan bacalar yapının dışına doğru uzanarak kütle dışında da vurgulamaktadır.

Yapı Çekirge Caddesi üzerinden neredeyse hissedilmemektedir. Arazi eğimi bahçe tasarımında korunmuştur. Yapının girişi yan yoldaki eğim kullanılarak sağlanmaktadır. Yapının ön ve arka bahçesinde havuz bulunmaktadır. Şekil 4.19'da yer alan çizimler yapının rölövesi alınarak oluşturulmuştur.

Şekil 4.19: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş.

Tablo 4.12: No.10 Selim Sayılgan Evi.

NO: 10 SELİM SAYILGAN EVİ	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Selim Sayılgan **Proje Yılı:** 1959 **Mahalle:** Muradiye Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 969/3 **Yeni Ada/Parsel:** 4761/7 **Mimarı:** İlk mimarı tespit edilememiştir.-tadilat Emre Arolat-1997 **İşlev:** Konut	

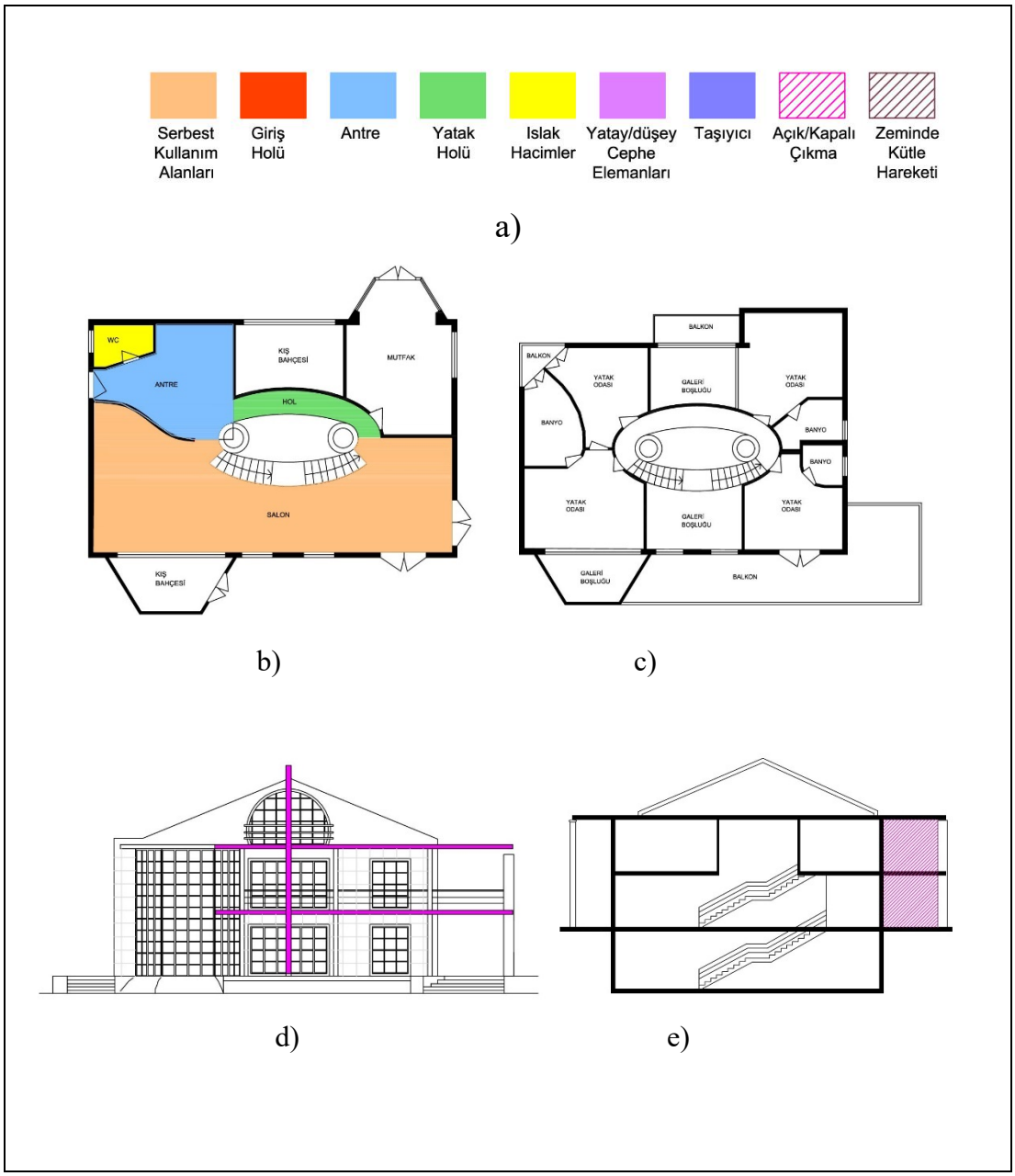
1959 yılında yapılmış olan ve Tablo 4.12'de genel proje bilgilerine yer verilen yapının, 1997 yılında Emre Arolat tarafından cephe kaplaması ve iç mekan tadilatı yapılmıştır. Cephe çıkmaları, çatı tasarımı, kat sayısı, katlardaki plan kurgusu, plan sınırları ve ağaçların korunduğu belirtilmiştir. Arşiv belgelerinde yapının eski planlarına ulaşılamamıştır.

Plan kurgusunda zemin katta salon, yemek salonu, mutfak ve tuvalet bulunurken üst katta yatak odaları ve banyo, teras katında çalışma odası bulunmaktadır.

Cephede bulunan açık ve kapalı çıkmalar yoğun olarak manzara yönelimlidir. Yol cephesinde bulunan kapalı çıkmanın bittiği noktada açık çıkma devam ettirilerek sınırlar korunmuştur. Zemin katta pencere açıklıkları, bahçe ile sürekliliği

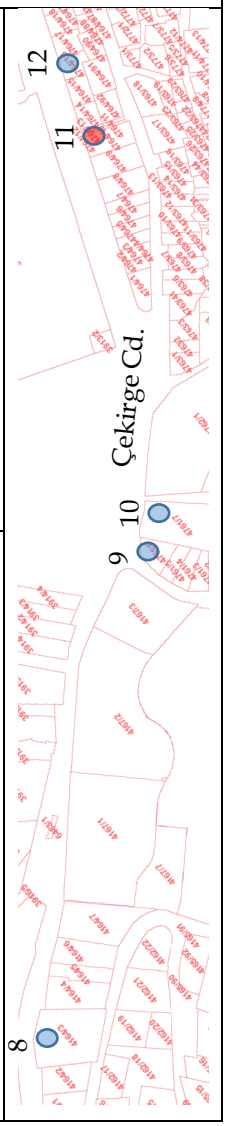
sağlamaktadır. Plan kararlarına göre oluşturulan doluluk ve boşluklar kütle hareketliliğine olanak sağlamıştır.

Bahçe tasarımında doğal eğim korunmuştur. Manzaradan daha fazla yararlanabilmek için yoldan içeri çekilerek konumlanan yapının bahçesi yol kotundan hissedilebilmektedir. Şekil 4.20'de yer alan çizimler Şekil B1.9'da [Osmangazi Belediye Arşivi, 1959] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.20: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.13: No.11 İhsan İlhan Evi.

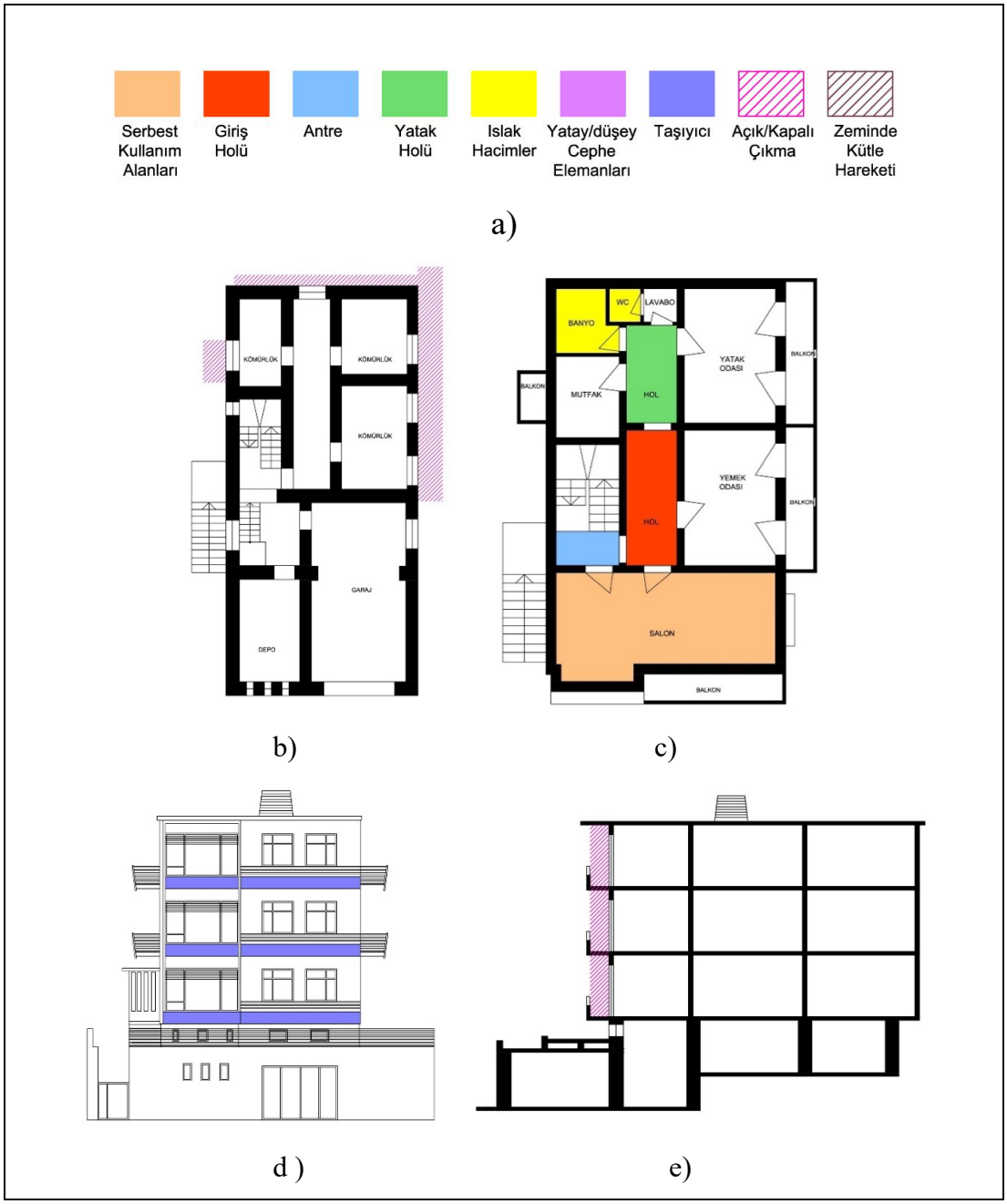
NO:11 İHSAN İLHAN EVİ	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** İhsan İlhan **Proje Yılı:** 1964 **Mahalle:** Muradiye Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 931/138 **Yeni Ada/Parsel:** 4764/10 **Mimarı:** Osman Zinnur Okan **İşlev:** Konut	

1964 yılında yapılan ve Tablo 4.13'te genel roje bilgilerine yer verilen yapı bodrum katla birlikte toplam 4 kattan oluşmaktadır. Yapının bodrum katı kapalı garaj olarak çözülmüş, bodrum üstü bahçe olarak düzenlenmiştir. Bina girişi ile ulaşılan merdiven sahanlığı antre rolünü üstlenmiştir. Bu sahanlığa hol ve salon kapısı açılmaktadır. Bu durum yapının aile içi kullanıma ait olduğunu düşündürmektedir. Arka cephede bulunan yatak holünden mutfak yatak odaları ve banyoya ulaşılmaktadır. Girişte bulunan hol ise yemek odası ve salona açılmaktadır. Salon kırma kapı ile bölünmüştür.

Yol cephesinde kütlenin sağ kısmı içeri çekilerek, diğer cephelerinde ise açık çıkma şeklinde balkonlar oluşturulmuştur. Balkonun sağ tarafında bulunan pencere

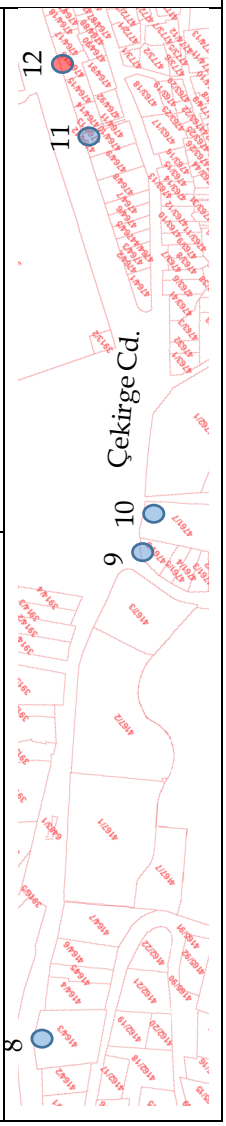
açıklıkları döşemeler arasında tasarlanmış olup ön taraflarına çiçeklik uygulanmıştır. Yapının her mekanında balkon mevcuttur. Bu durum yatayda sınırları konurken, cephenin düşeyde tekrar eden boşluklu bir hal almasını sağlamıştır.

Bahçe alanı garaj üstünde tasarlanarak yol ile iletişimi kesilmiştir. Garajın sağır ve yükseltilmiş duvarı üstünde bulunan bahçeye yoldan girişi bulunan merdivenle ulaşılmaktadır. Şekil 4.21'de yer alan çizimler Şekil B1.10'da [Osmangazi Belediye Arşivi, 1964] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.21: a) Lejant, b) Zemin Kat Planı, c) Birinci Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

Tablo 4.14: No.12 Yazıcıoğlu Evi.

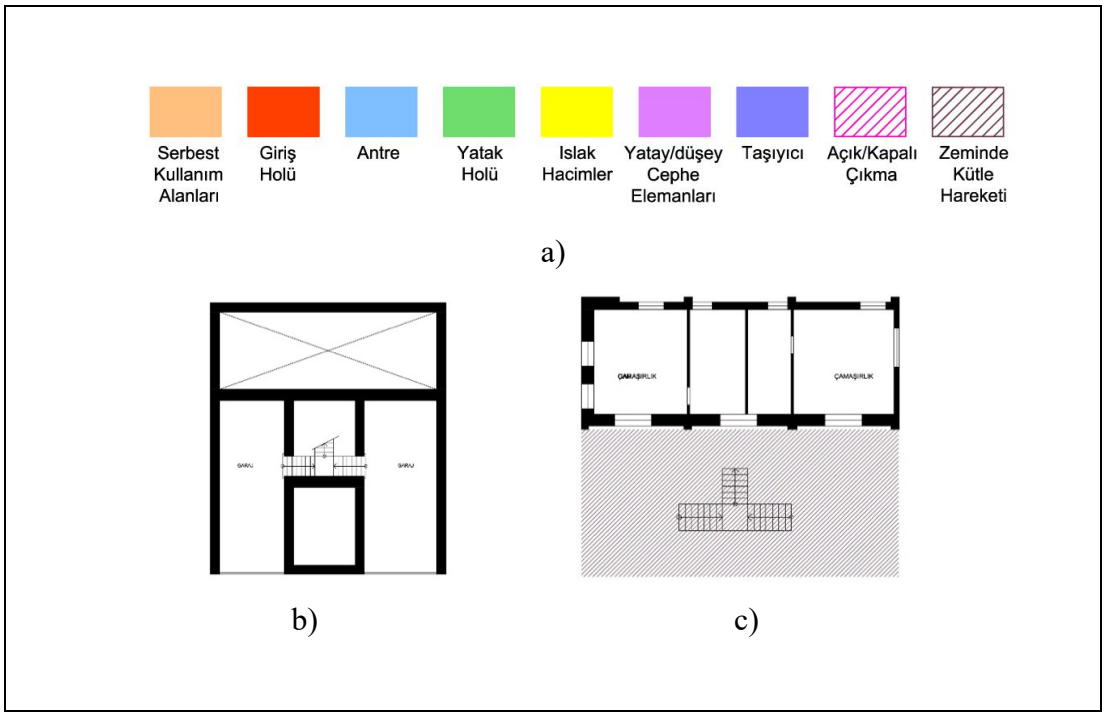
NO:12 YAZICIOĞLU EVİ	
	
Proje Künyesi **Yapı Sahibi:** Sabahattin Yazıcıoğlu **Proje Yılı:** 1969 **Mahalle:** Muradiye Mahallesi **Eski Ada/Parsel:** 931/125 **Yeni Ada/Parsel:** 4764/16 **Mimarı:** Osman Zinnur Okan **İşlev:** Konut	

1969 yılında yapılan ve Tablo 4.14.'te genel proje bilgilerine yer verilen yapının ikinci bodrum katında kapalı garaj, birinci bodrum katında çamaşır odası, zemin ve birinci katında daireler bulunmaktadır. Girişte bulunan antre ile hole ve misafir salonuna ulaşılmaktadır. Yatak odaları ayrı bir koridorla ayrılarak özel bir mekan oluşturulmuştur. Diğer örneklerden farklı olarak mutfak ve tuvalet ayrı bir holle ayrılarak yapının arka cephesinde konumlanmaktadır. Mutfağa hizmet eden bir kiler ve yatak odasına ait bir sandık odası bulunmaktadır. Yapı içinde merdiven bulunmamaktadır. İki daire ait merdiven bina dışında ve birbirinden bağımsız olarak çözülmüştür.

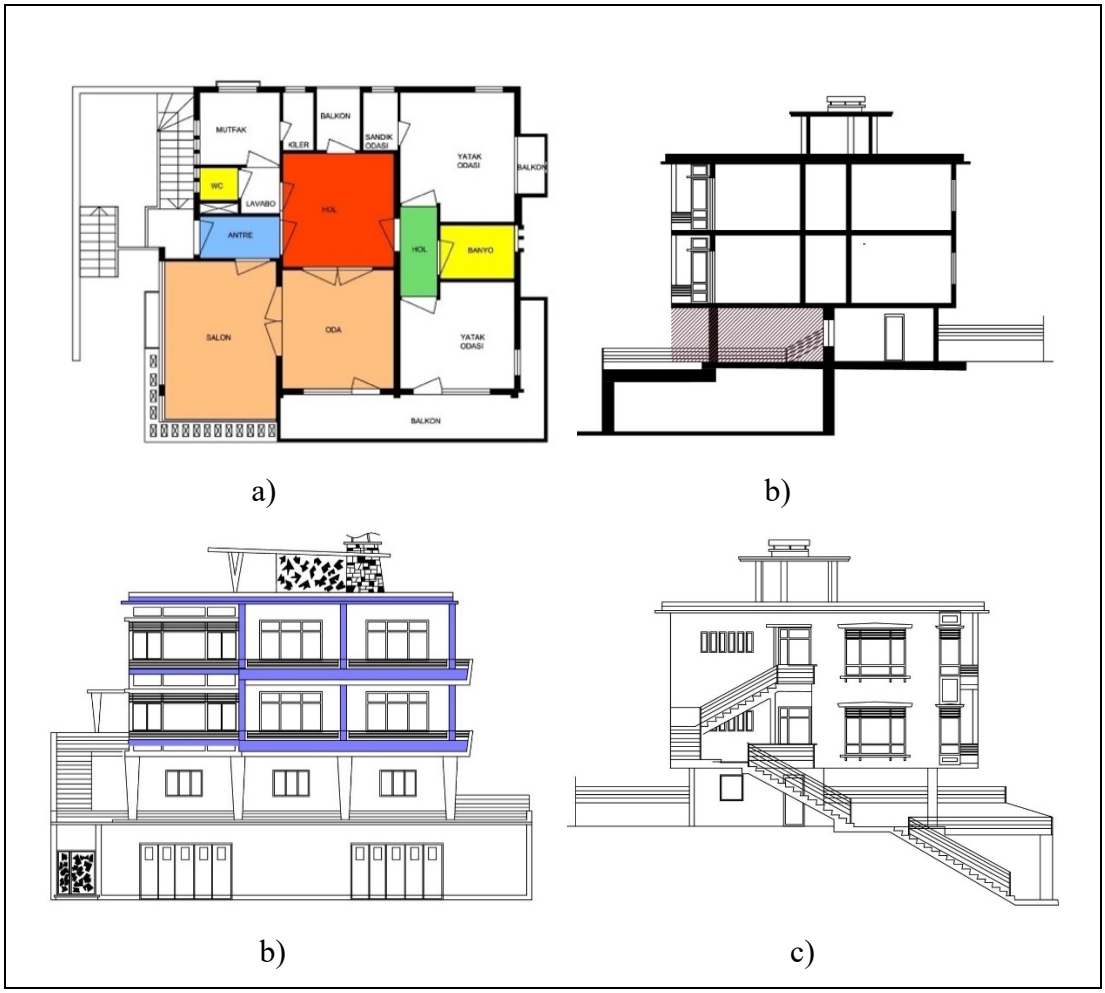
Yapının yol cephesinde bodrum katında geri çekilmesinden kaynaklı taşıyıcılar açıkta kalmıştır. Kolon dışı kaplanarak boyutları değiştirilmiştir. Garaj girişi, bodrum kat ve konutların olduğu katlarda farklı açıklıklar kullanılmıştır. Garaj ve bodrum cephesi simetrik tekrar eden pencere açıklıklarından oluşurken, konut katlarında kütle hareketinden kaynaklı farklı pencere açıklıkları oluşturulmuştur. Balkon dışında kalan pencerelerin üstünde güneş kırıcıları kullanılmıştır. Sol cephede altı adet dikey sabit pencere kullanılmıştır.

Kütle birinci bodrum katta geri çekilerek geniş bir bahçe alanı oluşturulmuştur. Konut katlarında yol cephesinde bulunan açık çıkmalar kapalı çıkma hizasını takip etmektedir. Sağ cephede bulunan açık çıkmalar herhangi bir referans alınmadan, yol cephesinden farklı bir kütle tasarımı benimsenmiştir.

İkinci bodrum katla yükseltilen bina bahçesi doğal eğim kullanılmadan betonarme döşeme üzerinde tasarlanmıştır. Kapalı garaj üzerinde oluşturulan bahçenin toprak ile etkileşimi bulunmamaktadır. Şekil 4.22 ve Şekil 4.23'te yer alan çizimler Şekil B1.11'de [Osmangazi Belediye Arşivi, 1969] bulunan özgün projeler referans alınarak hazırlanmıştır.

Şekil 4.22: a) Lejant, b) İkinci Bodrum Kat Planı, c) Birinci Bodrum Kat Planı.

Şekil 4.23: a) Normal Kat Planı, b) Kesit, c) Ön Görünüş, d) Yan Görünüş.

4.3. Geleneksel-Modern İkilemi

Baudrillard'ın moderniteyi geleneğe karşıt olarak ele aldığı görüşü, modernleşme sürecinin beraberinde getirdiği değişimlerin bireylerin yaşamlarında ve toplumda yarattığı bölünmeyi vurgulamaktadır [Baudrillard, 2003]. Breuer'e göre o dönemde dış dünyanın yoğun ve çeşitli ifadelerle etkisi, yaşam biçimlerini eskisinden daha hızlı bir şekilde değiştirmekte, çevrenin de buna uygun olarak değişmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu durum, mümkün olan her parçası değiştirilebilir, hareketli ve farklı kombinasyonlara sahip olan düzenlemelerin, planların ve yapıların oluşmasını sağlamaktadır [Breuer, 1928].

Heynen'e göre ihtiyaç programına göre belirlenen sınırlar modern konut içi kullanımında kullanıcı ilişkilerini düzenlemektedir [Heynen, 1999]. Modern konutta

her bağımsız birimde bir çekirdek ailenin yaşadığı apartmanların plan özellikleri, konutun verimli ve pratik kullanımına göre kurgulanmış ve ıslak hacimlerin konut içinde yer almasıyla konutun mekansal organizasyonu yeniden şekillenmiştir. Geleneksel konutta yer alan sofa ve konut içinde tüm işlevlerin gerçekleşmesine olanak sağlayan odalar yerine modern bir konut tipi olan apartmanda yatma, oturma, yemek yeme gibi her kullanım için ayrı özelleşmiş odalar yer almıştır. 20. yüzyıl modern konutundaki işlevlerinin baştan sabitlendiği ve kullanım özelliklerine göre mekanların gruplandığı plan şeması, Bursa'da 1950'li ve 60'lı yıllarda incelenen konutlarda da uygulandığı görülür. Tablo 4.15'de incelenen yapılardaki kat sayısı, katta bulunan daire sayısı, giriş holü, giriş holünün boyut olarak küçülmesiyle, bölünmesiyle ya da tam olarak dönüşmesiyle oluşan antre, salon ile mutfağın ve salon ile odanın birlikte kullanılma durumu, gece-gündüz kullanımlarını birbirinden ayıran yatak holü, geleneksel saçaklı kırma çatıların yerini alan teras çatı bulunma durumları değerlendirilmiştir.

Tablo 4.15: Değerlendirme Tablosu.

		Kat Sayısı	Katta Bulunan Daire Sayısı	Giriş Holü	Antre	Salon+Mutfak	Salon+Oda	Yatak Holü	Teras Çatı
ALTIPARMAK	No.1	6	1	✓		✓		✓	✓
	No.2	7	1			✓		✓	✓
	No.3	7	1	✓			✓	✓	✓
	No.4	7	2	✓					✓
	No.5	10	3	✓	✓		✓	✓	✓
	No.6	10	2		✓	✓		✓	✓
	No.7	10	2		✓			✓	✓
ÇEKİRGE	No.8	3	1	✓			✓	✓	
	No.9	3	1	✓			✓	✓	✓
	No.10	3	1	✓			✓	✓	✓
	No.11	5	1	✓	✓		✓	✓	✓
	No.12	4	1	✓	✓			✓	✓

Altıparmak Caddesi'nde bulunan konut yapıların yüksek katlı konut bloklarının yapımı tercih edilmiştir. Kat Mülkiyeti Kanunu etkisiyle katta bulunan daire sayıları

arttırılmıştır. Çekirge Caddesi'nde ise müstakil kullanıma ait olan konut yapılarında daha az katlı kullanıcı talepleri doğrultusunda oluşturulan konutlar tasarlanmıştır.

Altıparmak Caddesi'nde yol cephesi ön cepheyi oluşturmaktadır ve girişler yol cephesinden sağlanmaktadır. Çekirge Caddesi'nde ise kuzey yönünde bulunan ova manzarası önemlidir. Bu sebeple kuzey cepheler ön cephe olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca buradaki örneklerin hepsinde girişler cephe ve manzara sürekliliğini bölmeyecek şekilde yan cephelerden sağlanmıştır.

Geleneksel konutun plan kurgusu içerisinde yer alan sofa modern konutlarla birlikte hole dönüşmüştür. Altıparmak Caddesi'nde incelenen örnekler arasında yalnızca No.2 numaralı örnekte hol ya da antre bulunmamaktadır. Giriş kapısı salona açılmakta salondan ulaşılan ayrı bir koridorla diğer mekanlara ulaşılmaktadır. No.5'te antre ile hol birlikte kullanılmıştır. No.6'da ise antre holün işlevini üstlenmiştir. No.7'den antreden yalnızca salona ulaşılmaktadır. Yarı özel bir mekan oluşturan antre yaşama alanı ile dış mekanı birbirinden ayıran eşik görevi görmektedir. Eşik, özel ve kamusal alanı birbirinden ayıran fiziksel bir sınır olarak tanımlanmaktadır. Özel alan içerisinde; mahremiyet, aile hayatı, sınır, öznel, inziva yeri, içe dönük gibi kavramları barındırmaktadır. Lefebvre'ye göre eşik özel alana dahildir, kamusal alan eşiğin geride bıraktığı alan ile ifade edilir [Lefebvre, 2014]. Antre ile sınırları duvarlar aracılığıyla oluşturulmuş olan konutun, kamusal alan ile iletişimi sağlayan, özel alana ait, geçiş bölgesi sağlanmaktadır. Bu geçiş bölgesi konutun iletişim/geçiş mekanı oluştururken aynı zamanda onun mahremiyetini koruyan bir mekandır. No.11 ve No.12'de antre ile hol birlikte kullanılmıştır. No.11 ve No.12'de ve antreden salona ve hole ulaşılmaktadır. No.11'de antre aynı zamanda merdiven sahanlığıdır. Bu durumun konutun tekil kullanımından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

"Yeni Mimarlığın Beş Noktası" adlı bildiride tanımlanan serbest plan tasarımı, betonarme kullanılmasıyla bölme duvarların taşıyıcılığını yitirmesi ve ortak kullanım alanlarında birbiri içine geçen alanlar oluşturulmasına olanak sağlamaktadır [Le Corbusier ve Jeanneret, 1926]. İncelenen konutlarda, farklı kombinasyonlardan oluşan ortak alanlarının birlikte kullanılabilirliği sağlanmıştır. Altıparmak Caddesinde incelenen örneklerden No.1, No.2 No.6 da mutfak ile salon arasında duvar bulunmamaktadır. Tezgah ile ayrılmış iki mekan arasında servisin kolay yapılabilmesi ve kokuyu önlemek amaçlı pencere kullanılmıştır. Bu örneklerde bulunan mutfakların holden ayrıca bir girişi bulunmaktadır. No.3-5'de salon ile oturma odası akordeon kapı yardımıyla bölünmüş gerekli durumlarda tek bir mekan olarak kullanılmak üzere

esnek tasarlanmıştır. Çekirge Caddesinde ise mutfak yaşam alanına dahil edilmemiş, salon ile mutfağın birlikte kullanım durumu bulunmamaktadır. Mutfak salondan tamamen, ayrı bir servis alanı olarak kullanılmaktadır. No.8-9-10-11'de salon ile oturma odası akordeon kapı yardımıyla bölünmüş gerekli durumlarda tek bir mekan olarak kullanılmak üzere esnek tasarlanmıştır. Her iki aks özelinde de salon ve odanın birlikte kullanılma durumu sürekli kullanılmayan ancak ihtiyaç halinde dönüşebilen mekanların oluşturulması sağlanmıştır.

20. yüzyıl modern konut planlarında görülen önemli özelliklerden biri de mekan büyüklüklerinin işlevlerine göre farklılaştığı ve kümelenerek ayrıştığı işlevsel plan kurgusudur [Batur, 1998]. İncelenen konutlardan No.4 dışındaki tüm örneklerde yatak odaları ve ıslak hacimler ayrı bir koridor yardımıyla ortak kullanım alanlarından ayrılmıştır. Bu durum misafirler ve ev sahipleri arasındaki ilişkiyi düzenleyerek mahremiyeti sağlamaktadır.

Savaş sonrası etkili olan ekonomik politikalar sebebiyle inşaat malzemelerine olan erişimin sağlanması, modern konut ile ilişkilendirilen teras çatının Türkiye'de bulunan konut örneklerinde de uygulanabilirliğini sağlamıştır. Modern konutlarda geleneksel geniş saçaklı çatıların yerini teras çatılar almıştır [Batur, 1998]. Eldem'in belirttiği üzere modern konutun en belirgin biçimsel özelliği "şapkasız" yapıların üretilmiş olmasıdır [Eldem, 1973]. Çekirge Caddesinde bulunan No.8 dışındaki tüm örneklerde teras çatı kullanılmıştır. Altıparmak Caddesi örnekleri arasında bulunan No.4-5-6-7'de ise teras çatıda ortak kullanıma engel olacak daireler yapılmıştır. Özellikle Altıparmak Caddesinde bulunan örneklerde ortak alan niteliğindeki teras çatılar tamamen terk edilmiş olan bahçe kullanımına alternatif oluşturduğu düşünülmektedir.

Modernleşme sürecinde yaşanan değişimin konuta yansıması olarak, Çekirge ve Altıparmak Caddelerinde incelenen örneklerin plan kurgularında benzer özellikler göstermektedir. Gece-gündüz bölümlerinin ayrılmış olması, işlevlere göre özelleşen odalar, dönüşebilen mekanlar her iki aksta da kullanılmıştır. Plan kurgusu üzerinde etkili olan en önemli farklılık ise yönelimdir. Çekirge Caddesi örneklerinde kuzey yönünde bulunan ova manzarası sebebiyle salon, oturma odası gibi mekanlar manzara cephesinde bulunmaktadır. Altıparmak Caddesinde ise bu mekanlar yol cephesinde konumlanmıştır.

İncelenen örneklerde cephe yüzeyleri kapalı-açık çıkmalar, kütle hareketleri, strüktürel/gridal elemanlar ve cepheye bütünleşmiş elemanlar ile oluşturulmuştur.

Tablo 4.16’da yapılarda bulunan açık-kapalı çıkmalar ile zeminde kütle hareketinin olup olmadığı belirtilmiştir. Altıparmak Caddesi özelinde parselin belirlediği sınırlar zeminde kütle hareketleriyle farklılaştırılmıştır.

Tablo 4.16: Açık-Kapalı Çıkmalar ve Zeminde Kütle Hareketi.

		Açık Çıkma				Kapalı Çıkma				Zeminde Kütlenin Geri Çekilmesi
		Ön	Arka	Sağ	Sol	Ön	Arka	Sağ	Sol	
ALTIPARMAK	No.1									✓
	No.2	✓	✓			✓	✓			✓
	No.3		✓			✓	✓			
	No.4		✓			✓				✓
	No.5	✓	✓	✓		✓	✓	✓		
	No.6	✓	✓			✓	✓			
	No.7	✓	✓				✓			
ÇEKİRGE	No.8		✓							
	No.9	✓				✓	✓	✓	✓	✓
	No.10	✓		✓		✓	✓			
	No.11	✓		✓	✓	✓		✓		✓
	No.12	✓		✓		✓	✓			✓

Cepheler, normal katlarda tekrar eden tasarımlardan oluşmuştur. Betonarme yapım sistemi ile inşa edilen konutlarda, duvarın taşıyıcılık özelliğini yitirmesi, cephelerde kapı ve pencereler için geniş boşluklar açılmasına olanak sağlamıştır.

Altıparmak Caddesi’nde incelenen konutlarda balkon iki yöntemle oluşturulmuştur; birincisi cepheye eklenen açık çıkma niteliğinde yapılan balkonlar, ikincisi ise balkon hizasından cephede yüzeyin geri çekilmesiyle oluşturulan kütle içindeki balkonlardır. No.1 ve No.4’te kütle içerisinde oluşturulmuş balkonlar mevcuttur. Diğer örneklerde ise açık çıkma şeklinde balkon bulunmaktadır. Özgün projelerine göre zemin katta ticari birimler, üst katlarda konutların yer aldığı Altıparmak Caddesinde zemin katta geniş cam yüzeylerden oluşan vitrinler bulunmaktadır. No.1-2-4-6’da bulunan yapıların zemin katında bulunan açıklıklar üst katlarda tekrar etmektedir. Dört yapıda bu süreklilik sağlanırken No.3 ve No.5’te zemin kat cephesi üst katlardan bağımsız olarak tasarlanmıştır.

Modern mimarlık anlayışı çerçevesinde rasyonel, yalın ve süslemesiz tasarım anlayışına uygun olarak ve seri üretim koşullarının da etkisiyle cephelerde kabartma ya da süsleme bulunmamaktadır. Altıparmak Caddesinde, No.1'de strüktürel elemanlarla gridal bir çerçeve oluşturulmuş, taşıyıcılar cepheden algılanmaktadır No.2, No.3 ve No.4'te yol cephesinde bulunan yüzeylerinde yapılan kırılmalar ile cepheye dinamik bir etki kazandırılmıştır. No.5'te pencerede ve balkonda bulunan korkuluk yatayda sürekliliği sağlamaktadır. No.6'da çıkma, bant formunda devam ettirilerek yatay bir vurgu sağlanmıştır. No.7'de cephe ortasında oluşturulan düşey aks vurgulanmış, balkonlar ve korkuluklar bu aks kenarlarında simetri oluşturacak şekilde konumlanmaktadır. Çekirge Caddesinde, No.8'de giriş cephesinde oluşturulan pencere genişlikleri korunarak katlarda düşey süreklilik sağlanmıştır. No.9'da kütle katlar arası tamamen farklı tasarlanmıştır. Birinci katta bulunan balkon demir korkuluk ile kapatılmıştır. Arka ve ön bahçeyi birbirine bağlayan betonarme kolon ve kirişten oluşan koridor cepheye entegre edilmiştir. Tasarlanan koridor cepheden bağımsız ama cephe ile birlikte çalışmaktadır. Bant pencerelerin sıklıkla kullanıldığı yapıda parselin köşede olması girişi arka bahçeden yapılabilmesini sağlayarak ova manzarasından en fazla ölçüde yararlanılmasını sağlamıştır. No.11 ve No.12 de katları birbirinden ayrıştıran lineer bir etki bulunmaktadır. Güneş kırıcı, çiçeklik ve korkuluklar yatayda sürekliliği sağlamaktadır.

Kütle biçimlenişi Altıparmak Caddesinde bulunan örneklerin yapıların sınırlarını belirlemektedir. No.1-2-4'te kütleler zeminde geri çekilerek yarı özel açık alanlar oluşturulmuş, bina sınırları vurgulanmıştır. No.3-5-6-7'de ise kütle parsel sınırında konumlanmıştır. No.2-3-4'te ön yüzeyde bulunan geometrik kırıklar kütle hareketliliğini sağlamıştır. No.6'da ön yüzeyde bulunan yüzeyde kapalı çıkma ile düşey sürekliliğin sağlandığı tamamen dolu rasyonel bir cephe bulunmaktadır. Çekirge Caddesinde No.9'da geometrik formlu kütlesel kurgu mevcuttur. Bütünsel kütle boşaltmalarla hafifletilmiştir. Üç boyutlu elemanlar ana kütlenin yüzeyini hareketlendirmektedir. Yatay strüktürel elemanlar arasında yarı açık mekanlar oluşturulmuştur. No.11'de Yapının her mekanında balkon mevcuttur. Bu durum yatayda sınırları konurken, cephenin düşeyde tekrar eden boşluklu bir hal almasını sağlamıştır. No.12'de kütle birinci bodrum katta geri çekilerek geniş bir bahçe alanı oluşturulmuştur. Konut katlarında yol cephesinde bulunan açık çıkmalar kapalı çıkma hizasını takip etmektedir. Sağ cephede bulunan açık çıkmalar herhangi bir referans alınmadan, yol cephesinden farklı bir kütle tasarımı benimsenmiştir.

İncelenen akslarda modern mimarlık döneminin karakteristik özellikleri arasında belirtilen plan kurgusu ortak ve özel kullanım alanlarından birbirinden ayrışması açısından benzerlik göstermektedir. Geleneksel planlarda sofa etrafında kurgulanan planların yerini hol etrafında kurgulanan planlar almıştır. İncelenen planlarda salon, yemek odası, misafir odası ve yatak odası gibi tanımlı mekanlar bulunurken aynı zamanda tanımsız ve çok işlevli odalar da bulunmaktadır. Betonarmenin kullanılması ile birlikte dönüşebilen mekanlar oluşturulmuştur. Hareketli yapı elemanları kullanılarak birleştirilebilen salon ve odalar ihtiyaca göre birleştirilip ayrılabilmektedir.

Altıparmak Caddesinde ön cephede yüzeyler kullanılan yeni yapım malzemelerinin izin verdiği ölçüde geniş pencere açıklıklarından oluşmaktadır. Kapalı çıkmalar yapısal olarak olmasa da biçimsel olarak cumbaya benzer şekilde caddeye yönelimlidir. Zemin kat üstünde bulunan tüm katlarda farklı doluluk boşluk oranları kullanılmıştır. Cephelerde modern dönemin yalın dilini yansıtan, yatayda ve düşeyde oluşturulan lineer etki hissedilmektedir. Arka cephelerinde yüzeyler, mekanın ihtiyaç duyduğu pencereler ve balkonlarla oluşturulmuş. Bitişik yapılaşma nizamı gereği yapının kamusaldan algılanan kısmı yalnızca ön cephedir. Bu sebeple ön cepheler önemlidir. Altıparmak Caddesinde balkon ve pencere önünde kullanılan korkuluk ve çiçeklik dışında entegre eleman bulunmamaktadır. Çekirge Caddesi'nde ise yapıların diğer cephelerine oranla ova manzarasına bakan cephelerinde daha fazla pencere kullanılmıştır. Bunun yanında tüm yüzeyleri tasarıma dahil edilmiştir.

Her iki aksta da plan kurgusu özelinde modern mimarlık döneminin özelliklerini yansıtan tanımlı odalar, dönüşebilen mekanlar, birincil mekanlardan ayrılan özel mekanlar, teras çatılar izlenmektedir. Altıparmak Caddesi'nde geleneksel konutta bulunan cumbaların farklı ölçek ve formda uygulandığı görülmüştür. Cephe yüzeyleri ve kullanılan malzemeler geleneksel konutla farklılıklar içermektedir. Altıparmak Caddesi'nde bir ve iki katlı cephe yüzeylerinden oluşan geleneksel konutun yerini çok katlı, geniş pencere açıklıkları bulunan yüzeyler almıştır. Geleneksel konutlar Çekirge Caddesi'nde olduğu gibi müstakil kullanıma aittir. Dolayısıyla cephenin yüzey alanını oluşturan yükseklikler Çekirge Caddesi'nde geleneksel konuta benzer şekilde iki katlı olarak oluşturulmuştur. Altıparmak Caddesi'nde geleneksel düzende sınırlar, sürekli bahçe duvarları ve cephe yüzeyleri ile oluşturulurken, modern anlayış çerçevesinde daha geçirgen, doğrusal ve yüksek cephe yüzeyleri oluşturulmuştur. Çekirge Caddesi'nde ise sınırlar, geleneksel konuta kıyasla daha az yükseklikte oluşturulan

bahçe duvarları ile sağlanarak konuta ait özel alanların kamusal alan ile iletişimini sağlamaktadır.

4.4. Sınırlar

Lefebvre'e göre, modern kent homojenliği savunur ve farklı kimliklerin bir araya gelmesini sağlar. Kentsel yaşam; özel ve kamusal alandaki ortak yaşam birlikteliğinden oluşmaktadır. Ancak aynı zamanda konut kullanıcılarının kendi özel alanlarını kamusal alandan ayırma/koruma eğilimleri ile ortaya çıkan sorun kentin fiziksel yapısını dönüştürmektedir. Fiziksel dönüşüm elemanı olan duvar ile oluşturulan katı sınırlar, mekanı tanımlamakta ve bu sınırlar kamusal alandan bir güç olarak algılanmaktadır [Lefebvre, 2014]. Lynch'e göre sınır, kentin fiziksel imgelerinden biridir. Sınırlar farklı bileşenlerden meydana gelmektedir. Bileşenlerin en önemlilerini bina ve bahçe duvarı oluşturmaktadır [Lynch, 2012].

Lynch'e göre sınır kullanıcı tarafından doğrudan yol olarak anlaşılmayan doğrusal bir unsurdur. İki farklı alanı birbirinden ayıran sınırların mesafeleri boyunca sürekliliği önemlidir ancak geçilemez olmak zorunda değildir [Lynch, 2012].

Kahveci ve Özsoy'a göre mekan sınırlarının geçirgenliği farklı unsurların bir araya gelmesiyle sağlanır. Peyzaj ve yapı elemanları bu unsurlardan sadece birkaçıdır. Mekanın karakteristiğine, tasarım yaklaşımına ve kullanım amacına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Konut yerleşim alanlarında, iç ve dış, kamusal ve özel ayrımı, sınırların oluşumunda belirleyici bir rol oynar. Bu nedenle, konutları çevreleyen sınırlar, demir çitlerden bahçe duvarlarına kadar çeşitli elemanlardan oluşabilmektedir.

Balamir ve Asatekin'e göre geleneksel konut dokusunun önemli bir özelliği, bahçe duvarlarıyla bütünleşmiş evlerin kamusal alandan bitişik nizam olarak algılanmasıdır. Konut ve kenti birbirine bağlayan bir geçiş/sınır düzlemi, bahçe ve konut duvarlarından oluşan sürekli duvar ile oluşturulmuştur. Bir "çeper duvarı" olarak adlandırılan bu kentsel öge, kullanılan malzeme ve coğrafya değişmiş olsa da, dokuyu ve kentsel mekanı oluşturmada aynı rolü üstlendiği belirtilmektedir [Balamir ve Asatekin, 1991].

Geleneksel konutta çeper duvarı olarak adlandırılan kentsel öge, konut kullanımına ait özel alanların kamusal alandan ayrılma eğilimleri gereği varlığını

sürdürmektedir. Ancak modern dönem ile birlikte yaşanan dönüşümlerden farklı ölçeklerde etkilenmiştir. Tablo 4.17'de çeper duvarını oluşturan ve sınır elemanı olan bahçe duvarı ve bahçenin kullanım durumu incelenecektir.

Tablo 4.17: Bahçe Duvarı ve Bahçe Kullanımı.

		Ön Bahçe	Arka Bahçe	Arka Bahçe Yapıdan Ulaşım	Yükseltilmiş Bahçe	Doğal Eğimin Korunduğu Bahçe
ALTIPARMAK	No.1					
	No.2		✓			
	No.3		✓			
	No.4		✓	✓		
	No.5		✓	✓		
	No.6		✓	✓		
	No.7		✓			
ÇEKİRGE	No.8	✓	✓	✓		✓
	No.9	✓	✓	✓		✓
	No.10	✓	✓	✓		✓
	No.11	✓	✓	✓	✓	
	No.12	✓	✓	✓	✓	

Altıparmak Caddesinde incelenen örneklerden No.1 dışında hepsinde arka bahçe bulunmaktadır. No.2, No.3 ve No.7'de bahçeye yapıdan giriş bulunmamaktadır. Yapıdan girişi bulunmayan bahçeler erişilebilirlik özelliğini yitirmiş durumdadır. Altıparmak Caddesinde geleneksel konutta bulunan bahçeler tamamen terk edilmiş dolayısıyla bahçe duvarı bir sınır elemanı olarak kullanılmamaktır.

Çekirge Caddesinde ise No.8, No.9 ve No.10'da bahçe oluşturulurken doğal eğim korunmuş, yapılar daha yüksek kotta yoldan çekilerek konumlandırılmıştır. No.11 ve No.12'de ise mülkiyet sınırından itibaren yapılan kapalı garaj üzerinde oluşturulan bahçelerde bahçe duvarı yerine daha geçirgen olan korkuluk kullanılmıştır.

Altıparmak Caddesi'nde bulunan konut cepheleri kamusal ve özel alanları birbirinde ayıran geçirimsiz sınırlardan oluşmaktadır. Altıparmak Caddesinde bulunan geleneksel avlulu konut sisteminin oluşturduğu çeper duvarı yerini yatayda ve düşeyde doğrusal bir düzleme bırakmıştır. Çeper duvarının organik yapısı ve onu oluşturan

elemanlar değişmiş olsa da sürekli olma durumu Altıparmak Caddesi özelinde devam etmektedir. Yol genişletme çalışmalarının devam ettiği dönemde caddede bulunan yapıların en fazla iki kattan oluşması, caddenin güneyinde bulunan Hisar bölgesini, insan ölçeğinde algılanabilir kılmaktadır. Ancak yapı yüksekliklerinin yol genişliklerine kıyasla daha yüksek oranda artması sınır elemanlarına farklı bir işlev daha yükleyerek, kentin aks üzerinden algılanış biçimini değiştirmiştir.

Çekirge Caddesi ve Altıparmak Caddesi arasında mekan sınırları ve geçirgenlik özellikleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, tasarım tercihleri, kullanılan elemanlar ve mekanın karakteristik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Çekirge Caddesi'nde yapılar yol kotundan farklı bir kotta yerleştirilerek manzara yönelimi sağlanırken, bahçelerin geçirgenliği artırılmış ve iletişime açık bir ortam oluşturulmuştur. Bahçeler, geleneksel konuttan farklı olarak geçirgenlik özelliği kazanmış, bahçe duvarının yükseklikleri azalmış, bitki ve ağaç gibi peyzaj elemanları kullanıma dahil edilmiştir.

Lynch'e göre bina ve bahçe duvarı sınırı oluşturan en önemli bileşenlerdir. [Lynch, 2012]. Altıparmak Caddesi'nde geleneksel düzende sınırlar, sürekli bahçe duvarları ve cephe yüzeyleri ile oluşturulmuştur. Yol çalışmaları sebebiyle değişime zorlanan çeper duvarları, modern mimarlık anlayışı ile birlikte dönüşüme uğrayarak yerini yalnızca cephe yüzeyinden oluşan sınırlara bırakmıştır. Ancak Lefebre'ye göre fiziksel dönüşüm elemanı olan duvar ile oluşturulan katı sınırlar, incelenen örneklerde kullanılan pencere ve kapı boşluklarının oranının artırılması ile geçirgen hale gelerek katı olma özelliğini yitirmiştir. Çekirge Caddesi'nde ise sınırlar, geleneksel konuta kıyasla daha az yükseklikte oluşturulan bahçe duvarları ile sağlanmıştır. Bu durum konuta ait özel alanların kamusal alan ile iletişimine olanak sağlamaktadır.

5. SONUÇ

Savaş sonrası dönemde dünya genelinde küresel bir değişim süreci başlamıştır. Türkiye savaşın tarafı olmamasına rağmen hazırlanan ekonomik yardım paketlerinden yararlanmış, uluslararası alanda gelişen olaylardan etkilenmiştir. Bu durum Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal politika alanlarını etkilemiştir. Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte çok partili sisteme geçiş yapılmıştır. 1960 darbesiyle Demokrat Parti dönemi sonlandırılmıştır. 1960 sonrasında Türkiye'de askerlerin siyasete sık sık doğrudan müdahale etmesi, önemli bir belirleyici özellik olarak ortaya çıkmaktadır.

Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin yardım paketlerinden yaralanması özellikle tarım alanında makineleşme sebebiyle kent merkezlerinin nüfus artışına sebep olmuştur. Ayrıca o dönemde cadde ve sokakların araç kullanımına uygun hale getirilmesi imar uygulamalarının başlıca hedefi olduğu görülmektedir. İstanbul özelinde başlayan imar hareketleri, aynı ölçek ve hızda olmasa da diğer kentlerin dönüşmesine öncülük etmektedir.

1961 Anayasası ve 1960 Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla birlikte ülkede var olan altyapı, kentleşme ve barınma gibi sorunlardan söz edilmeye başlanmıştır. Yaşanmış olan tüm değişim ve sorunlar farklı alanlarda olduğu gibi kent, kentleşme ve mimarlık gibi disiplinlere de yansımıştır.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkiye'de modernleşme hareketlerinin bir çok alanda olduğu gibi kentleşme üzerindeki etkileri de hissedilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde bölgesel olarak hazırlanan planlar yerini kent genelini kapsayan planlamalarla yeni bir anlayışa bırakmıştır. Türkiye'nin birçok kentinde olduğu gibi Bursa özelinde de kentleşme çalışmaları hız kazanmıştır. Bu dönemde Bursa'da sınırlar, akslar ve konut alanları bütünüyle olmasada kısmen öncesinde yapılmış olan kent planları ve kentin odak noktaları referans alınarak oluşturulmuştur. Lörcher Planı'na göre düzenlenen Bursa'nın merkezi bir arteri olarak gelişmiş olan Atatürk Caddesi'nde önemli dönemin modern mimarlık anlayışı çerçevesinde tasarlanan kamu ve kültür yapıları yer almaktadır. Atatürk Caddesi'nin oluşumuyla birlikte, Bursa'da ticaret ve yönetim merkezi arasında bir bağlantı kurulmuştur.

Altıparmak caddesi 1950 yılında, kent plan kararları doğrultusunda yolun genişletilmesi kararı ile birlikte geleneksel konutların yıkılarak yerine zemin katlarında ticaret fonksiyonlarının bulunduğu apartmanlarla çevrelenmiştir. Kat

mülkiyeti kanunu öncesinde Bozdoğan tarafından "kira evleri" olarak tanımlanan çok katlı yapılar bulunurken, sonrasında yap-sat modelinin gelişmesiyle hız kazanan apartman üretimi Bursa'da ilk olarak Altıparmak Caddesi üzerinde görülmektedir.

Geleneksel konutların var olduğu dönemde bahçe duvarlarının oluşturduğu aks sınırlarını 1950 sonrasında yalnızca bina cepheleri belirlemektedir. Avlular yerini kullanıma dahil edilmeyen arka bahçelere bırakmıştır.

1950 sonrası dönemde modern mimarlık anlayışı çerçevesinde Altıparmak caddesinde incelenen tüm yapılarda serbest kullanımlı açık kat planları ve teras çatı uygulanmıştır. Yapıların yalnızca yol cepheleri önemlidir. Zemin kat üzerinde taşıyıcılardan bağımsız çıkmalar görülmektedir. Pencerelerin cephede kapladığı alan artmıştır. Arka cephede ise oldukça sade ve ihtiyacı karşılayacak açıklıklar mevcuttur.

Çekirge, 1950 öncesi kent merkezi dışında kalan ve kent merkezi ile tek bağlantı yolu bulunan bir semttir. Şehrin batısında bulunmaktadır. Çelik Palas Otelin yapılması, kaplıca turizminin artması sebebiyle Çekirge semti önem kazanmıştır. Daha önce Bursa kentinde yapılmış olan planlarda Çekirge Caddesi etrafı konut alanı olarak önerilmiştir. Belirtilen dönemden önce Çekirge Caddesinde henüz yapılaşma başlamamıştır. Çekirge Caddesinden farklı olarak Altıparmak Caddesinde bu dönemde yapılan yapılar için eski yapıların yıkılması gerekmemiştir.

Çekirge Caddesinin konut alanı olarak seçilmesinin başlıca nedenleri arasında prestij mekanı olması, ova manzarasının bulunması gelmektedir. Bu alanda da imar planları gereği çok katlı bloklar yapılabilmesine rağmen müstakil konutların yapılması için tercih edilmiştir. Konut, barınma ihtiyacı karşılamakla beraber kullanıcıların sosyo-ekonomik statünün bir göstergesi olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle Çekirge Caddesi'nin hazırlanmış olan kent planlarında turizm ve sayfiye alanı olarak önerilmesi ve kentin odak noktalarından biri olan Çelik Palas Otel'in varlığı bu alanın gelir grubu yüksek kesim tarafından tercih edildiği düşünülmektedir.

Belirlenen dönemde incelenen yapılarda plan kurgusu, cephe ve kütle kararları bağlamında dönemin modern mimarlık anlayışının özellikleri görülmektedir. Ancak yapıların bulunduğu aksla ilişkisi bağlamında farklılıklar söz konusudur. Sınırlar; Altıparmak Caddesinde mevcut geleneksel konut dokusunun sınır biçimlenişine benzer şekilde sürekliliğini ve geçirgen olmama özelliğini korumaktadır. Ancak sınır elemanları değişmiştir. Bahçe duvarının yerini yüksek yapı duvarları almıştır. Çekirge Caddesi'nde bulunan konutlarda ise sınırlar bahçe duvarları ile belirlenmiştir. Özel

kullanıma ait olan bahçeler iletişimi engellemeyecek ancak sınırları temsil eden bahçe duvarları ile çevrelenmiştir.

Sonuç olarak, Bursa'nın kentleşme süreci, mimarlık ve planlama disiplinleri dönemin “modern” olarak nitelendirdiği anlayışın etkilerini taşımaktadır. Yapılan çalışmada 1950-70 yılları arasında birbirinin devamı niteliğinde bulunan Çekirge ve Altıparmak aksı üzerinde farklı konut üretim modellerinin uygulandığı tespit edilmiştir. Plan kurgusu bağlamında benzerlik gösteren yapılar, kamusal alanlarla ve kentlerle kurduğu ilişki bağlamında farklılık göstermektedir.

KAYNAKLAR

Akozan, F., Femir, H., (1950), "Bursa'da Bay Selim Süter Evi", Arkitekt Dergisi, 1950 (219-220), 45-50.

Altaban, Ö., (1999), "Bursa Büyükşehir'de Kentleşmenin Bir Bilançosu", "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bursa ve Yöresi", 11. Yapı Yaşam Kongresi, TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi Yayınları, 169-192.

Aslanoğlu, İ., (2010), "1930'lar: Türk Mimarisinde Erken Modernizm, Cumhuriyet'in Mekanları Zamanları İnsanları", 1. Baskı, Dipnot Yayınları.

Avcıoğlu, D., (1968), "Türkiye'nin Düzeni: Dün-Bugün-Yarın", 1.Baskı, Bilgi Yayınevi.

Balamir, A., Asatekin, G., (1991), "Ulusal Kimlik Sorusu Üzerine Karşıt Düşünceler ve Konut Mimarisi", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 11(1-2), 73-87.

Batkan, Ö., (1996), "Bursa Kentsel Gelişim ve Planlama Süreci", içinde "Bir Masaldı Bursa", 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları.

Batuman, B., (2013), "70'ler: Siyasetin Odağındaki Kent, Kentin Odağındaki Siyaset", Toplum ve Bilim Dergisi, 2013 (127), 68-87.

Batur, A., (1998), "1925-50 Döneminde Türkiye Mimarlığı", içinde "75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık", 1. Baskı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Batur, A., (2005), "A Concise History: Architecture", in "Turkey During The 20th Century", 1. ed, Chamber of Architects of Turkey.

Baudrillard, J., (2003), "Modernite", Encyclopaedia Universalis.

Baytop, F., (1966), "XII - Genel Kurul İzlenimleri", Mimarlık Dergisi, sayı 4 (30).

Berber Babalık, B., (2019), "Demokrat Parti Dönemi Türkiye'nin Turizm Politikası (1950-1960)", Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2019 (95), 358-371.

Bilgin, İ., (1996), "Anadolu'da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme", Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Birol, S., (2012), "1961 Anayasasında İfade Özgürlüğü", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2012 (43), 39-54.

Bozdoğan, S., (1998), "Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik", 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Bozdoğan, S., (2002), “Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür”, 1. Baskı, Metis Yayınları.

Breuer, M., (1928), “Metallmöbel Und Moderne Raumlichkeit”, Das Neue Frankfurt.

Buğra, A., (1995), “Devlet ve İş adamları”, 2. Baskı, İletişim Yayınları.

Burdef, (2000), “Bursa’nın Kentsel Gelişimi, Bursa Defteri”, Bursa Kültür ve Sanat Yayınları, 2000 (5), 16-20.

Bursa Eski Eserler Sevenler Derneği Fotoğraf Arşivi, (2022), Eski Bursa Fotoğrafları.

Cengizkan, A., (2002), “Modernin Saati”, 2. Baskı, Arkadaş Yayınevi.

Çalışkan, V., Akbulak, C., (2010), “Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkiler: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekondular”, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 3 (19), 115-122.

Dostoğlu, N., Oral, E. Ö., (1999), “Bir Osmanlı Kenti Bursa’nın Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Fiziksel Değişim Süreci”, içinde “Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı: Uluslarüstü Bir Miras”, İstanbul, Yem Yayınları.

Dostoğlu, N., Vural, T., (2001), “The Role Of Western Planners in The Transformation Of Bursa From A Traditional Ottoman City To A Metropolitan Center Of Turkish Republic”, in “Traditional Environments İn A New Millennium, Defining Principles And Professional Practice”, Istanbul Technical University.

Ekinci, O., (2005), “Hilton’un İmar Öyküsü”, Cumhuriyet Gazetesi, 2005 (9-1), 15.

Eldem, S., H., (1952), “Turistik Oteli”, Arkitekt Dergisi, 1952 (243-244), 56-63.

Eldem, S., H., (1973), “Elli Yıllık Cumhuriyet Mimarlığı”, Mimarlık Dergisi, 1973 (11-12), 5-11.

Eldem, S., H.; Onat, E., (1949), “İstanbul Adalet Binası Proje Müsabakası”, Arkitekt Dergisi, 1949 (211-212-213-214), 179-194.

Erol, N., (1953), “İstanbul Belediye Binası Proje Müsabakası”, Arkitekt Dergisi, 1953 (159-160), 71-88..

Eşiyok, B. A., (2009), “Sanayi Planlarından 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı’na: Bir Dönüşümün Kısa Bir Öyküsü”, Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 4 (11), 86-131.

Geray, C., (1966), “Köy Yerleşmeleri ve Toplum Kalkınması”, Mimarlık Dergisi, 37, 74-79.

Giedion, S., Geiser, R., (1929), “Befreites Wohnen: 85 Bilder”, Lars Müller Publishers.

Gilberd, F., (1953), “Modern Mimaride İfade”, Arkitekt, 1953 (255-58), 53-61.

Gül, M. (Ed.), (2015), “Menderes Dönemi İstanbul’unda İmar Hareketleri ve Arka Planı, Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.

Güleç, C., Akgün, M., (2006), “Biçen Villasında, Boysan İmzası”, Konforum Dergisi, 2006 (2), 16-17.

Heynen, H., (1999), Mimarlık ve Modernite: Bir Eleştiri, 1.Baskı, Versus Kitap.

Hitchcock, H. R., Johnson, P., (1960), “The International Style”, W.W. Norton Company.

Kahveci, Ö. E., Özsoy, A., (2006), “(Non)Borders Of Urban Residential Environment, Residential Environments And People”, Enhr International Housing Conference, Slovenya.

Kanca, O., (2012), “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 9 (19), 47-63.

Karahan, E., (2008), “Konut Kariyerini Etkileyen Faktörler ve Konut Talebini Açıklamaya Yönelik Kavramsal Bir Model”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Kaprol, T., (2000), “Bursa’da 1930-1950 Yıllarında İnşa Edilmiş Konutların Cephe Özelliklerinin Değerlendirilmesinde Tipolojik Bir Yöntem Denemesi”, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Kasapsaraçoğlu, M., (2021), “Amerikan Belgelerinde Türkiye’nin İç Politikası: Ecevit ve Demirel Hükümetleri Dönemi (1974-1980)”, Akademik Bakış, 14 (29), 21-42.

Kaya, Y., (2008), “Geç Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi ve Bursa”, Bursa Defteri, Bursa Kültür ve Sanat Yayınları.

Kaygalak, S., (2008), “Kapitalizmin Taşrası, 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Bursa’da Toplumsal Süreçler ve Mekansal Değişim”, İletişim Yayınları.

Keleş, R., (1993), “Kentleşme Politikası”, 2. Baskı, İmge Kitabevi.

Keleş, R., (2019), “100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu”, 5. Baskı, Cem Yayınevi.

Kepenek, Y., Yentürk, N., (1983), “Türkiye Ekonomisi”, ODTÜ Yayınları.

Kırayoğlu, K., (2004), “Bursa’da Planlama Dönemleri”, Bursa’da Yaşam, Olay Gazetesi, 2004 (10), 130-146.

Kortan, E., (1971), “Türkiye’de Mimarlık Hareketleri ve Eleştirisi (1950-1960)”. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Köprülü Bağbancı, Ö., (2008), "Kentsel Planlamanın Mimariye Etkilerinin Bursa Hanlar Bölgesi'nde İncelenmesi, İçinde Bursa Şehrinin Gelişmesi ve Kentsel Planlama Kültürü",1. Baskı, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Kuter, M., (2017), "Türkiye'nin İlki: Bursa Organize Sanayi Bölgesi Bir Sanayi Devrimi", 1. Baskı, Kuter Yayıncılık.

Lefebvre, H., (2014), "Mekanın Üretimi", 1. Baskı, Sel Yayıncılık.

Lynch, K., (2012), "Kent İmgesi", 5. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mimarlar Odası, (1974), "Konut Sorunu ve Konut Politikaları Üzerine", 1974 (4), 5-9.

Neziroğlu, İ., Yılmaz, T., (2014), "Başkanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları", TBMM Basımevi.

Odabaşı, M., (2021), "Toplu Konut Üretiminde Bütünleşik Bina Tasarımı Yönetimi: Bursa Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.

Osmay, S., (1998), "1923'ten Bugüne Kent Merkezlerinin Dönüşümü", içinde "75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık", 1. Baskı, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Öztürk, D., (2010), "İstanbul Hilton Oteli'nin 55. Yılı", Arkitera Dergisi.

Piccinato, L., (1959), "Nazım Plan Talimatnamesi", Bursa'da Yaşam, 2004 (10), 122-163.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1939), "Bursa Hava Fotoğrafları", Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1954), "Sarıoğlu Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje", Bursa

Osmangazi Belediye Arşivi, (1957), "Bay M. Ali Büyükçakmak Projesi Ruhsat Eki Mimari Proje", Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1959), "Selim Sayılgan Evi Ruhsat Eki Mimari Proje", Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1963), "Hüsniye Gürel Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje", Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1964), İhsan İlhan Evi Ruhsat Eki Mimari Proje, Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1966), "İsmail Solakoğlu Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje", Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1968), “Oya Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje”, Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1969a), “Bay Enver Ekşi Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje”, Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1969b), “Yazıcıoğlu Evi Ruhsat Eki Mimari Proje”, Bursa.

Osmangazi Belediye Arşivi, (1957), “Sarıoğlu Apartmanı Ruhsat Eki Mimari Proje”, Bursa

ResGaz 1, (1948), 5218 Sayılı Ankara Belediyesine, Arsa ve Arazisinden Belli Bir Kısmını Mesken Yapacaklara 2490 Sayılı Kanun Hükümlerine Bağlı Olmaksızın ve Muayyen Şartlarla Tahsis ve Temlik Yetkisi Verilmesi Hakkında Kanun, 22 Haziran 1948 tarih 6938 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 2, (1948), 5228 Sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanunu, 06 Temmuz 1948 tarih 6950 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 3, (1949), 5431 Sayılı Ruhsatsız Yapıların Yıktırılmasına ve 2290 Sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 11 Haziran 1949 tarih 7230 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 4, (1953), 6188 Sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılan Binalar Hakkında Kanun, 29 Temmuz 1953 tarih 8470 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 5, (1960), 91 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun, 5 Ekim 1960 tarih 10621 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 6, 1962, (1962), Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Planı, 3 Aralık 1962 tarih 11272 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 7, 1967, (1967), Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl (1968-1972), 21 Ağustos 1967 tarih 12679 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 8, 1972, (1972), Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl (1973-1977), 27 Kasım 1972 tarih 14374 sayılı Resmi Gazete.

Soysal, M., (1969), “Dinamik Anayasa Anlayışı”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Şahin, H., (2012), “Türkiye Ekonomisi”, 12. Baskı, Ezgi Kitabevi.

Şanlısoy, S., Çetin, M., (2016), “Türkiye Ekonomisinde Hükümetlerin Ekonomik Performanslarının TOPSIS Yöntemi ile Ölçülmesi”, Sosyoekonomi Dergisi, 24 (28), 65-84.

Şenyapılı, T., (1985), “Ankara Kentinde Gecekondu Gelişimi (1923-1960)”, 1. Baskı, Kent Koop. Yayınları.

Tanyeli, U., (1998), “1950’lerden Bu Yana Mimari Paradigmaların Değişimi ve Reel Mimarlık”, içinde “75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık”, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Tekeli, İ., (1986), “1951-1960 Yıllarında Kent Araştırmaları”, içinde Türkiye’de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, Türk Sosyal Bilimler Derneği.

Tekeli, İ., (1999), “Bursa’nın Tarihinde Üç Ayrı Dönüşüm Dönemi”, içinde “Osmanlı Devletinin Kuruluşunun 700.Yıldönümünde Bursa ve Yöresi : Uluslararası XI. Yapı Ve Yaşam’99”, TMMOB Bursa Şubesi.

Tekeli, İ., (2007), “Türkiye’de Mimarlığın Gelişiminin Toplumsal Bağlamı, Modern Türk Mimarlığı”, sayı 15-36, TMMOB Mimarlar Odası.

Tekeli, İ., (2010), “Konut Sorununu Konut Sunum Biçimleriyle Düşünmek”, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ., (2012), “Türkiye’de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü (1923-1980)”, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ., (2013), “İstanbul’un Planlanmasının ve Gelişmesinin Öyküsü”, 1. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tümer, Ö., (2006), “Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa’daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.

Tümertekin, E., (1973), “Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.

Vanlı, Ş., (2006), “Mimariden Konuşmak: Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı: Eleştirel Bakış”, 1. Baskı, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı.

Vural, T., (2007), “Tarihsel Süreklilik İçinde Bursa Kapalı Çarşı ve Hanlar Bölgesi, İçinde Bursa’nın Kentsel ve Mimari Gelişimi”, 1. Baskı, Osmangazi Belediyesi.

Vural, T., (2008), “Bursa’nın Kentsel Gelişimi ve Piccinato Planı, İçinde Bursa Şehrinin Gelişmesi Ve Kentsel Planlama Kültürü”, 1. Baskı, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Yalkı, T., (2008), “Bursa’da Kent Planlama Kültürü Değerlendirme”, içinde “Bursa Şehrinin Gelişmesi Ve Kentsel Planlama Kültürü”, 1. Baskı, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Web 1, (2022), https://mimarobot.Com/, (Erişim Tarihi: 07/02/2022).

Web 2, (2022), https://meps.bursa.bel.tr/projeler/sehircilik-tarihi/, (Erişim Tarihi: 07/04/2022).

Web 3, (2022), https://archiwebture.citedelarchitecture.fr/, (Erişim Tarihi: 22/06/2022).

Web 4, (2022), https://archives.saltresearch.org/, (Erişim Tarihi: 03/02/2022).

Web 5, (2022), https://acikerisim.tbmm.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 05/06/2022).

Web 6, (2023), Https://Archive.Org/, (Erişim Tarihi: 08/03/2023).

ÖZGEÇMİŞ

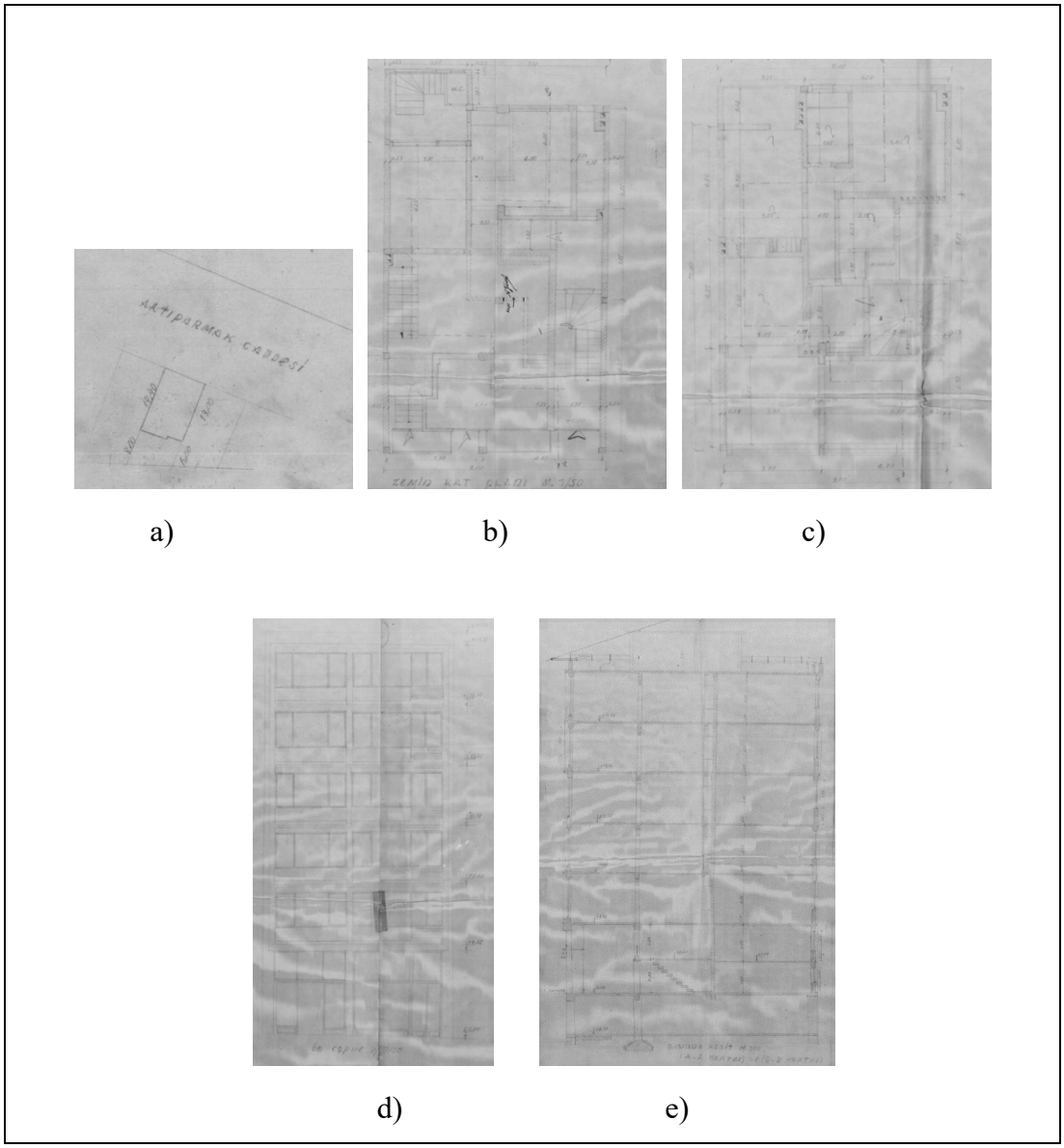
Gülşah YAĞIZ 2010 yılında başladığı Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden 2015 mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra 2015-2016 yılları arasında İstanbul'da özel sektörde çalışmıştır. 2016 yılından itibaren Bursa'da kamu sektöründe teknik personel olarak çalışmaya devam etmektedir.

EKLER

Ek A: Tez Çalışması Kapsamında Yapılan Yayınlar

Yağız G., Yavuz E., (2022), Bursa'da 1950-70 Aralığında Konut-Kent İlişkisi: Çekirge-Altıparmak Aksı Örneği, I. Uluslararası Konya Sanat ve Mimarlık Sempozyumu

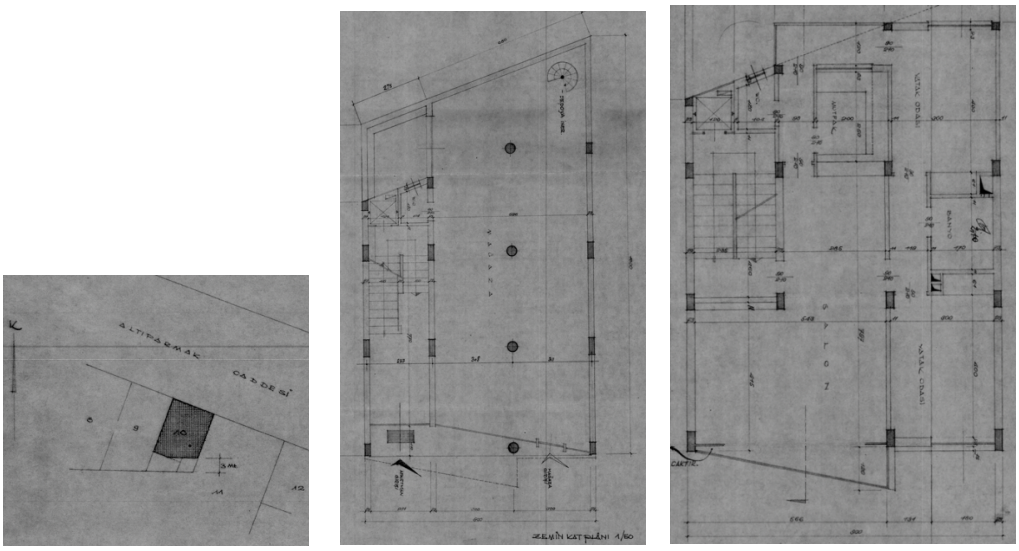
Ek B: Tez Çalışması Kapsamında Yararlanılan Projeler

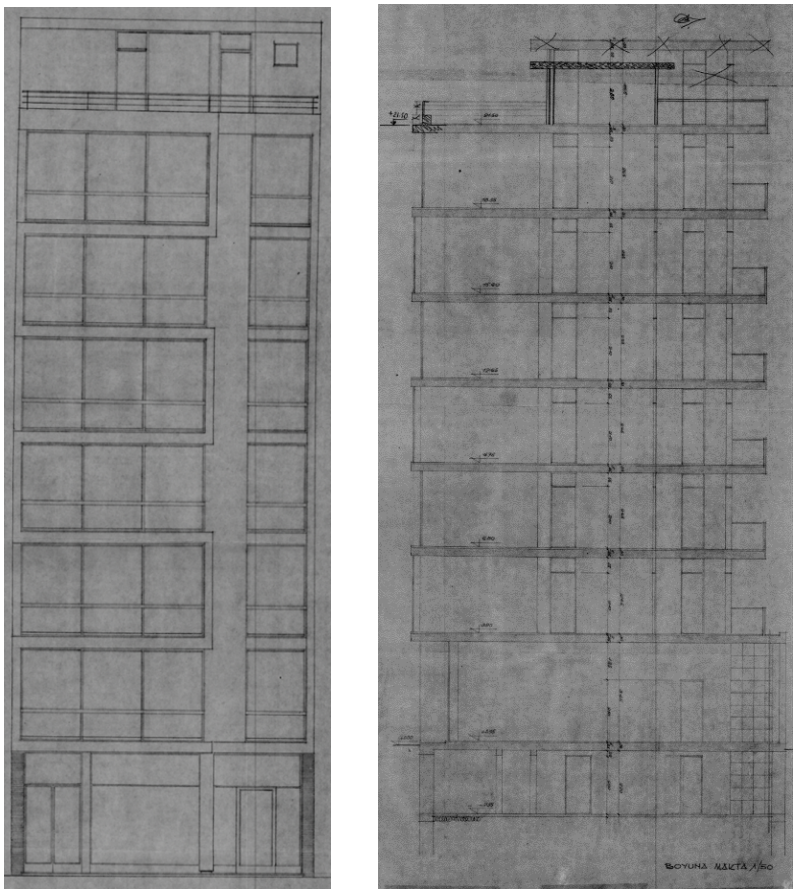
a) b) c)

d) e)

Şekil B1.1: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

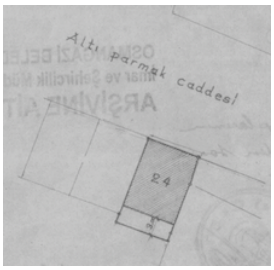

a) b) c)

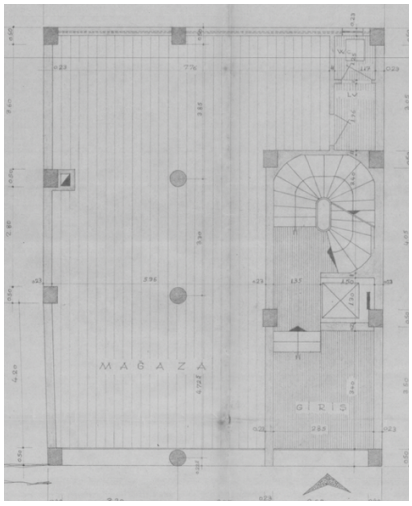

d) e)

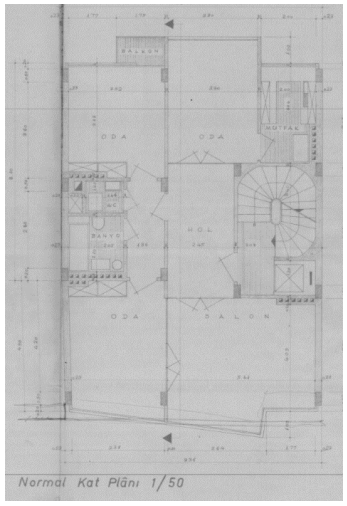
Şekil B1.2: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

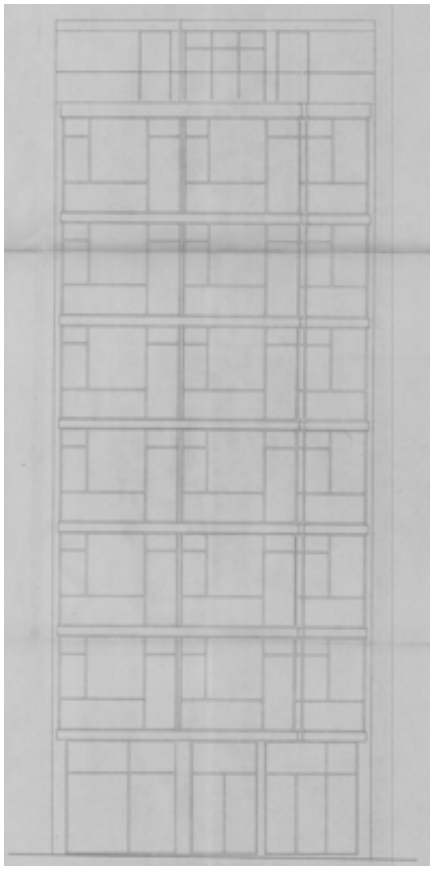
a)

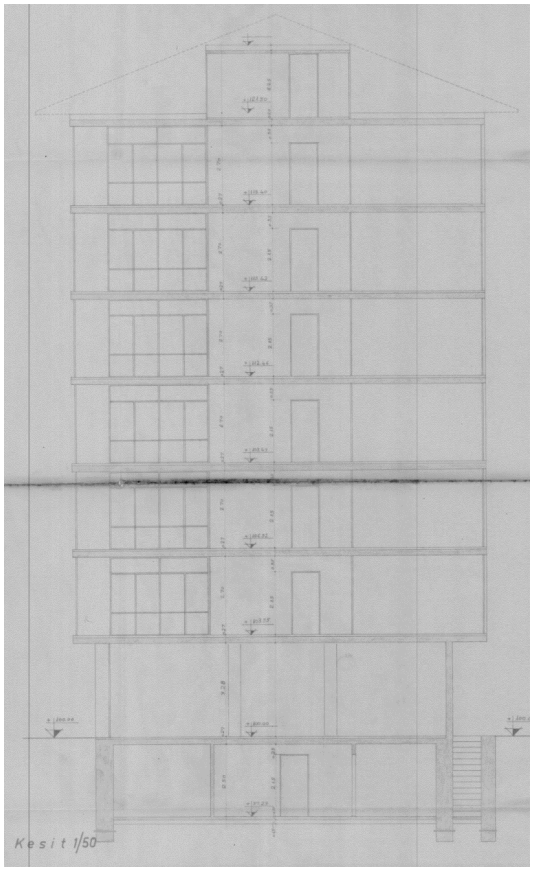
b)

c)

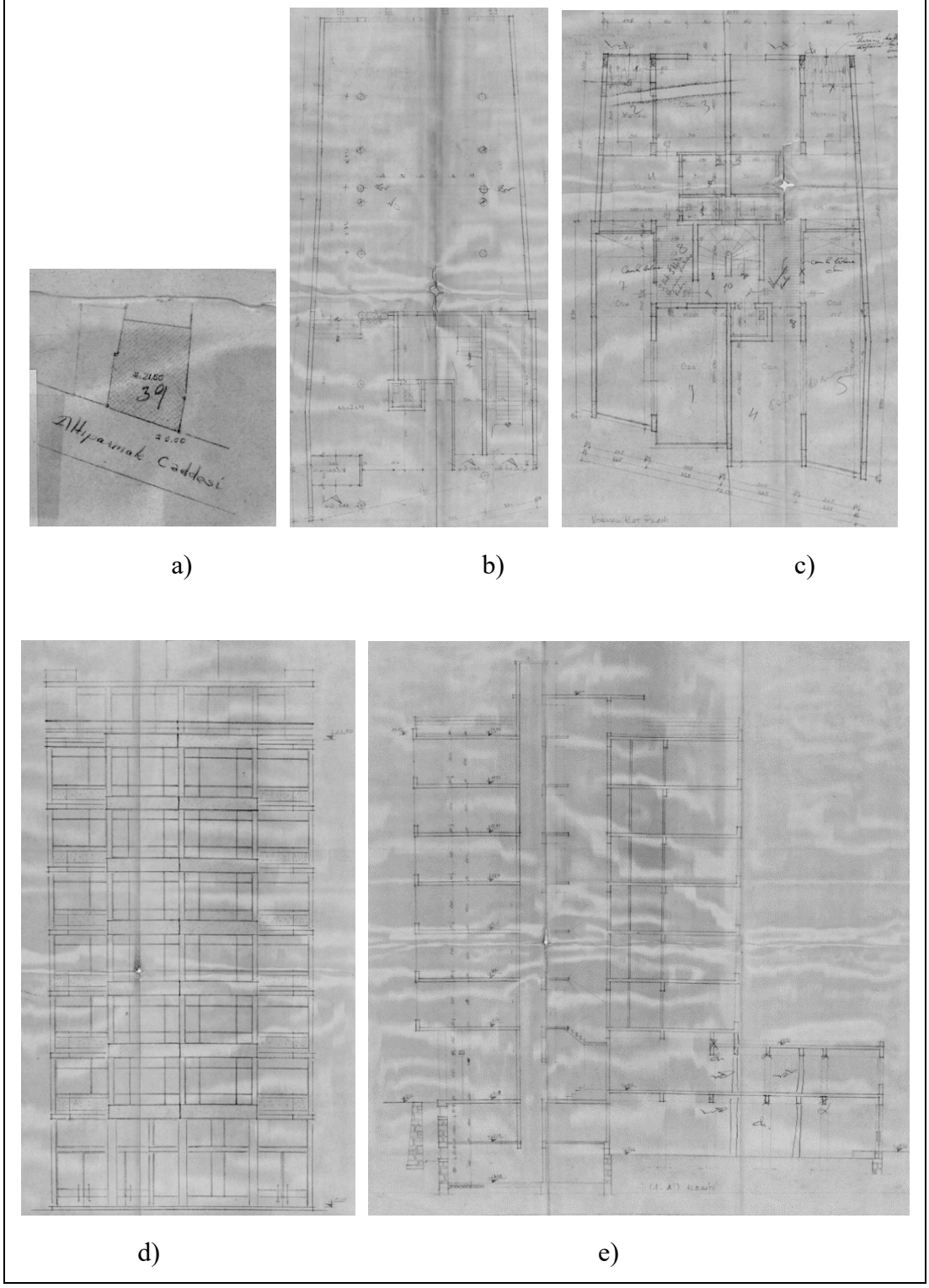

d)

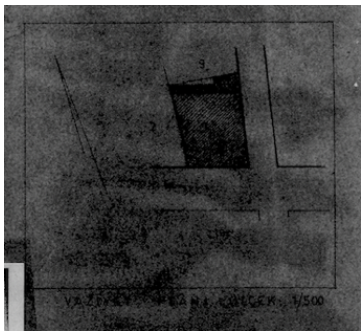

e)

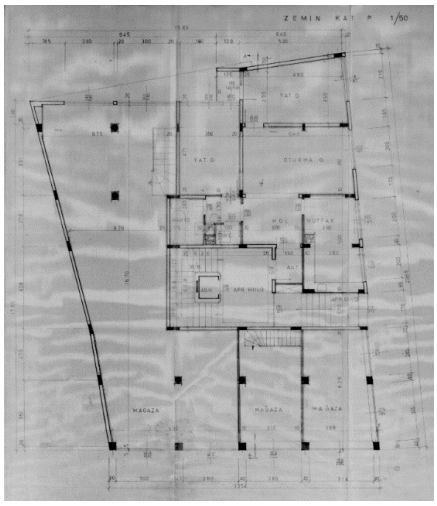
Şekil B1.3: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

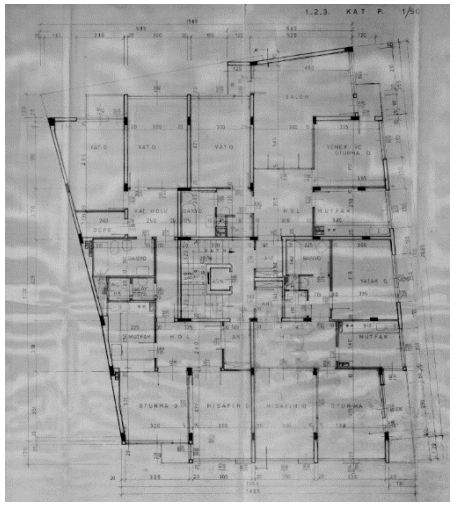
Şekil B1.4: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

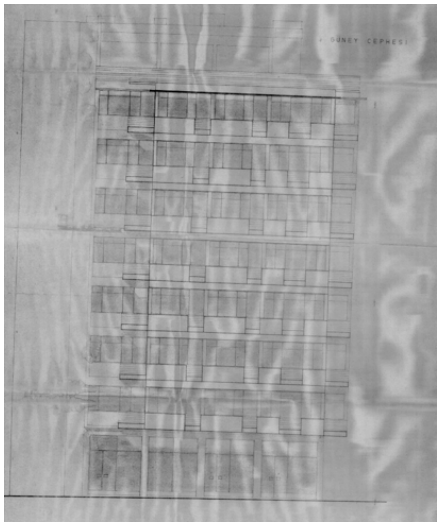
a)

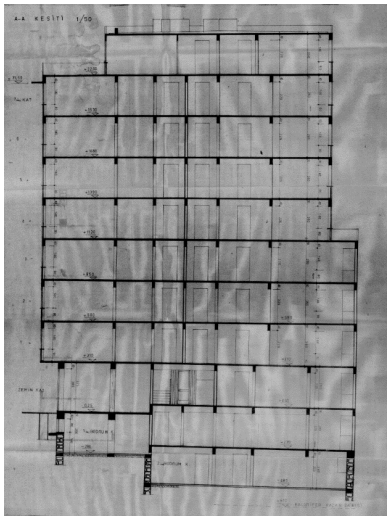
b)

c)

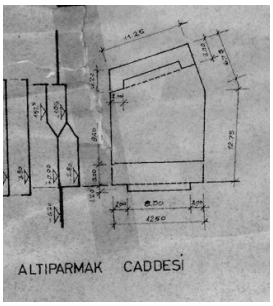

d)

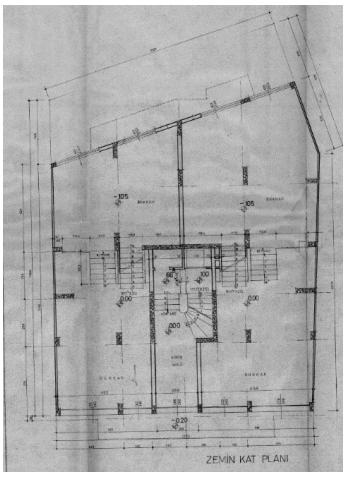

e)

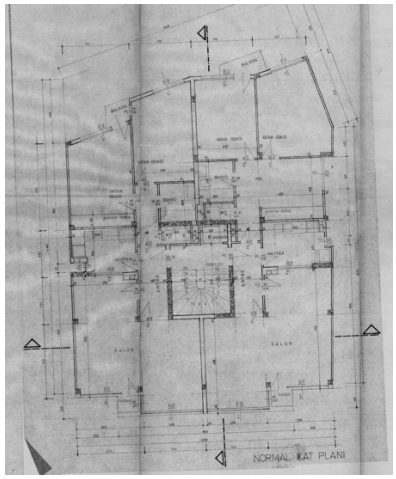
Şekil B1.5: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

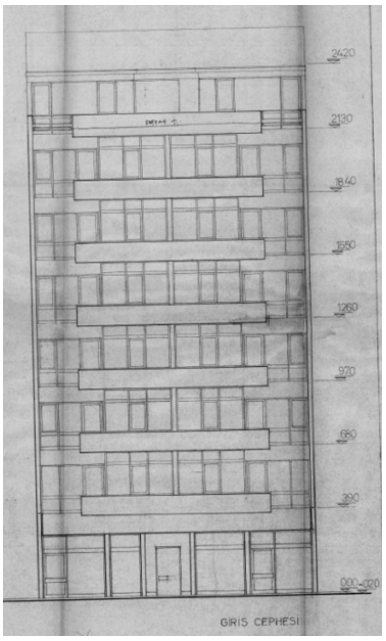
a)

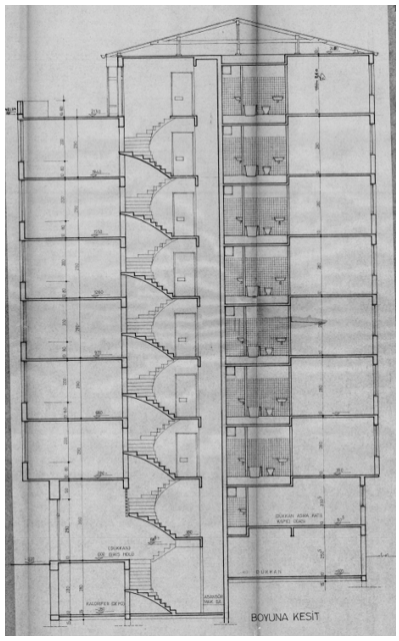
b)

c)

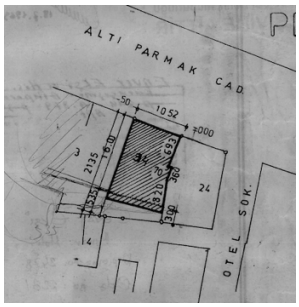

d)

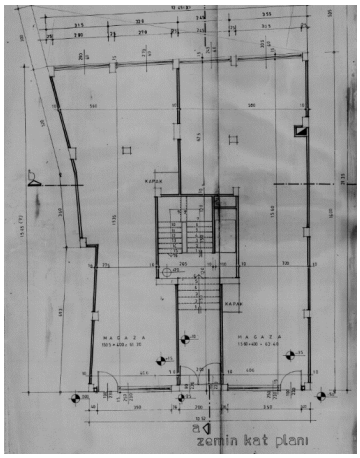

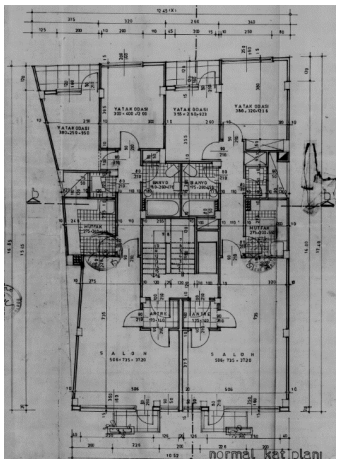
e)

Şekil B1.6: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

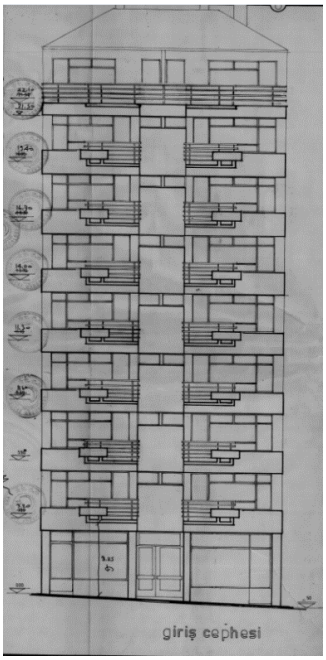

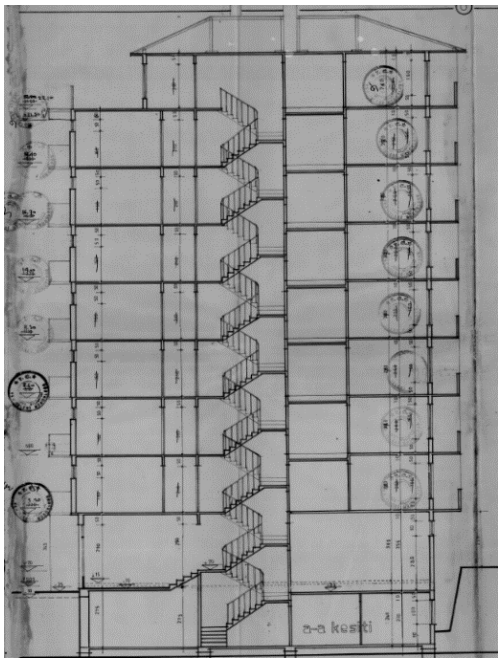
a)

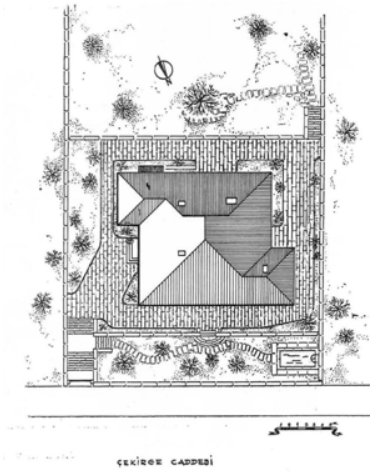
b) c)

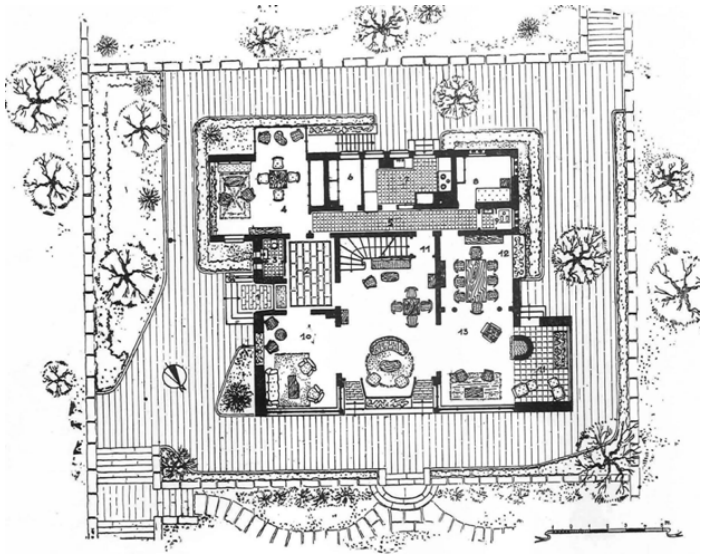

d) e)

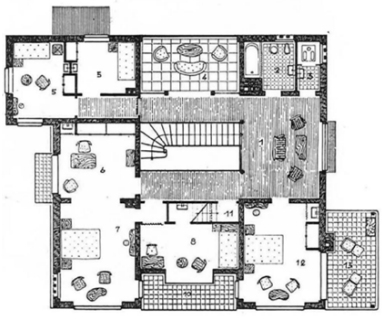
Şekil B1.7: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

a)

b)

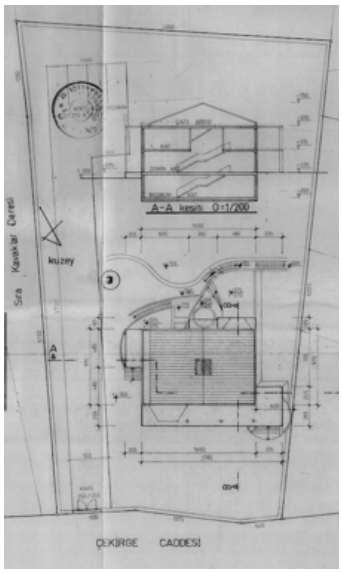

c)

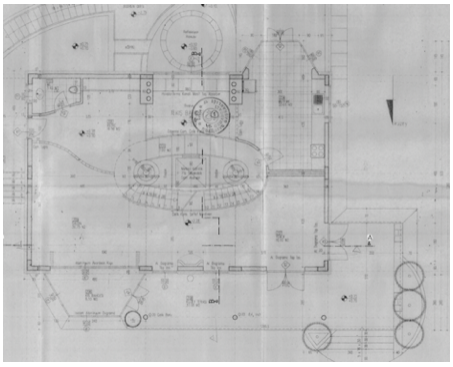

d)

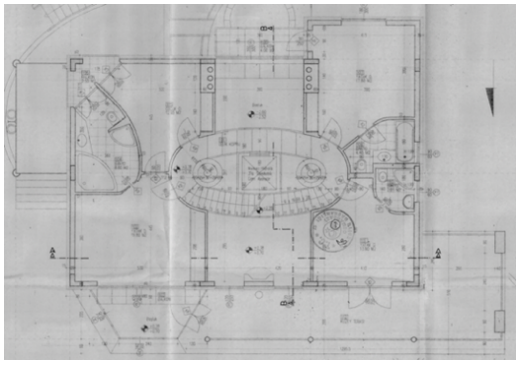
Şekil B1.8: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Kesit.

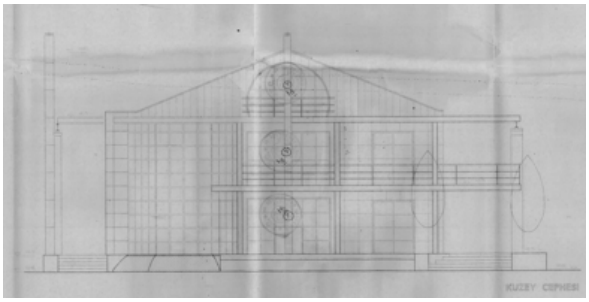
a)

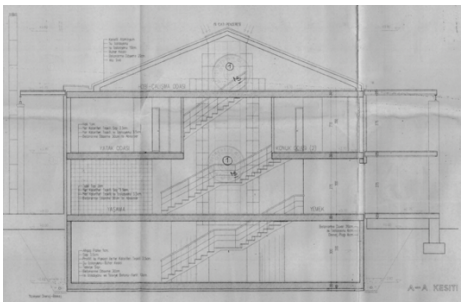
b)

c)

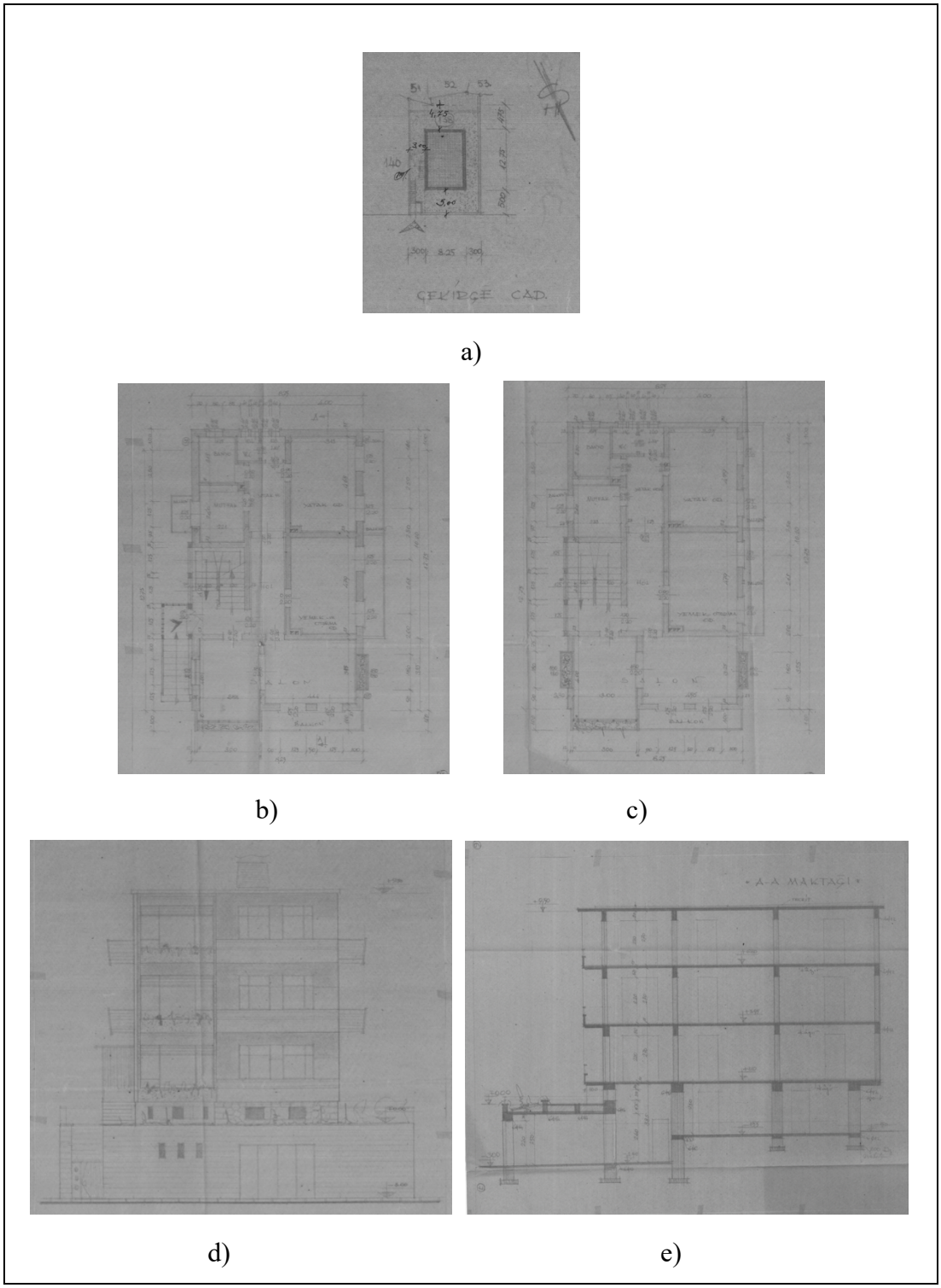

d)

e)

Şekil B1.9: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

a)

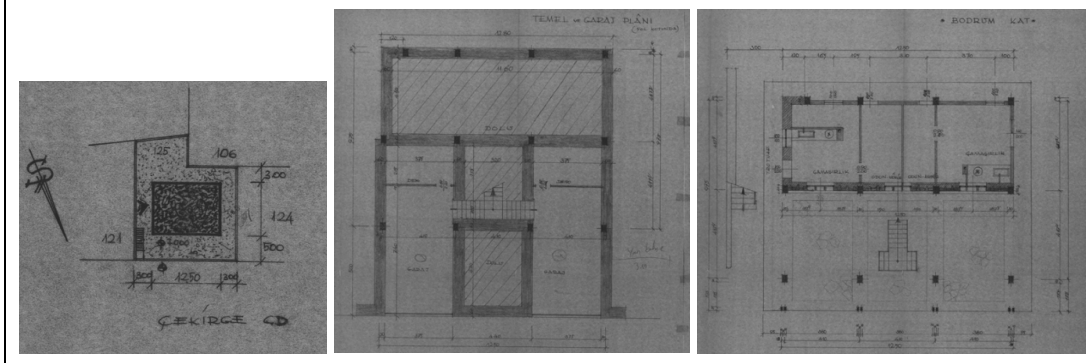
b)

c)

d)

e)

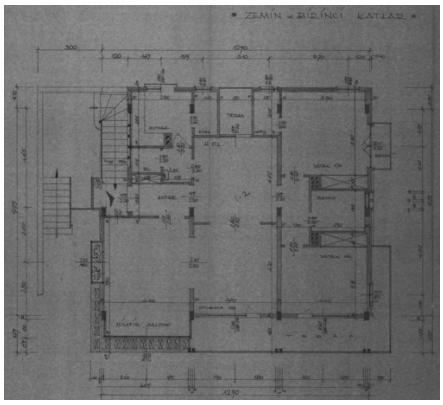
Şekil B1.10: a) Vaziyet Planı, b) Zemin Kat Planı, c) Normal Kat Planı, d) Görünüş, e) Kesit.

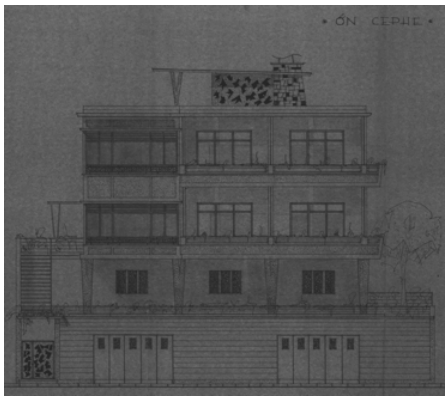
a)

b)

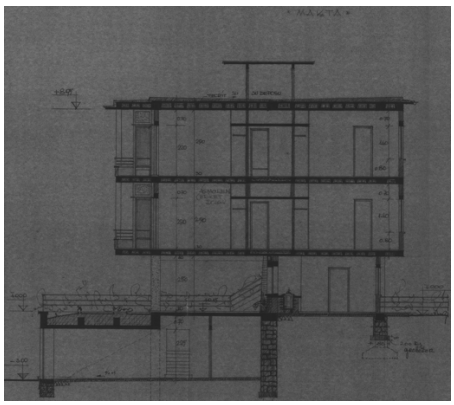
c)

d)

e)

f)

Ek B1.11: a) Vaziyet Planı, b) İkinci Bodrum Kat Planı, c) Birinci Bodrum Kat Planı, d) Normal Kat Planı, e) Görünüş, f) Kesit.